

დანართი

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და
მოქმედებათა გეგმა

2014 - 2020

აპრილი 2014

შინაარსი

1	შესავალი	5
1.1	საქართველო და კონვენცია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ	5
1.2	საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის განახლების პროცესი.....	6
2	საქართველოს ბიომრავალფეროვნება.....	10
2.1	საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობა.....	10
2.2	საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობა.....	11
2.3	ბიომრავალფეროვნება და კლიმატის ცვლილება.....	15
2.4	ბიომრავალფეროვნების შემცირების გამომწვევი ძირეული მიზეზები და ხელშემწყობი ფაქტორები.....	16
2.5	ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკა.....	16
3	სამომავლო ხედვა და ეროვნული მიზნები	17
4	სახეობები და ჰაბიტატები.....	20
4.1	პრობლემების აღწერა.....	21
4.1.1	უცხო ინვაზიური სახეობები.....	21
4.1.2	ადამიანისა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტი.....	21
4.1.3	ნადირობა.....	21
4.1.4	საქართველოს „წითელი ნუსხა“.....	22
4.1.5	კონკრეტულ სახეობებზე ორიენტირებული კონსერვაცია.....	22
4.1.6	სახეობათა ნომენკლატურული ნუსხები.....	23
4.1.7	ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემა.....	23
4.1.8	სახეობების აღდგენა და რეინტროდუქცია.....	23
4.1.9	ჰაბიტატების კლასიფიკაცია.....	24
4.1.10	პრიორიტეტული ჰაბიტატები.....	24
4.1.11	ბიომრავალფეროვნების მხრივ მნიშვნელოვანი ტერიტორიები.....	24
4.2	სტრატეგიული მიდგომები.....	25
4.3	ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „სახეობები და ჰაბიტატები“	26
5	დაცული ტერიტორიები.....	26
5.1	პრობლემების აღწერა.....	27
5.1.1	დაცული ტერიტორიების სისტემის დაფარვის ხარისხი და ქსელის არაეფექტიანობა	27
5.1.2	დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტიანობა.....	28
5.1.3	საზოგადოების ცნობიერება და მონაწილეობა.....	30
5.1.4	მწირი დაფინანსება.....	31
5.2	სტრატეგიული მიდგომები.....	31
5.3	ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „დაცული ტერიტორიები“	32
6	ტყის ეკოსისტემები.....	33
6.1	პრობლემების აღწერა.....	33
6.1.1	ტყის რესურსებით არამდგრადი (მათ შორის უკანონო) სარგებლობა.....	34
6.1.2	პირუტყვის არამდგრადი მოვება.....	35
6.1.3	ტყის მავნებლები და დაავადებები	35
6.1.4	ხე-მცენარეთა არაადგილობრივი და ინვაზიური სახეობები.....	35

6.1.5	ტყის ხანძრები.....	36
6.1.6	კლიმატის ცვლილება და ტყის ბიომრავალფეროვნება	37
6.1.7	ტყის არამდგრადი მართვა.....	37
6.2	<i>სტრატეგიული მიდგომები.....</i>	40
6.3	<i>ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „ტყის ეკოსისტემები“ .....</i>	44
7	აგრარული ბიომრავალფეროვნება და ბუნებრივი სათიბ-სადოვრები	44
7.1	<i>პრობლემების აღწერა.....</i>	45
7.1.1	ინფორმაციის ნაკლებობა.....	45
7.1.2	ინსტიტუციური და საკანონმდებლო ხარვეზები.....	46
7.1.3	საზოგადოების დაბალი ცნობიერება აგრარული ბიომრავალფეროვნების შესახებ	46
7.1.4	სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვანი გენეტიკური რესურსების <i>in situ</i> კონსერვაცია	47
7.1.5	კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების, ველურად მზარდი სამკურნალო და სასურსათო მცენარეების გენეტიკური ეროზია	47
7.1.6	სამეცნიერო ინსტიტუტების <i>ex situ</i> კოლექციები.....	48
7.1.7	სასოფლო-სამეურნეო ეკოსისტემების დეგრადაცია	48
7.1.8	გადამოვება და ბუნებრივი საძოვრების დეგრადაცია	49
7.1.9	ბუნებრივი სათიბ-სადოვრები და კლიმატის ცვლილება.....	49
7.2	<i>სტრატეგიული მიდგომები.....</i>	50
7.3	<i>ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „აგრარული ბიომრავალფეროვნება და ბუნებრივი სათიბ-სადოვრები“ .....</i>	51
8	შიდა წყლების ეკოსისტემები.....	52
8.1	<i>პრობლემების აღწერა.....</i>	52
8.1.1	დაბინძურება.....	52
8.1.2	უკანონო თევზჭერა.....	53
8.1.3	თევზჭერა შიდა წყალსატევებში.....	53
8.1.4	ინფრასტრუქტურის გავლენა შიდა წყალსატევებზე	54
8.1.5	აკვაკულტურა შიდა წყალსატევებში	54
8.1.6	ინვაზიური სახეობები	55
8.1.7	ინფორმაციის ნაკლებობა.....	55
8.2	<i>სტრატეგიული მიდგომები.....</i>	56
8.3	<i>ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „შიდა წყლის ეკოსისტემები“ .....</i>	57
9	შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნება	57
9.1	<i>პრობლემების აღწერა.....</i>	58
9.1.1	ევტროფიკაცია	58
9.1.2	ქიმიური დაბინძურება.....	58
9.1.3	ბიოლოგიური რესურსების არამდგრადი მოპოვება (თევზჭერა).....	59
9.1.4	უცხო სახეობების ინვაზია	59
9.1.5	ბუნებრივი ეკოსისტემების მოდიფიკაცია.....	60
9.1.6	მყარი ნარჩენებით დაბინძურება	60
9.1.7	შავი ზღვა და კლიმატის ცვლილება	61
9.2	<i>სტრატეგიული მიდგომები.....</i>	61
9.3	<i>ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნება“ .....</i>	62
10	საზოგადოების მონაწილეობა, ცნობიერების ამაღლება და განათლება.....	62
10.1	<i>პრობლემების აღწერა.....</i>	63

10.1.1	ბიომრავალფეროვნების საკითხებზე საზოგადოების ინფორმირების მექანიზმების ნაკლებობა.....	63
10.1.2	ხარვეზები ბიომრავალფეროვნების სწავლების კუთხით	64
10.1.3	სისტემატურად განახლებადი და ხელმისაწვდომი ინფორმაციის ნაკლებობა	64
10.1.4	საკანონმდებლო ხარვეზები საზოგადოების მონაწილეობის კუთხით.....	64
10.2	<i>სტრატეგიული მიდგომები.....</i>	65
10.3	<i>ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „საზოგადოების მონაწილეობა, ცნობიერების ამაღლება და განათლება“ .....</i>	66
11	გამჭოლი საკითხები და მმართველობა	66
11.1	<i>პრობლემების აღწერა.....</i>	67
11.1.1	საკანონმდებლო ხარვეზები.....	67
11.1.2	კანონალსრულება და არსებული ინსტიტუციური მოწყობა	68
11.1.3	ბიომრავალფეროვნების ასპექტების ინტეგრირება ეკონომიკურ სექტორში გადაწყვეტილების მიღების პროცესში	69
11.2	<i>ბიოუსაფრთხოება.....</i>	72
11.3	<i>სტრატეგიული მიდგომები.....</i>	73
11.4	<i>ქმედებების ჩამონათვალი: „გამჭოლი საკითხები და მმართველობა“ .....</i>	75
12	სტრატეგიული მიზნები, ეროვნული მიზნები, ამოცანები და ქმედებები	76
13	განხორციელება და რესურსების მობილიზაცია	137
	დანართი #1: გლობალური სტატეგიული მიზნები და „აიტის“ მიზნები.....	139
	დანართი #2: ბიომრავალფეროვნების სფეროში მოქმედი ძირითადი მარეგულირებელი ინსტრუმენტები და პოლიტიკის განმსაზღვრელი დოკუმენტები.....	142

1 შესავალი

1.1 საქართველო და კონვენცია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ

საქართველო „კონვენციას ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ“ 1994 წელს შეუერთდა და, შესაბამისად, აღიარა ამ კონვენციის სამი ძირითადი ამოცანა: ბიომრავალფეროვნების კონსერვაცია, ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენება და გენეტიკური რესურსების გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანასწორი განაწილება. ამჟამად საქართველო ასევე შეერთებულია ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებულ სხვა საერთაშორისო შეთანხმებებს, როგორცაა: „კონვენცია გადაშენების პირას მყოფი ველური ფაუნისა და ფლორის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ“ (CITES), „კონვენცია საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი, ტერიტორიების შესახებ“ (ე.წ. „რამსარის კონვენცია“), „კონვენცია მიგრირებადი სახეობების შესახებ“ (CMS) და „იუნესკოს კონვენცია მსოფლიო მნიშვნელობის ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“.

2002 წელს ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციამ მიიღო „პირველი სტრატეგიული გეგმა“. ხელმოწერილი ქვეყნები შეთანხმდნენ, რომ „უფრო ეფექტიანად და თანმიმდევრულად განახორციელებდნენ კონვენციის სამ ამოცანას, რათა 2010 წლისთვის მიღწეულიყო ბიომრავალფეროვნების კარგის ტემპის შემცირება გლობალურ, რეგიონულ და ეროვნულ დონეებზე დედამიწაზე სიცოცხლის ყველა ფორმის საკეთილდღეოდ და ამგვარად შეტანილიყო წვლილი სიღარიბის აღმოფხვრის საქმეში“.

2010 წლისთვის დაგეგმილი მიზნების მიღწევა ვერ მოხერხდა. დღემდე გრძელდება როგორც გენეტიკური, ისე სახეობრივი და ეკოსისტემური მრავალფეროვნების შემცირება და ბიომრავალფეროვნებაზე ადამიანის მხრიდან უარყოფითი ზემოქმედების დონე უმეტესად სტაბილურად მაღალი ან მზარდია. ექსპერტების აზრით, თუ არსებული ნეგატიური ტენდენციები არ შეიცვლება, ჩვენი საუკუნე ჰაბიტატების კარგისა და სახეობათა გადაშენების არნახული მასშტაბების მომსწრე გახდება; ბიომრავალფეროვნებით განპირობებული ეკოსისტემური სერვისების ფართო სპექტრი, შესაძლოა, სამუდამოდ დაკარგოთ; პროცესი კრიტიკულ ზღვარს გადააჭარბებს და კაცობრიობა კატასტროფის წინაშე აღმოჩნდება; ყველაზე მტკივნეულად ბიომრავალფეროვნების დეგრადაცია მსოფლიოს ღარიბ მოსახლეობაზე აისახება (რაც ათასწლეულის განვითარების მიზნებს სერიოზულ დარტყმას მიაყენებს), თუმცა ბიომრავალფეროვნების შემცირების უარყოფითი ზეგავლენისგან თავისუფალი არც ერთი ადამიანი არ იქნება.

ამ არასახარბიელო სურათის თავიდან აცილება და უარყოფითი ტენდენციების შეჩერება მხოლოდ მრავალმხრივი და კომპლექსური ღონისძიებებითაა შესაძლებელი. 2010 წელს, ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის მხარეთა მე-10 კონფერენციაზე

მიღებული „ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიული გეგმა 2011-2020“ ეფუძნება სამომავლო ხედვას, რომელიც გულისხმობს „მსოფლიოს, სადაც ადამიანი ბუნებასთან სრულ ჰარმონიაში ცხოვრობს“, ხოლო „2050 წლისთვის ბიომრავალფეროვნება სათანადოდ დაფასებულია, აღდგენილია და გამოიყენება მხოლოდ მდგრადი ფორმებით, ისე, რომ შენარჩუნებულია ეკოსისტემური სერვისები, უზრუნველყოფილია პლანეტის სიჯანსაღე და თითოეული ადამიანისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი სარგებელი“.

ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის სტრატეგიული გეგმის მთავარი მისიაა ეფექტიანი და გადაუდებელი ღონისძიებების დასახვა ბიომრავალფეროვნების შემცირების შეჩერებისთვის, რათა 2020 წლისთვის უზრუნველყოფილი იყოს ეკოსისტემების მდგრადობა და დედამიწაზე არსებული სიცოცხლის ყველა ფორმის შენარჩუნება, მოსახლეობისთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის სერვისების უწყვეტი მოწოდება, სიღარიბის აღმოფხვრა და ადამიანების კეთილდღეობა.

სტრატეგიული გეგმა ხუთ სტრატეგიულ მიზანს განსაზღვრავს. მათ მისაღწევად დასახულია 20 გლობალური მიზანი ე.წ. „ბიომრავალფეროვნების აიტის მიზნები“¹, რომლებიც განსაზღვრავს გლობალურ დონეზე მისაღწევ შედეგებს და გვთავაზობს მოქნილ ჩარჩოს ეროვნული თუ რეგიონული მიზნების დასაგეგმად.

„ბიომრავალფეროვნების დაცვის აიტის მიზნები“ მოცემულია მე-2 დანართში.

ამასთან, ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციას შემუშავებული აქვს გენდერის სამოქმედო გეგმა, რამდენადაც ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციას, რესურსების მდგრად გამოყენებასა და სარგებლის სამართლიან განაწილებაში გათვალისწინებული უნდა იყოს გენდერული განზომილება. ათასწლეულის განვითარების მიზნებიც ხაზს უსვამს აშკარა კავშირს გენდერულ თანასწორობას, სიღარიბის დაძლევას, ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებასა და მდგრად განვითარებას შორის. ასეთ ხედვას უნდა შეიცავდეს ჩვენი თვალსაზრისი და მიდგომები ბიომრავალფეროვნების კარგვის უკუქცევის, სიღარიბის შემცირების და ადამიანთა კეთილდღეობის გაუმჯობესების მიმართ.

1.2 საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის განახლების პროცესი

აიტის მიზანი #17 აცხადებს, რომ „2015 წლისთვის თითოეულ მხარე ქვეყანას შემუშავებული და პოლიტიკის გამსაზღვრელ დოკუმენტად მიღებული ექნება ეფექტიანი და

---

¹ სახელწოდება მომდინარეობს იაპონიის პრეფექტურის სახელწოდებიდან (ინგ. Aichi, რუს. Айти), სადაც 2010 წელს გაიმართა ბიომრავალფეროვნების კონვენციის მხარეთა მე-10 კონფერენცია, რომელზეც 2001-2020 წლების სტრატეგიული გეგმა მიიღეს.

თანამონაწილეობრივი პრინციპით განახლებული „ბიომრავალფეროვნების ეროვნული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა“ და დაწყებული ექნება მისი განხორციელება“.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების პირველი ეროვნული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა დამტკიცდა საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 18 თებერვლის N27 დადგენილებით. დოკუმენტი განსაზღვრავს ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების 10-წლიან სტრატეგიასა და კონკრეტული ქმედებების 5-წლიან გეგმას. პირველი 5-წლიანი პერიოდის გასვლის შემდეგ, ნაგულისხმევი იყო მოქმედებათა გეგმის განახლება შემდგომი ხუთი წლისთვის, მიღწეული შედეგებისა და კონკრეტული სიტუაციის გათვალისწინებით.

ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია, ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის, პრობლემებისა და მასზე მოქმედი საფრთხეების მიხედვით, გამოყოფდა შემდეგ ძირითად მიმართულებებს:

- დაცული ტერიტორიების განვითარება;
- სახეობები და ჰაბიტატები;
- აგრარული ბიომრავალფეროვნება;
- ნადირობა და მეთევზეობა;
- ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგი;
- ბიოუსაფრთხოება;
- გარემოსდაცვითი განათლება, საზოგადოებრივი ცნობიერება და საზოგადოების მონაწილეობა;
- ფინანსურ-ეკონომიკური პროგრამა;
- საკანონმდებლო ასპექტები;
- მდგრადი სატყეო მეურნეობა.

ზემოჩამოთვლილი მიმართულებების შესაბამისად (მდგრადი სატყეო მეურნეობის გარდა), დასახული იყო სტრატეგიული მიზნები და ამოცანები, რომელთა შესრულებაც განსაზღვრული იყო მოქმედებათა გეგმაში გაწერილი 140 ქმედების სახით.

ამ დოკუმენტის შესაბამისად, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს დაეკისრა გეგმის განხორციელების კოორდინირება, ხოლო მისი ქმედებების შესრულებაში, სამთავრობო უწყებების გარდა, გათვალისწინებული იყო არასამთავრობო და სამეცნიერო ორგანიზაციების აქტიური მონაწილეობაც.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების პირველი ეროვნული სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის (2005 წ.) მთავარ მიღწევებს შორის აღსანიშნავია:

- დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარება;
- საერთაშორისო კრიტერიუმებსა და კატეგორიებზე დაფუძნებული წითელი ნუსხის დამტკიცება;
- საფრთხეში მყოფი სახეობებისა და სახეობათა ჯგუფებისთვის კონსერვაციის მართვის გეგმების განვითარება და განხორციელების დაწყება;
- ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის ინიცირება;
- ფლორის ზოგიერთი გადაშენების პირას მისული და ენდემური სახეობისა და მარცვლეული ჯიშის *ex-situ* და *on-farm* კონსერვაცია;
- ბიოლოგიური რესურსების მართვის ინსტიტუციური და საკანონმდებლო გარემოს გაუმჯობესება;
- ბიომრავალფეროვნების რესურს-ცენტრის ინიცირება.

მაგრამ, პირველი სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმით დასახული საქმიანობების გარკვეული ნაწილი არ განხორციელებულა. განახლებული დოკუმენტის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანა ამ ხარვეზის გამოსწორებაა.

2011 წელს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრომ წამოიწყო ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის განახლების პროცესი, რათა ეროვნულ სტრატეგიაში სათანადოდ ასახულიყო გლობალური სტრატეგიული გეგმა და „აიტის მიზნები“. სამინისტროს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამსახურმა, GIZ²-ის მიერ განხორციელებული ქართულ-გერმანული ტექნიკური თანამშრომლობის პროექტის „ბიომრავალფეროვნების მდგრადი მართვა სამხრეთ კავკასიაში“ დახმარებით, დაიწყო ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების სხვადასხვა ასპექტებისა და ეროვნული სტრატეგიის განხორციელებაში მიღწეული პროგრესის შეფასების პროცესი, რომელშიც ჩართული იყო სხვადასხვა არასამთავრობო და სამეცნიერო ორგანიზაცია. შედეგად, შემუშავდა ანგარიშები თერთმეტი მთავარი მიმართულების შესახებ.

თერთმეტი ანგარიში ერთ სქელტანიან დოკუმენტად გაერთიანდა. მან თავი მოუყარა შეფასებისას მოპოვებულ ყველა ინფორმაციასა და დასკვნას. მოგვიანებით, ეს დოკუმენტი გადამუშავდა და მოკლე სინთეზურ ანგარიშად ჩამოყალიბდა „სიტუაციის ანალიზის“ სახით, რომელიც განახლებული სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის საფუძველი გახდა.

განახლებული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა მოიცავს საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მიმოხილვას, ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და

² Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

შენარჩუნების სამომავლო ხედვასა და ეროვნულ მიზნებს, რასაც მოსდევს სიტუაციის ანალიზი შემდეგი თემატური მიმართულებების მიხედვით:

- სახეობები და ჰაბიტატები
- დაცული ტერიტორიები
- ტყის ეკოსისტემები
- აგრარული ბიომრავალფეროვნება და ბუნებრივი სათიბ-საძოვრები
- შიდა წყლის ეკოსისტემები
- შავი ზღვა
- მმართველობა და გამჭოლი საკითხები
- საზოგადოების ცნობიერება, განათლება და კომუნიკაცია

თემატური ქვეთავების შემდეგ წარმოდგენილია სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა ცხრილების სახით. ცხრილებში მოცემულია 5 გლობალური სტრატეგიული მიზნის ქვეშ გაერთიანებული ეროვნული მიზნები, ინდიკატორები, ამოცანები და აუცილებელი წინაპირობები. ასევე მითითებულია, თუ რომელ „აიტის მიზანს“ შეესაბამება თითოეული ეროვნული მიზანი. ეროვნულ მიზნებსა და ამოცანებს შეესაბამება ქმედებების ერთობლიობა, რომელთა განხორციელებაც დაგვეხმარება ეროვნული, საბოლოოდ კი, გლობალური სტრატეგიული მიზნების მიღწევაში. თითოეული ქმედებისთვის მითითებულია განხორციელების ვადები და განმახორციელებელი უწყებები და ორგანიზაციები.

დოკუმენტის ბოლო ნაწილი ეძღვნება გეგმის განხორციელებისა და რესურსების მობილიზების საკითხებს.

აღსანიშნავია, რომ დოკუმენტის შემუშავების პროცესში გათალისწინებული იყო კონვენციის სამუშაო პროგრამა - „გენდერი და ბიომრავალფეროვნება“.

მამაკაცები და ქალები საზოგადოებაში სხვადასხვა როლს ასრულებენ, რაც ზეგავლენას ახდენს ბუნებრივი რესურსების გამოყენებასა და მართვაზე. იმისათვის რომ ეფექტურად შესრულდეს, ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია ყურადღებას ამახვილებს განსხვავებებზე ქალებისა და მამაკაცების მიერ რესურსებზე და შესაძლებლობებზე წვდომის თვალსაზრისით. მეორეს მხრივ, გენდერული თანასწორობა, თავისთავად, განვითარების ამოცანაა, და სტრატეგია მიზნად ისახავს ქალთა გაძლიერების და ეფექტური მონაწილეობის ხელშეწყობას. ეს გულისხმობს ქალებისა და მამაკაცების, როგორც პარტნიორებისა და მოკავშირეების ჩართულობას ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიის შემუშავებისა და განხორციელების პროცესში.

2 საქართველოს ბიომრავალფეროვნება

2.1 საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობა

საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ კავკასია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების მხრივ ერთ-ერთ ყველაზე გამორჩეულ რეგიონადაა აღიარებული. WWF-ის 35 “პრიორიტეტული ადგილიდან” ერთ-ერთი („შავი ზღვის დიდი აუზი“) მოიცავს კავკასიის რეგიონს; Conservation International-ის მიერ განსაზღვრული “ბიომრავალფეროვნების 34 ცხელი წერტილიდან” (ტერიტორიები, რომლებიც გამოირჩევიან უმდიდრესი, მაგრამ სერიოზული საფრთხის ქვეშ მყოფი ბიომრავალფეროვნებით) საქართველოს ტერიტორია ორი „ცხელი წერტილის“ - კავკასიისა და ირან-ანატოლიის შემადგენლობაში შედის.

საქართველო მდიდარია სხვადასხვა ტიპის ეკოსისტემებით, ჰაბიტატებითა და მათთან დაკავშირებული სახეობებით, მათ შორის ისეთი სახეობებით, რომლებიც გამოიყენება ან პოტენციურად მნიშვნელოვანია, როგორც საკვები ან სხვა აუცილებელი პროდუქტების წყარო. შედეგად ქვეყნის ბიომრავალფეროვნება უზრუნველყოფს ადამიანისთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის ეკოსისტემური სერვისების³ მოწოდებას, როგორცაა:

(1) ტყის ეკოსისტემების შემთხვევაში:

- მერქნული და არამერქნული რესურსებით უზრუნველყოფა
- სუფთა წყლით მომარაგება
- ეროზიისა და მეწყერის პრევენცია და მათი ზეგავლენის შერბილება
- ნახშირბადის გლობალური ციკლის რეგულირება
- რეკრეაცია და ტურიზმი
- სახეობების საბინადრო გარემოს შექმნა
- და სხვ.

(2) მდელოები (სათიბ-საძოვრები):

- მეცხოველეობისთვის საკვებით მომარაგება
- სამკურნალო და საკვები მცენარეები
- ტრადიციული მეცხოველეობისა და ცხოვრების წესის შენარჩუნება
- რეკრეაცია და ტურიზმი

---

³ ეკოსისტემური სერვისები - პირდაპირი ან არაპირდაპირი სარგებელი, რომელსაც ადამიანი იღებს ეკოსისტემებისგან.

– და სხვ.

(3) ტბები, მდინარეები, ჭაობები:

- წარმოადგენენ დასასვენებელ ადგილებს მიგრირებადი ფრინველებისთვის
- ნახშირბადის გლობალური ციკლის რეგულირება,
- წყლის ხარისხის კონტროლი და მტკნარი წყლის რეზერვუარები
- რეკრეაცია (მათ შორის სამოყვარულო თევზაობა) და ტურიზმი
- კომერციული თევზჭერა
- და სხვ.

(4) შავი ზღვა:

- თევზჭერა
- ნახშირბადისა და მეთანის რეზერვუარი
- რეკრეაცია და ტურიზმი
- და სხვ.

(5) მყინვარები:

- მდინარეებისა და წყალსატევების წყლით მომარაგება
- (შესაბამისად) მოსახლეობისა და სოფლის მეურნეობის წყლით მომარაგება
- და სხვ.

2.2 საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობა

ამჟამად საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილია ფაუნის 139 და მერქნიანი ფლორის 56 სახეობა; მათგან ცხოველთა 43 და მცენარეთა 20 სახეობას მინიჭებული აქვს კატეგორიები „გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი“ ან „გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფი“. საქართველოში გავრცელებულ ცხოველთა მრავალი სახეობა საფრთხეშია გლობალური მასშტაბითაც.

ამ ეტაპზე შეუძლებელია ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის დაზუსტებით შფასება; მონაცემების შეგროვებას სახეობების, ჰაბიტატებისა და ეკოსისტემების შესახებ არ აქვს სისტემატური ხასიათი, ბიომრავალფეროვნების ეროვნული მონიტორინგის სისტემაც ახლახან დაარსდა და ჯერ სრულად არ ამოქმედებულა. სხვადასხვა პროექტების ფარგლებში ჩატარებული კვლევების მიხედვით, იკვეთება შემდეგი სურათი:

საფრთხეში მყოფი სახეობები

საფრთხის წინაშეა მცენარეთა ენდემური სახეობების 60%-მდე, საარსებო გარემოზე ზემოქმედების, ჭარბი მოპოვების, პათოგენების და სხვა ფაქტორების გამო. მერქნიანი მცენარეებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობები: წაბლი, იმერული მუხა, კოლხური ბზა და თელადუმა, რომლებსაც გადაშენების საფრთხე ემუქრებათ ინვაზიური სოკოვანი დაავადებების გამო.

უხერხემლოთა მრავალ ჯგუფზე უარყოფითად მოქმედებს ბუნებრივი და ნახევრადბუნებრივი ჰაბიტატების ათვისება და ინტენსიური სოფლის მეურნეობა.

შავი ზღვის თევზებს შორის, საფრთხის ქვეშაა საქართველოს ტერიტორიულ წყლებსა და მდინარეთა შესართავებში გავრცელებულ ზუთხისებრთა ექვსივე სახეობა (*Acipenser sturio*, *A. stellatus*, *A. gueldenstaedti*, *A. nudiventris*, *A. persicus*, *Huso huso*) და შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში; *Acipenser sturio*-ც ასევე შესულია IUCN-ის წითელ ნუსხაში, როგორც კრიტიკული საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობა. ბოლო ათწლეულის განმავლობაში, ჰაბიტატის ფრაგმენტაციის გამო, შემცირებულია ენდემური ამფიბიის - კავკასიური სალამანდრასა (*Mertensiella caucasica*) და ენდემური ქვეწარმავლის - კავკასიური გველგესლას (*Vipera kaznakovi*) რიცხოვნობა (კავკასიური გველგესლა საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილია როგორც „საფრთხეში მყოფი“).

საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილია ფრინველთა 35 სახეობა. მტაცებელ ფრინველთა შორის ყველაზე იშვიათია ბექობის არწივი (*Aquila heliaca*), ლემიჭამიებს შორის კი - სვაკი (*Aegypius monachus*). მცირერიცხოვან სახეობებს შორის ასევე აღსანიშნავია შავი ყარყატი (*Ciconia nigra*).

წვრილ ძუძუმწოვართა შორის, იშვიათ სახეობებს წარმოადგენენ ენდემური მღრღნელები: ამიერკავკასიური ზაზუნა (*Mesocricetus brandti*) და პრომეთეს მემინდვრია (*Prometheomys schaposchnikovi*). მათი არეალები ძლიერ ფრაგმენტირებულია ძოვების, მიწების სახნავ-სათესად ათვისებისა და შხამ-ქიმიკატების ზემოქმედების გამო. ბოლო წლებში შეინიშნება ხელფრთიანთა რიცხოვნობის კლებაც, რაც მათი საარსებო გარემოს დეგრადაციასა და თავშესაფრების გახშირებულ შეწუხებასთანაა დაკავშირებული.

საქართველოს „წითელ ნუსხაშია“ მსხვილ ძუძუმწოვართა დიდი ნაწილიც; მათი პოპულაციები მნიშვნელოვნადაა შემცირებული ძირითადად უსისტემო და/ან არალეგალური ნადირობისა და ჰაბიტატის ათვისების გამო. გასულ საუკუნეში გადაშენდა ქურციკი ანუ ჯეირანი (*Gazella subgutturosa*). ბოლო ათწლეულის განმავლობაში არ არის სარწმუნო ცნობები ზოლიანი აფთრის (*Heyena heyena*) არსებობის შესახებ. პრაქტიკულად გამქრალ სახეობად ითვლებოდა კავკასიური ლეოპარდი ანუ ჯიქი (*Panthera pardus saxicolor*). თუმცა 2004 წელს ვაშლოვანის ეროვნულ პარკში დაფიქსირდა ერთი ინდივიდი. სავარაუდოდ, ლეოპარდი ჯერ კიდევ შემორჩენილია ქვეყნის მაღალმთიან რეგიონებში.

ჩლიქოსნებს შორის ყველაზე მცირერიცხოვანია ნიამორი (*Capra aegagrus*). ამ სახეობის მეტ-ნაკლებად სიცოცხლისუნარიანი ველური პოპულაცია მხოლოდ თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზეა შემორჩენილი და ბოლო მონაცემებით მისი რიცხოვნობა დაახლოებით 300 ინდივიდია. ასევე იშვიათია ირემი, რომელიც მხოლოდ სამ დაცულ ტერიტორიაზეა შემორჩენილი (ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები, გარდაბნის ადკვეთილი და ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი) ერთმანეთისგან სრულიად იზოლირებული პოპულაციების სახით. ბოლო წლებში შეინიშნება ირმის რიცხოვნობის მცირე მატება ლაგოდეხსა და ბორჯომში, თუმცა სახეობის საერთო რიცხოვნობა დაახლოებით 800 ინდივიდია.

კავკასიის ენდემური ჩლიქოსნის, ჯიხვის ორივე სახეობა (*Capra cylindricornis* და *C. caucasica*) საქართველოსა და საერთაშორისო წითელ ნუსხებშია. დასავლეთკავკასიური ჯიხვი (*C. caucasica*) ძლიერ მცირერიცხოვანია და მცირე არეალი აქვს საქართველოში; ექსპერტული შეფასების მიხედვით ამ სახეობის რიცხოვნობა საქართველოში მხოლოდ 150 ინდივიდია. ბევრად მრავალრიცხოვანია აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვი და მისი პოპულაცია, 2012 წელს ჩატარებული აღრიცხვის მიხედვით, დაახლოებით 3000 ინდივიდს ითვლის.

„წითელ ნუსხაში“ მურა დათვი (*Ursus arctos*) კატეგორიით: „გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფი“. 2012 წლის მონაცემების მიხედვით, მისი რიცხოვნობა საქართველოში 1643 ინდივიდია.

მდინარეებში თევზის მარაგის შემცირებისა და საარსებო გარემოს განადგურების შედეგად, კლებას განიცდის ევრაზიული წავის (*Lutra lutra*) პოპულაცია. უახლესი შეფასებით, მისი მინიმალური რიცხოვნობა დაახლოებით 400 ინდივიდს შეადგენს.

ფოცხვერს საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ მინიჭებული აქვს „გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფი“ სახეობის სტატუსი. თუმცა ბოლოდროინდელი კვლევის მიხედვით, ამ მტაცებლის რიცხოვნობა, შესაძლოა, უფრო მაღალი იყოს ვიდრე აქამდე იყო მიჩნეული.

ზღვის ძუძუმწოვრებს შორის საქართველოს ტერიტორიულ წყლებში განსაკუთრებით მცირერიცხოვანია აფალინა (*Tursiops truncatus*), რომლის პოპულაციაც დაახლოებით 100 ინდივიდს ითვლის.

სურსათისა და სოფლის მეურნეობისათვის მნიშვნელოვანი საფრთხეში მყოფი გენეტიკური რესურსები

კონსერვაციული თვალსაზრისით განსაკუთრებით აღსანიშნავია საქართველოში უძველესი დროიდან გაკულტურებული მცენარეები (ენდემური სახეობები და ადგილობრივი ჯიშები/ლენდრასები) და მათი ველური მონათესავე სახეობები (როგორც ადგილობრივი ჯიშების გაკულტურების შესაძლო წყარო). ესენია: (ა) ყურძენი და მისი ველური მონათესავე სახეობები (*Vitis vinifera subsp. sylvestris*), აგრეთვე ხილი და კაკლოვნები (*Malus*, *Pyrus*, *Prunus Corylus*); (ბ) მინდვრის კულტურები - ხორბალი (მათ შორის ხუთი ენდემური კულტურული სახეობა, მრავალი ადგილობრივი ჯიშის და შვიდი ველური მონათესავე სახეობა), ქერი და სხვა

მარცვლოვანი და პარკოსანი კულტურები, ასევე სელი; (გ) კულტურული ბალახოვანი მცენარეები.

კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების ბუნებრივი პოპულაციები საფრთხის ქვეშაა, ძირითადად ჰაბიტატების განადგურებისა და ფრაგმენტაციის, ასევე ჭარბი მოვებისა და გაუდაბნოების გამო. ასევე არსებობს ამ სახეობების გენეტიკური ეროზიისა და დაბინძურების საფრთხე გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმებისგან.

სამკურნალო მცენარეების ლოკალურ პოპულაციებს სრული გაქრობის საფრთხეს უქმნის სამრეწველო მიზნით ჭარბი შეგროვება, ძირითადად, ფარმაცევტული ინდუსტრიის დაკვეთით. მრავალი სამკურნალო მცენარე ამჟამად საფრთხის ქვეშაა, მაგ: *Origanum vulgare*, *Helichrysum plicatum*, *Hypericum spp.* და სხვ.

შინაურ ცხოველთა აბორიგენული ჯიშებისა და ადგილობრივი პოპულაციების უმეტესობას საფრთხე ემუქრება არაადგილობრივ ჯიშებთან ჰიბრიდიზაციის გამო. მთის ძროხის ზოგი ჯილაგი უკვე დაკარგულია (მაგ. აფხაზური და ოსური), ზოგი კი ძალიან მცირე რაოდენობითაა შემორჩენილი (მაგ. აჭარული). ცხვრის თუშური და იმერული ჯიშებიც საფრთხეშია. ასევე შემცირებულია თუშური ცხენი, ღორის კახური, რაჭული და სვანური პოპულაციები. ხოლო მეგრული ცხენი გაქრობის პირასაა. ქართული ფუტკარი გენეტიკური ეროზიის საფრთხის წინაშეა.

დეგრადაციისა და ფრაგმენტაციის საფრთხის ქვეშ მყოფი ეკოსისტემები და ჰაბიტატები

საქართველოს ტყეები საფრთხის ქვეშაა არამდგრადი ჭრის, მოვებისა და სუსტი მართვის სისტემის გამო. ქვეყნის სატყეო ფონდის დიდი ნაწილი მნიშვნელოვნად დეგრადირებულია, ზოგ ადგილას კი ტყის საფარი სრულიად გამქრალია. შედეგად, შემცირებულია ტყეზე დამოკიდებული ფლორისა და ფაუნის სახეობების რიცხოვნობაც. ამას გარდა, დაკნინებულია ტყის ეკოსისტემების მიერ მოწოდებული სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ეკოსისტემური სერვისები.

დიდი კავკასიონის ალპურ სამოვრებზე, ჭარბი მოვების გამო, შემცირებულია ველურ ჩლიქოსანთა (ირემი, ჯიხვი, არჩვი) ჰაბიტატი და საკვები ბაზა. ველური ჩლიქოსნების - მტაცებელთა საკვები ბაზის, შემცირება კი, თავის მხრივ, განაპირობებს მსხვილ მტაცებლებსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის კონფლიქტის გამძაფრებას.

საქართველოს სემიარიდული ეკოსისტემები, რომელთა დიდი ნაწილი საქონლის ზამთრის სამოვრად გამოიყენება, საფრთხის ქვეშაა ჭარბი და უსისტემო მოვების გამო. ნიადაგის ეროზიისა და სამოვრების დეგრადაციის პროცესი, რომელიც საბჭოთა პერიოდიდან იღებს სათავეს, დღეს ბევრ ადგილას კრიტიკულ ზღვრამდეა მისული და სასწრაფო ღონისძიებების გატარებას მოითხოვს შეუქცევადი პროცესების თავიდან ასაცილებლად.

მნიშვნელოვნად შემცირებული ან სახეშეცვლილია შიდა წყლების ეკოსისტემები, ჭაობების დაშრობისა და წყალსატევებში წყლის დონის ხელოვნურად რეგულირების გამო. შხამ-

ქიმიკატების ჭარბი გამოყენების, სამრეწველო და საყოფაცხოვრებო ნარჩენი წყლების ჩაშვების გამო, დაბინძურებულია როგორც შიდა წყლების ეკოსისტემები, ისე შავი ზღვა. ბოლო 20 წლის განმავლობაში ადგილი აქვს არასამრეწველო ნარჩენი წყლით გამოწვეულ დაბინძურების ზრდას, რადგან აღარ ფუნქციონირებს პრაქტიკულად არც ერთი საკანალიზაციო წყლის გამწმენდი ნაგებობა. წყლის ხარისხის მონიტორინგი ჩატარებულია მხოლოდ 22 მდინარესა და ერთ ტბაზე, კერძოდ - პალიასტომზე. დღეს წყლის დაბინძურება საფრთხეს უქმნის წყლის ეკოსისტემებთან დაკავშირებულ მრავალ სახეობას. ორგანული ნარჩენებით დაბინძურების გამო, შავ ზღვაში შექმნილია ე.წ. „მკვდარი ზონები“. შავი ზღვის ეკოსისტემას ასევე სერიოზულ ზიანს აყენებს თევზჭერის ისეთი მეთოდები, როგორცაა ფსკერული ტრალით თევზაობა.

საქართველოში გავრცელებული უცხო ინვაზიური სახეობები საფრთხეს უქმნიან როგორც ხმელეთის, ისე წყლის ეკოსისტემებს. ბიომრავალფეროვნებისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ჰაბიტატების ათვისება ხდება სამშენებლო პროექტების, ჰიდროელექტროსადგურების, ელექტროენერჯის გადამცემი ხაზების, სამრეწველო და ურბანული განვითარების პროექტების გამო.

ძალიან მწირია ინფორმაცია საქართველოს ნიადაგების ეკოლოგიური მდგომარეობის შესახებ. არსებული მონაცემები მეტად მოძველებული ან არასრულია.

2.3 ბიომრავალფეროვნება და კლიმატის ცვლილება

დღეს კლიმატის ცვლილება უკვე აღიარებულია, როგორც ბიომრავალფეროვნების შემცირების მე-5 მთავარი ფაქტორი, ჰაბიტატის დეგრადაციასთან, რესურსების ჭარბ გამოყენებასთან, გარემოს დაბინძურებასა და ინვაზიურ სახეობებთან ერთად. სულ უფრო მეტი ექსპერტი იზიარებს შეხედულებას, რომ დედამიწაზე კლიმატი უფრო და უფრო თბილი ხდება, ატმოსფეროში ნახშიროჟანგისა და მეთანის დაგროვების გამო, რაც, თავის მხრივ, წიაღისეული საწვავის გამოყენებას, ტყეების გაჩეხვასა და მესაქონლეობას უკავშირდება.

პროგნოზის მიხედვით, საქართველოს ზოგ რეგიონში მოსალოდნელია ტემპერატურის მატება და ნალექების კლება. ეს ძლიერ უარყოფით ზეგავლენას იქონიებს ეკოსისტემებზე, განსაკუთრებით კი იმ ეკოსისტემებზე, რომლებიც თავიანთი გლობალური ბუნებრივი გავრცელების საზღვარზე არიან. შედეგად, მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდება ამ ეკოსისტემების, მცენარეთა თანასაზოგადოებების, ფლორისა და ფაუნის სახეობების გავრცელებაში. მთიანი რელიეფისა და მკვეთრად გამოკვეთილი ვერტიკალური ზონალობის გამო, საქართველოში ყველაზე სერიოზული საფრთხე ბიომრავალფეროვნებას ვერტიკალური სარტყლების წანაცვლების გამო შეექმნება. ზოგი სახეობა, სავარაუდოდ, საერთოდ გაქრება, რადგან ვერ შეძლებს კლიმატის ცვლილებით გამოწვეულ მკვრებთან ადაპტაციას.

უკვე გამოთქმულია ვარაუდები, რომ კლიმატის ცვლილებების ფონზე საქართველოში ზოგი მცენარე, მაგ. ფიჭვი, უფრო მოწყვლადი გახდა გარკვეული პათოგენების მიმართ. მდგრადი ეკოსისტემების, მათ შორის, ტყეების შენარჩუნებას დიდი მნიშვნელობა აქვს არა მარტო

ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის კუთხით, არამედ - როგორც „ინსტრუმენტს“ კლიმატის ცვლილების უარყოფითი შედეგების შერბილებისთვის, ნახშირბადის შეკავებისა და კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციის გზით.

2.4 ბიომრავალფეროვნების შემცირების გამომწვევი ძირეული მიზეზები და ხელშემწყობი ფაქტორები

ბიომრავალფეროვნების შემცირებას იწვევს რამდენიმე ძირეული და დამატებითი მიზეზი. დამატებითი მიზეზები ძირეული მიზეზების ზეგავლენას ამძაფრებს ან ხელს უწყობს.

ბიომრავალფეროვნების შემცირების გამომწვევი ძირეული მიზეზებია:

- მოსახლეობის სიღარიბე, რაც ადამიანებს ბუნებრივი რესურსების არამდგრადი გამოყენებისკენ უბიძგებს ენერჯის, საკვებისა თუ ფინანსური სარგებლის მისაღებად;
- ადამიანის მიმტაცებლური და უპასუხისმგებლო ქმედებები, რაც გულისხმობს ბუნებრივი რესურსების გამოყენებას და ბუნებისადმი ზიანის მიყენებას მოსალოდნელი შედეგების სრული უგულვებელყოფის პირობებში;
- ადამიანების მხრიდან ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობისა და საკუთარი ქმედების უარყოფითი ზეგავლენის გაუცნობიერებლობა.

ყოველივე ამას მივყავართ ბიომრავალფეროვნებაზე პირდაპირ მოქმედ ფაქტორებამდე, როგორცაა: ბუნებრივი ჰაბიტატების შემცირება, ბუნებრივი რესურსების ჭარბი გამოყენება, გარემოს დაბინძურება, უცხო ინვაზიური სახეობების გავრცელება და ასევე კლიმატის ცვლილება.

ბიომრავალფეროვნების შემცირების ხელშემწყობ მიზეზებს შორის აღსანიშნავია:

- პოლიტიკის დოკუმენტებში, სტრატეგიებსა და პროგრამებში ბიომრავალფეროვნების დასაცავად არასაკმარისი ხარისხით ასახვა;
- არაადეკვატური და ზოგ შემთხვევაში გაუმართლებელი საკანონმდებლო ნორმები ბიოლოგიური რესურსების გამოყენების რეგულირების სფეროში;
- არასაკმარისი რესურსები ბიომრავალფეროვნების დაცვის კანონმდებლობის და პროცედურების განხორციელებისთვის.

2.5 ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკა

ადამიანების უმეტესობისთვის ბიომრავალფეროვნება თავისთავად წარმოადგენს ფასეულობას, მისი სულიერი, კულტურული, ესთეტიკური და სხვა სახის არამონეტარული ღირებულებების გამო. მაგრამ, ბიომრავალფეროვნება ბუნებრივი კაპიტალიცაა. მსოფლიო ეკონომიკის 40% პირადაპირ თუ ირიბად უკავშირდება ბიოლოგიური რესურსების გამოყენებას. სიღარიბის აღმოფხვრა და ეკონომიკის განვითარება გრძელვადიან პერსპექტივაში წარმოუდგენელი იქნება, თუ ქვეყანა დაკარგავს თავის ბუნებრივ კაპიტალს.

მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, მათ შორის საქართველოშიც, ეკონომიკის მრავალი დარგის განვითარება უშუალოდაა დაკავშირებული ბუნებრივი ეკოსისტემების შენარჩუნებასთან. ასეთებია მაგალითად: სატყეო სექტორი, სოფლის მეურნეობა, ჰიდრო-ენერგეტიკა და ტურიზმი.

ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობის, ბუნების კონსერვაციისა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების კუთხით, ქვეყნის პოტენციალის გააზრების ფონზე საქართველო გახდა საპილოტე ქვეყანა ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების წინასწარი (Scoping - წინასაპროექტო) შეფასების კვლევისთვის. ეს პროცესი მიმდინარეობს ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის (The Economics of Ecosystems and Biodiversity - TEEB) საერთაშორისო ინიციატივის ფარგლებში. იგი საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებს, მათ შორის: გადაწყვეტილებების მიმღებებს, ბიზნესის წარმომადგენლებსა თუ ფართო საზოგადოებას ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობისა და ბუნებრივი ეკოსისტემების მიერ მოწოდებული სერვისების უკეთ გააზრებასა და შეცნობაში დაეხმარება. იგი ასევე წარმოაჩენს ბუნებასთან მდგრადი ურთიერთობის ახალ გზებსა და შესაძლებლობებს და დაგეგმარება ეკონომიკური განვითარების ინტერესსა და ბუნების შენარჩუნების მოთხოვნებს შორის არსებული კონფლიქტის მოგვარებაში. ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის (TEEB Georgia Scoping Study) წინასწარი/წინასაპროექტო კვლევის შედეგად დაისახა, საქართველოს ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის სრულმასშტაბიანი კვლევის ჩატარება, რომელიც ფოკუსირებული იქნება შემდეგ ეკონომიკურ სექტორებზე: სატყეო სექტორი, სოფლის მეურნეობა, ტურიზმი, ენერგეტიკა და სამთო მრეწველობა.

3 სამომავლო ხედვა და ეროვნული მიზნები

სამომავლო ხედვა

2030 წლისთვის საქართველო იქნება ქვეყანა, სადაც მოქალაქეები ცხოვრობენ ბუნებასთან ჰარმონიაში, საყოველთაოდ აღიარებულია ბიომრავალფეროვნების ფასეულობები; ბიოლოგიური რესურსების კონსერვაცია და გონივრული მოხმარება უზრუნველყოფს ეკოსისტემური პროცესების უწყვეტობას, ჯანსაღ გარემოსა და სასიცოცხლო მნიშვნელობის სარგებელს მთელი საზოგადოებისთვის.

ეროვნული მიზნები:

ზემოხსენებული სამომავლო ხედვის მისაღწევად დასახულია ეროვნული მიზნები, რომლებიც დაჯგუფებულია გლობალური სტრატეგიული მიზნების ქვეშ. ეროვნული მიზნების შესრულება გათვალისწინებულია შესაბამისი ამოცანებისა და კონკრეტული ქმედებების დანერგვის გზით (იხ. თავი 12).

<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი A: ბიომრავალფეროვნების კარგვის გამომწვევი ძირეული მიზეზების წინააღმდეგ ბრძოლა სამთავრობო სტრუქტურებისა და საზოგადოების საქმიანობაში ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირების გზით.</p>
<p>ეროვნული მიზანი A.1.   2020 წლისთვის საქართველოს მოსახლეობის სულ მცირე 50 % ინფორმირებულია ბიომრავალფეროვნების, მის მიმართ არსებული საფრთხეებისა და მათი გადაჭრის გზების შესახებ და გაცნობიერებული აქვს ბიომრავალფეროვნების სოციალური და ეკონომიკური ფასეულობები და სარგებელი.</p>
<p>ეროვნული მიზანი A.2.   2020 წლისთვის საზოგადოების, განსაკუთრებით ადგილობრივი მოსახლეობის, მნიშვნელოვნად მეტი ნაწილი იღებს ეფექტიან მონაწილეობას ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების, ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობისა და ბიოუსაფრთხოების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.</p>
<p>ეროვნული მიზანი A.3.   2020 წლისთვის მდგრადი სარგებლობის საკითხები, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ეკონომიკური ფასეულობები ინტეგრირებულია რეგიონული განვითარების, სოფლის მეურნეობის, სიღარიბის შემცირებისა და სხვა შესაბამის სტრატეგიებში და ეროვნული აღრიცხვისა და სტატისტიკის სისტემებში; დანერგილია ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისთვის პოზიტიური ეკონომიკური წამახალისებელი მექანიზმები და აღმოფხვრილია ან რეფორმირებულია ბიომრავალფეროვნებისთვის საფრთხის შემცველი წამახალისებელი მექანიზმები.</p>
<p>ეროვნული მიზანი A4.   2020 წლისათვის სრულად და ეფექტიანად მოქმედებს ბიოუსაფრთხოების ეროვნული სისტემა, რითაც უზრუნველყოფილია საქართველოს ბიომრავალფეროვნების ადეკვატური დაცვა ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმების ნებისმიერი უარყოფითი ზემოქმედებისაგან.</p>
<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი B: ბიომრავალფეროვნებაზე პირდაპირი ზეწოლის შემცირება და ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენების ხელშეწყობა.</p>
<p>ეროვნული მიზანი B.1.   2020 წლისთვის მნიშვნელოვნად არის შემცირებული საფრთხეში მყოფ ბუნებრივ ჰაბიტატებზე მოქმედი ნეგატიური ფაქტორები, ამ ჰაბიტატების სულ მცირე 60%-ის (მათ შორის, ტყის ფონდის სულ მცირე 60%-ის, წყალჭარბი ტერიტორიების 80%-ის, სათიბ -სამოვრების 70%-ის) მდგრადი მართვის უზრუნველყოფის გზით.</p>
<p>ეროვნული მიზანი B.2.   2020 წლისთვის შეფასებულია უცხო ინვაზიური სახეობების მდგომარეობა და მათ მიერ გამოწვეული საფრთხეები; დადგენილია ინვაზიური სახეობების ინტროდუქციის გზები და შემუშავებულია მათი გავრცელების გზების მართვის, შემოღწევისა და დამკვიდრების თავიდან ასაცილებელი ღონისძიებები; არ არის დაფიქსირებული არც ერთი ახალი უცხო სახეობა.</p>
<p>ეროვნული მიზანი B.3.</p>

<p>2020 წლისთვის ბუნებრივი გარემოს დაბინძურება, ნუტრიენტების სიჭარბით გამოწვეული დაბინძურების ჩათვლით, შემცირებულია იმ დონემდე, რომ არ არის სახიფათო ეკოსისტემების ფუნქციონირებისათვის და ბიომრავალფეროვნებისთვის.</p>
<p>ეროვნული მიზანი B.4. 2020 წლისთვის გაუმჯობესებულია აგრარული ეკოსისტემების და ბუნებრივი სათიბ-საძოვრების მართვა და კონსერვაცია.</p>
<p>ეროვნული მიზანი B.5. 2020 წლისთვის თევზჭერის და აკვაკულტურის ზეგავლენა თევზის მარაგებზე, ცალკეულ სახეობებსა და ეკოსისტემებზე არ სცდება ეკოლოგიურად უსაფრთხო ფარგლებს.</p>
<p>ეროვნული მიზანი B.6 2020 წლისთვის ჩამოყალიბებულია მდგრადი ნადირობის სისტემა და უზრუნველყოფილია სანადირო სახეობების პოპულაციების სიცოცხლისუნარიანობა.</p>
<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი C: ბიომრავალფეროვნების სტატუსის გაუმჯობესება ეკოსისტემური, სახეობრივი და გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვის გზით.</p>
<p>ეროვნული მიზანი C.1. 2020 წლისთვის დადგენილია ბიომრავალფეროვნების სტატუსი (სახეობებისა და ჰაბიტატების მდგომარეობა) სამეცნიერო-საბაზისო ცოდნის გაუმჯობესებისა და მონიტორინგის ეფექტიანი სისტემის შექმნის გზით.</p>
<p>ეროვნული მიზანი C.2. 2020 წლისთვის გაუმჯობესებულია სახეობების სტატუსი, ეფექტიანი კონსერვაციული ღონისძიებების გატარებისა და მდგრადი გამოყენების გზით, მათ შორის „წითელი ნუსხის“ სახეობების 75%-ისთვის გაუმჯობესებულია კონსერვაციული სტატუსი.</p>
<p>ეროვნული მიზანი C.3. 2020 წლისთვის ტყეების ბიომრავალფეროვნება დაცულია მდგრადი მეტყვეობის საუკეთესო პრაქტიკის დანერგვის გზით.</p>
<p>ეროვნული მიზანი C.4. 2020 წლისთვის, დაცული ტერიტორიები მოიცავს ქვეყნის სახმელეთო ფართობის სულ მცირე 12%-ს, და შავი ზღვის აკვატორიის - 2.5%-ს. ეკოსისტემური სერვისების თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობის ტერიტორიების მართვა ხორციელდება ეფექტიანი, ეკოლოგიურად წარმომადგენლობითი სისტემისა და სხვა ეფექტიანი კონსერვაციული ღონისძიებების მეშვეობით; მიმდინარეობს დაცული ტერიტორიების ქსელის შექმნა და მისი ინტეგრირება ფართო სახმელეთო და საზღვაო ლანდშაფტებში.</p>
<p>ეროვნული მიზანი C.5. 2020 წლისთვის შენარჩუნებულია მცენარეთა და ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშებისა და კულტურულ მცენარეთა ენდემური სახეობების, ასევე მათი მონათესავე ველური სახეობების, სხვა სოციო-ეკონომიკური თუ კულტურული მნიშვნელობის სახეობების გენეტიკური მრავალფეროვნება; ჩამოყალიბებულია და ინერგება სტრატეგიები მათი გენეტიკური მრავალფეროვნების დასაცავად.</p>
<p>ეროვნული მიზანი C.6 2020 წლისთვის ანთროპოგენური ზეწოლა შემცირებულია შავ ზღვასა და შიდა წყლების ეკოსისტემებზე და შენარჩუნებულია წყლის სისტემების მთლიანობა და ფუნქციონირება.</p>
<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი D: ბიომრავალფეროვნებისგან და ეკოსისტემური სერვისებისგან თითოეული ადამიანის მიერ მიღებული სარგებლის გაზრდა.</p>
<p>ეროვნული მიზანი D.1. 2015 წლისთვის საქართველოს რატიფიცირებული აქვს ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ</p>

<p>კონვენციის „ნაგოიას ოქმი გენეტიკურ რესურსების ხელმისაწვდომობისა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ“ და “სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვან მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმება” და დაწყებულია მათი განხორციელება.</p>
<p>ეროვნული მიზანი D.2. 2020 წლისთვის შეფასებულია კლიმატის ცვლილების პოტენციური ზეგავლენა ბიომრავალფეროვნებაზე და ამაღლებულია ეკოსისტემების მდგრადობა შესაბამისი გარემოსდაცვითი პოლიტიკის შემუშავებისა და ადეკვატური საქმიანობების დანერგვის გზით.</p>
<p style="text-align: center;">გლობალური სტრატეგიული მიზანი E: ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიის განხორციელების გაუმჯობესება თანამონაწილეობითი დაეგმვის, ცოდნის მენეჯმენტისა და შესაძლებლობების გაძლიერების გზით.</p>
<p>ეროვნული მიზანი E.1. 2020 წლისთვის გაზრდილია ბიომრავალფეროვნებასთან, მის ფასეულობებთან, ფუნქციონირებასთან, სტატუსთან, ტენდენციებთან, ასევე ბიომრავალფეროვნების კარგით გამოწვეულ შედეგებთან დაკავშირებული ცოდნა და გაუმჯობესებულია შესაბამისი სამეცნიერო ბაზა.</p>
<p>ეროვნული მიზანი E.2. 2020 წლისთვის ბიომრავალფეროვნების საკითხების სწავლება გაუმჯობესებულია ფორმალური და არაფორმალური განათლების ყველა საფეხურზე და არსებობს ბიომრავალფეროვნების სწავლების უწყვეტი სისტემა და შესაბამისი საგანმანათლებლო რესურსები</p>
<p>ეროვნული მიზანი E.3. 2020 წლისთვის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნა და საჭიროებები ინტეგრირებულია კანონმდებლობასა და სტრატეგიებში.</p>

4 სახეობები და ჰაბიტატები

ბიომრავალფეროვნების პირველი სტრატეგიის მოქმედების პერიოდში მნიშვნელოვანი პროგრესი იქნა მიღწეული სახეობებისა და ჰაბიტატების დაცვისა და შენარჩუნების გაუმჯობესების მხრივ: შეიქმნა გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების კომისია, რომელმაც შეიმუშავა საქართველოს ახალი „წითელი ნუსხა“; გადაშენების პირას მყოფი სახეობების გარკვეული ნაწილისთვის მომზადდა კონსერვაციის გეგმები და დაიწყო ზოგი მათგანის განხორციელება; განისაზღვრა ბიომრავალფეროვნების კუთხით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ადგილები და სხვ. მიუხედავად ამისა, დაცული ტერიტორიების გარეთ ბიომრავალფეროვნების კონსერვაცია არ არის საკმარისად ეფექტიანი (დაცული ტერიტორიები კვლავ რჩება სახეობების *in-situ* კონსერვაციის ერთადერთ ქმედით ინსტრუმენტად) და კვლავ დგას სპეციალური ზომების გატარების საჭიროება, რათა სახეობებისა და ჰაბიტატების ეკოლოგიურ მდგომარეობაში წლების განმავლობაში განვითარებული უარყოფითი ტენდენციები შეჩერდეს და დადებითი პროცესებით შეიცვალოს.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმით სახეობებისა და ჰაბიტატების კონსერვაციისთვის გასაზღვრული 30 ქმედებიდან 9

პრაქტიკულად სრულად, ხოლო 8 ნაწილობრივ განხორციელდა; არ განხორციელებულა 13 ქმედება. შესრულებულ ქმედებათა უმრავლესობა არასამთავრობო სექტორის ძალისხმევითა და უცხოური დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერით განხორციელდა, ხოლო სახელმწიფოს ფინანსური წვლილი მეტად მწირი იყო.

4.1 პრობლემების აღწერა

4.1.1 უცხო ინვაზიური სახეობები

წლების მანძილზე საქართველოში უკონტროლოდ ხორციელდებოდა ფლორისა და ფაუნის უცხო სახეობების მიზანმიმართული თუ შემთხვევითი ინტროდუქცია. შედეგად, ქვეყნის ტერიტორიაზე ფართოდაა გავრცელებული მრავალი უცხო ინვაზიური სახეობა. ზოგ შემთხვევებში უცხო სახეობებმა მკვეთრად უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინა ადგილობრივ სახეობებზე (მაგ. კარჩხანას ინვაზია საქართველოს წყალსატევებში). უნებლიეთ გავრცელებული ინვაზიური სახეობებითა და დაავადებების შედეგად სერიოზულად დაზარალდა ტყის ეკოსისტემები (ლაფანჭამია, წაბლის კიბო და ა.შ.), თუმცა ბიომრავალფეროვნებასა და ეკოსისტემებზე უცხო ინვაზიური სახეობების ზემოქმედების შეფასება და დეტალური კვლევა არ ჩატარებულა, ამიტომაც არ არის გარკვეული, რა საპასუხო ღონისძიებებია ამჟამად გასატარებელი.

ამჟამად ცხოველთა უცხო სახეობების ინტროდუქცია კანონით რეგულირდება. თუმცა არ არსებობს ჩამოყალიბებული სტრატეგია უკვე გავრცელებული უცხო სახეობების მიმართ.

4.1.2 ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტი

ადამიანის მხრიდან ბუნებრივი გარემოს ათვისებისა და ბუნებრივ ეკოსისტემებში წონასწორობის დარღვევის ფონზე, ველური ცხოველები სულ უფრო ხშირად შედიან კონფლიქტში ადგილობრივ მოსახლეობასთან: ისინი იკვებებიან ნათესებში, თავს ესხმიან შინაურ პირუტყვს და ზიანს აყენებენ მეფუტკრეობას. შესაბამისად, ადგილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულება ზოგიერთი სახეობისადმი მკვეთრად უარყოფითია, რაც ხშირად მათ ლეგიტიმურ თუ არალეგიტიმურ ქმედებებში ვლინდება. წარმოიქმნება კონფლიქტი ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის, რომელიც უარყოფითად აისახება როგორც მოსახლეობაზე, ისე – ბიომრავალფეროვნებაზე. კონფლიქტი ადამიანსა და მტაცებლებს შორის მწვავედ დგას ბევრ რეგიონში. ამ კონფლიქტის პროვოცირებას ხშირად იწვევს მტაცებლების ჰაბიტატებისა და საკვების ბაზის განადგურება, ასევე საყოფაცხოვრებო ნარჩენების არასწორი მართვა (მაგ. დასახლებულ პუნქტებთან არსებული სტიქიური ნაგავსაყრელები). გარკვეული კვლევების მიუხედავად, ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტის შესახებ სრულყოფილი ინფორმაცია არ არსებობს.

4.1.3 ნადირობა

საბჭოთა პერიოდიდან მოყოლებული ნადირობის არაეფექტიანმა მართვამ ქვეყანაში ტრადიციული სანადირო სახეობების უმრავლესობის მკვეთრი შემცირება გამოიწვია, ზოგიერთი მათგანი კი საერთოდ გადაშენდა. განსაკუთრებით მძიმე შედეგები უკანონო ნადირობას ჩლიქოსნებზე ჰქონდა. გასული საუკუნის ბოლოსთვის უკვე გადაშენებული იყო ქურციკი, თითქმის ყველა სხვა ჩლიქოსნის პოპულაცია კი - ძლიერ შემცირებული. ამჟამად ბრაკონიერობასთან ბრძოლის მექანიზმები ნაკლებად ეფექტიანია და კანონის აღსრულებისთვის არ არის საკმარისი ადმინისტრაციული რესურსები. ჩამოსაყალიბებელია სათემო და/ან სატროფეო ნადირობის კონცეფციები და მდგრადი ნადირობის სტრატეგია. ასევე პრობლემაა მოყვარულ მონადირეთა შორის ცოდნისა და განათლების ნაკლებობა, რაც ნადირობის წესების დარღვევის ერთ-ერთი მიზეზი შეიძლება იყოს.

4.1.4 საქართველოს „წითელი ნუსხა“

საქართველოს „წითელი ნუსხა“ შეიქმნა 2006 წელს და მასში შესული სახეობების კონსერვაციული სტატუსების განსაზღვრა ბუნების დაცვის მსოფლიო კავშირის (IUCN) კატეგორიების შესაბამისად განხორციელდა. თუმცა სახეობების სტატუსების განსაზღვრა მხოლოდ მოძველებულ მონაცემებზე დაყრდნობით ან ექსპერტული შეფასების საფუძველზე მოხდა, რადგან დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ სახეობების აღრიცხვა და მონიტორინგი ქვეყნის მასშტაბით პრაქტიკულად აღარ ტარდებოდა. ასევე აღსანიშნავია, რომ „წითელ ნუსხაში“ არ შესულა ბალახოვან მცენარეთა სახეობები⁴.

ზოგი ტაქსონის შესახებ 2006 წლის შემდეგ დაგროვდა ახალი მასალა. ამიტომ ამჟამად „წითელი ნუსხა“ საჭიროებს გადახედვასა და შევსებას.

4.1.5 კონკრეტულ სახეობებზე ორიენტირებული კონსერვაცია

ბოლო წლებში შეიქმნა მრავალი სახეობის კონსერვაციის მოქმედებათა ეროვნული გეგმები, რომელთა ნაწილის დანერგვა მიმდინარეობს და მომავალშიც უნდა გაგრძელდეს. თუმცა ხელის შემშლელი ფაქტორია ის, რომ ამგვარ გეგმებს არ აქვს იურიდიული სტატუსი. ზოგი იშვიათი ან ეკონომიკური ღირებულების სახეობისთვის კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმა ჯერ კიდევ შესაქმნელია.

---

⁴ ამჟამად მიმდინარეობს მუშაობა წითელი ნუსხის შესავსებად, კერძოდ მცენარეთა სახეობების მათ შორის, ბალახოვნების დასამატებლად.

მსხვილი ძუძუმწოვრების გარკვეული სახეობები სპეციალურ გადაუდებელ ღონისძიებებს საჭიროებენ, რაც შესაბამის კონსერვაციის გეგმებში უნდა გაიწეროს. პირველ რიგში, ეს შეეხება განსაკუთრებით მცირერიცხოვან პოპულაციებს ან ერთეული ინდივიდების სახით შემორჩენილ სახეობებს (მაგ. კეთილშობილი ირემი და ნიამორი).

4.1.6 სახეობათა ნომენკლატურული ნუსხები

უხერხემლოების მდგომარეობის შესახებ ცნობები მეტად მწირი და სპორადულია - უხერხემლოების ჯგუფების უმეტესობისთვის არ არსებობს სრული ნომენკლატურული ნუსხები. მნიშვნელოვანია უფრო ინტენსიურად გაგრძელდეს უხერხემლოთა ინვენტარიზაცია, რათა სრული სურათი გვეჩვენოს ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების შესახებ.

4.1.7 ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემა

2007 წლიდან საქართველოში დაიწყო ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული სისტემის შექმნა და მნიშვნელოვანი ნაბიჯებიც გადაიდგა. თუმცა, ჯერ კიდევ ჩამოსაყალიბებელია მეთოდოლოგიები ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ზოგი ინდიკატორისთვის.

დასახვეწია ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის საკანონმდებლო ბაზა; არ არსებობს მითითებები კონკრეტული მეთოდოლოგიების მხრივ და არ არის უზრუნველყოფილი პასუხისმგებლობების განაწილება შესაბამის უწყებებს შორის. თუმცა, უკვე არსებობს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსა და შესაბამის ორგანიზაციებს შორის გაფორმებული ურთიერთგაგების მემორანდუმები, მონიტორინგის სფეროში თანამშრომლობის თაობაზე. ანალოგიური ურთიერთობების დამყარება შესაძლებელია სხვა შესაბამის უწყებებთანაც.

სრულყოფილი მონიტორინგის ჩატარებას ხელს უშლის დაფინანსებისა და შესაძლებლობების ნაკლებობა.

მიზანშეწონილია ცხოველთა და მცენარეთა სახეობების მონაცემთა ელექტრონული ბაზების შექმნა და განვითარება, სადაც თავს მოიყრის კვალიფიციური ინფორმაცია საქართველოში გავრცელებული სახეობების შესახებ (აღწერა, პოპულაციების მდგომარეობა და ტენდენცია, არეალები და სხვა). მუდმივად უნდა ხდებოდეს მონაცემთა ბაზების განახლება მონიტორინგისა თუ სხვადასხვა კვლევების შედეგების მიხედვით.

4.1.8 სახეობების აღდგენა და რეინტროდუქცია

დაცულ ტერიტორიებზე უკვე რამდენიმე წელია ხორციელდება ნიაშორისა და ქურციკის აღდგენისა და რეინტროდუქციის პროგრამები მათი ტყვეობაში გამრავლების გზით. მაგრამ, ტყვეობაში არსებული პოპულაციების დაგეგმილი მატების მიღწევა ვერ მოხერხდა. ამ ეტაპზე წარმატებულად მხოლოდ კოლხური ხოხბის გამრავლების პროგრამა შეიძლება ჩაითვალოს, რომელსაც დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაცია ახორციელებს. ზოგადად წარმატების მისაღწევად აუცილებელია სახეობების აღდგენისა და რეინტროდუქციის პროგრამების უფრო მართებული დაგეგმვა და კონკრეტულ სახეობაზე ფოკუსირებული გეგმების შექმნა.

4.1.9 ჰაბიტატების კლასიფიკაცია

მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოს ჰაბიტატების კლასიფიკაცია მოხდეს საერთაშორისო დონეზე აღიარებული თანამედროვე სისტემების მიხედვით. კლასიფიკაციის თანამედროვე სისტემებთან არათავსებადი სისტემის გამოყენება ქმნის საერთაშორისო და კერძოდ, ევროპის კონსერვაციულ პოლიტიკასა და სტრატეგიებთან ჰარმონიზების პრობლემას, ხელს უშლის პრიორიტეტების განსაზღვრას, საქართველოს, როგორც ჰაბიტატების მრავალფეროვნებით გამორჩეული ქვეყნის როლის წარმოჩენას ევროპულ და გლობალურ კონტექსტში, ჰაბიტატების ცალკეული ტიპების თანამედროვე მდგომარეობის შეფასებასა და ქმედითი კონსერვაციული ღონისძიებების დაგეგმვას.

რამდენიმე წლის წინ საქართველოს ჰაბიტატების თანამედროვე სისტემის მიხედვით კლასიფიკაციის პირველი ნაბიჯები გადაიდგა - ჰაბიტატების კლასიფიკაცია “ნატურა 2000”-ის (ევროკავშირის ქვეყნების ეკოლოგიური ქსელი) მიხედვით განხორციელდა. ამასთან ერთად, “ზურმუხტის ქსელის” (“ნატურა 2000” ის ანალოგიური ეკოლოგიური ქსელი ევროკავშირის მეზობელი ქვეყნებისთვის) განვითარების პროგრამის ფარგლებში, მოხდა ბერნის კონვენციის მე-4 დანართში შემავალი ჰაბიტატებიდან საქართველოში არსებული 15 ჰაბიტატის იდენტიფიკაცია. ამჟამად ევროპის ქვეყნები უკვე ე.წ. EUNIS⁵-ის სისტემას ეყრდნობიან და, შესაბამისად, საქართველოსაც რეკომენდაციას უწევენ, რომ სწორედ ამ სისტემის მიხედვით მოახდინოს თავისი ჰაბიტატების კლასიფიკაცია.

4.1.10 პრიორიტეტული ჰაბიტატები

შერჩეულია 27 პრიორიტეტული ჰაბიტატი, მათზე მოქმედი საფრთხეების და თვით ამ ჰაბიტატების მოწყვლადობის კრიტერიუმის მიხედვით. თუმცა ამ და სხვა პოტენციურად მნიშვნელოვანი ჰაბიტატების თანამედროვე მდგომარეობის შესახებ ინფორმაცია მეტად მწირია და აუცილებელია დეტალური კვლევის ჩატარება.

4.1.11 ბიომრავალფეროვნების მხრივ მნიშვნელოვანი ტერიტორიები

⁵ European Natural Information System; <http://eunis.eea.europa.eu/habitats.jsp>

საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის საზღვრებს გარეთ მრავლადაა დარჩენილი ბიომრავალფეროვნების კუთხით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ადგილები (Key Biodiversity Areas). ასეთებია: ცხოველთა სამიგრაციო დერეფნები, პოპულაციების დამაკავშირებელი კორიდორები, ბოტანიკურად მნიშვნელოვანი ადგილები (Important Plant Areas - IPA) და სხვა. აუცილებელია ასეთი ადგილების იდენტიფიკაცია, შესაბამისი რუკების შედგენა და მათი პოტენციალის შეფასება; შემდეგ კი საჭიროა ადეკვატური დაცვითი და/ან აღდგენითი ღონისძიებების დასახვა და მათი მდგრადი მენეჯმენტის ქვეშ მოქცევა.

4.2 სტრატეგიული მიდგომები

- ✓ საქართველოს „წითელი ნუსხა“ გადახედვას და შევსებას მოითხოვს.
- ✓ საჭიროა საქართველოს შესაბამისი კანონმდებლობის ეტაპობრივი ჰარმონიზება ევროკავშირის დირექტივებთან, განსაკუთრებით ”ფრინველთა კონსერვაციის შესახებ” დირექტივასა (№2009/147/EC) და ”ზუნებრივი ჰაბიტატებისა და ველური ფაუნისა და ფლორის კონსერვაციის შესახებ” დირექტივასთან (№92/43/EC). ამ დირექტივებით განსაზღვრულ მოთხოვნათა ნაწილის შესრულების ვალდებულება გათვალისწინებულია ევროკავშირსა და საქართველოს შორის, ასოცირების შესახებ შეთანხმებითაც. აუცილებელია მონიტორინგის ერთიანი სისტემის შემდგომი განვითარება.
- ✓ საქართველოს ჰაბიტატების კლასიფიკაცია უნდა მოხდეს საერთაშორისო დონეზე აღიარებული კლასიფიკაციის შესაბამისად და უნდა განხორციელდეს ჰაბიტატების მდგომარეობის შეფასება.
- ✓ საჭიროა მდგრადი ნადირობის სტრატეგიის ჩამოყალიბება ყველა დაინტერესებული მხარის მონაწილეობით. ამ დოკუმენტმა უნდა განსაზღვროს რესურსების ადეკვატურად შეფასების, მათი გონივრული გამოყენების, ნადირობის კონტროლისა და სხვა ღონისძიებების გატარების საკითხები. ასევე ჩამოსაყალიბებელია სანადირო სახეობების მენეჯმენტის გეგმები, რაც მდგრადი ნადირობის ერთ-ერთ მთავარ წინაპირობას წარმოადგენს.
- ✓ ბრაკონიერობის ეფექტიანი კონტროლისა და ზოგადად ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენების უზრუნველსაყოფად აუცილებელია იშვიათი და ეკონომიკურად მნიშვნელოვანი სახეობების (სანადირო, კომერციული და პირადი მოხმარების მნიშვნელოვანი სახეობები) ეკონომიკური ღირებულების შეფასება. ეს სახელმწიფოსადმი მიყენებული ზარალის ოდენობისა და ეკოსისტემური სერვისების ადეკვატური შეფასების საშუალებას მოგვცემს.
- ✓ აუცილებელია უფრო ეფექტიანი სისტემური გზების მონახვა და დანერგვა ადამიანსა და მტაცებლებს შორის კონფლიქტის მოგვარებისა თუ შერბილებისათვის.

- ✓ ჩამოსაყალიბებელია სტრატეგია უკვე გავრცელებული უცხო სახეობების მიმართ. კანონმდებლობის მიუხედავად, უცხო ინვაზიური სახეობების შემოსვლის რისკები დღესაც არსებობს. საჭიროა პრევენციული (საკანონმდებლო აქტები, ვაჭრობისა და სასაზღვრო კონტროლი და ა.შ.) ზომების მიღება, რათა თავიდან ავიცილოთ ახალი უცხო სახეობების (ზოგ შემთხვევაში კი ქვესახეობების) გავრცელება საქართველოში.
- ✓ მნიშვნელოვანია ეროვნული შესაძლებლობების გაძლიერება კონსერვაციის სფეროში, რათა სწრაფად და ადეკვატურად ხდებოდეს კონსერვაციული პრობლემების გადაწყვეტა სხვადასხვა დონეზე.
- ✓ საჭიროა სათანადო სამეცნიერო-ინფორმაციული ბაზის არსებობა/შექმნა და მისი სრულად ამოქმედება, სადაც თავს მოიყრის მონაცემები მნიშვნელოვანი ბიომრავალფეროვნებისა და მისი კონსერვაციის შესახებ.

4.3 ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „სახეობები და ჰაბიტატები“

A2-01. 2

A2-01. 4

B1-01. 3 – 4

B1-01. 6 – 7

B2-01. 1 – 3

B6-01. 1 – 3

C1-01. 1 – 5

C1.02. 1 – 2

C2-01. 1 – 24

C2-02. 1 – 3

C4-04. 1 – 2

E1-01. 1 – 2

E1-02. 1

5 დაცული ტერიტორიები

საქართველოში პირველი ოფიციალური დაცული ტერიტორია – ლაგოდეხის ნაკრძალი – 1912 წელს დაარსდა. 1991 წლისთვის, საბჭოთა პერიოდის ბოლოს, საქართველოში 15 სახელმწიფო ნაკრძალი იყო საერთო ფართობით 168,8 ათასი ჰა, რაც ქვეყნის ტერიტორიის 2,4%-ს შეადგენდა. გარდა ნაკრძალებისა, იყო 5 სატყეო-სამონადირეო მეურნეობა, რაც, ქვეყნის ტერიტორიის 0.8% ფარავდა.

1995 წლიდან დაიწყო საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის გაფართოება და დივერსიფიკაცია. 1996 წელს საქართველოს კანონით „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ განისაზღვრა დაცული ტერიტორიების მართვის კატეგორიები და დაცული ტერიტორიების დაარსების პროცედურები. ამ კანონმა შექმნა ბუნების სრულფასოვანი დაცვისა და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ჰარმონიზების სამართლებრივი საფუძველი, რაც პირველ რიგში, გამოიხატება სხვადასხვა რეჟიმის დაცული ტერიტორიებით აგებული ქსელის ჩამოყალიბების შესაძლებლობით. კანონი აგებულია უნივერსალურ ფასეულობებზე, რომლითაც განსაზღვრულია დაცული ტერიტორიების ეროვნული კატეგორიები IUCN-ის კრიტერიუმების შესაბამისად; მოცემულია გლობალური მნიშვნელობის დაცული ტერიტორიების სტატუსის (როგორცაა ბიოსფერული რეზერვატი, საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე ჭარბტენიანი ტერიტორია „რამსარის უბანი“ და მსოფლიო მემკვიდრეობის უბანი), მინიჭების შესაძლებლობა; გამოკვეთილია კონკრეტული უფლებამოსილებები, ჩამოყალიბებულია დაცული ტერიტორიების კატეგორიების მიხედვით ყველა მონაწილე მხარის ძირითადი კომპეტენცია, მოცემულია მრავალგვარი ურთიერთობების შესაძლებლობები.

აღნიშნული ე.წ. ჩარჩო-კანონის საფუძველზე დაარსდა ახალი კატეგორიების დაცული ტერიტორიები, მოხდა უკვე არსებული ზოგიერთი დაცული ტერიტორიის გაფართოება-გარდაქმნა. საბჭოთა პერიოდთან შედარებით, დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი სამჯერ გაიზარდა.

ამჟამად საქართველოში 14 სახელმწიფო ნაკრძალი, 10 ეროვნული პარკი, 18 აღკვეთილი, 40 ბუნების ძეგლი, 2 დაცული ლანდშაფტი და 2 მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორიაა (ეს უკანასკნელი ჯერჯერობით მხოლოდ იურიდიულად არსებობს). დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი 520 811.14 ჰა-ს შეადგენს, რაც ქვეყნის ტერიტორიის 7,47%-ია.

5.1 პრობლემების აღწერა

5.1.1 დაცული ტერიტორიების სისტემის დაფარვის ხარისხი და ქსელის არაეფექტიანობა

დაცული ტერიტორიების სისტემის მნიშვნელოვანი გაფართოების მიუხედავად, დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი და ბიომრავალფეროვნების კუთხით მნიშვნელოვანი ტერიტორიების დაფარვის ხარისხი არ არის საკმარისი, ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების გრძელვადიანი დაცვისა და შენარჩუნებისთვის.

ბიომრავალფეროვნების პირველი სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის მოქმედების პერიოდში ბიომრავალფეროვნების კონსერვაცია და მდგრადი გამოყენება ნაკლებად პრიორიტეტული იყო, ეკონომიკური განვითარების ინტერესებთან შედარებით. სექტორებს შორის არსებობს გარკვეული თანამშრომლობა, მაგრამ, ზოგადად, დაცული ტერიტორიები არ წარმოადგენს პრიორიტეტულ საკითხს. გვაქვს დაცულ ტერიტორიებზე უხეში ზემოქმედების მაგალითებიც:

საერთაშორისო ჭარბტენიანი ტერიტორიის („რამსარის საიტის“) და კოლხეთის ეროვნული პარკის ნაწილის ყულევის ტერმინალისთვის გადაცემა; კოლხეთის ეროვნული პარკის გარკვეული ტერიტორიის კატეგორიის შეცვლა (II–დან VI–კატეგორად) და შემდეგ ამ კატეგორიის დაცული ტერიტორიის გაუქმება გზის მშენებლობასთან დაკავშირებით; ყაზბეგის ეროვნული პარკის ნაწილის ჰიდროელექტროსადგურისთვის გამოყოფა; თბილისის ეროვნული პარკის გარკვეული ნაწილის თბილისის შემოვლითი რკინიგზისთვის გამოყოფა.

საქართველოში არასაკმარისადაა გამოყენებული ან არ არსებობს საერთაშორისო აღიარების ისეთი ინსტრუმენტები, როგორცაა „რამსარის ტერიტორია“, „UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის უბანი“ და „ბიოსფერული რეზერვატი“.

საქართველოს დაცული ტერიტორიები არ ქმნის ერთიან ქსელს - არ არსებობს ერთმანეთთან დაკავშირებული და უფრო ფართო ლანდშაფტებში ინტეგრირებული დაცული ტერიტორიების სისტემა. არ არსებობს დაცული ტერიტორიების სივრცითი განვითარების გეგმა, რომელიც ხელს შეუწყობდა დაცული ტერიტორიების დაფარვის და ერთმანეთთან დაკავშირებულობის ხარისხის გაზრდას. თუმცა გარკვეული სამუშაოები ამ მიმართულებით განხორციელდა, მაგ. მომზადდა გეგმარებითი დაცული ტერიტორიების დოკუმენტი; განისაზღვრა კონსერვაციისთვის პრიორიტეტული ტერიტორიები და დერეფნები კავკასიაში; იდენტიფიცირდა კრიტიკული საკონსერვაციო ტერიტორიები და ტყის კონსერვაციის უბნები და ჩამოყალიბდა „კავკასიის ეკორეგიონის კონსერვაციის გეგმა“. ყოველივე ეს კარგი შესაძლებლობაა დაცული ტერიტორიების ერთიანი ქსელის ჩამოყალიბებისთვის. თუმცა, შეინიშნება ზოგადი პოლიტიკური მხარდაჭერის ნაკლებობა დაცული ტერიტორიების სრულფასოვანი და წარმომადგენლობითი ქსელის შესაქმნელად.

გარკვეული, თუმცა არასაკმარისი ნაბიჯებია გადადგმული ორმხრივი ტრანს-სასაზღვრო თანამშრომლობისკენ.

5.1.2 დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტიანობა

მართვის ეფექტიანობის გაზრდის მიზნით, საჭიროა დაცული ტერიტორიების შესახებ კანონმდებლობის შემდომი გავრცობა-დეტალიზაცია (კანონქვემდებარე აქტებისა და რეგულაციების სრული პაკეტის შემუშავება და მიღება) IUCN-ის დაცული ტერიტორიების კატეგორიებისა და მართვის სახელმძღვანელოების გათვალისწინებით, რომლებიც ბოლო წლებში განახლდა მსოფლიოში დაგროვებული ცოდნისა და გამოცდილების საფუძველზე.

კანონმდებლობით არასრულყოფილადაა დარეგულირებული ეროვნული V და VI კატეგორიის დაცული ტერიტორიების მართვის საკითხები.

ჯერჯერობით არ არის გამოყენებული დაცული ტერიტორიების საერთაშორისო ქსელში ჩართული კატეგორიები: ბიოსფერული რეზერვატი და მსოფლიო მემკვიდრეობის (ბუნებრივი და შერეული ნომინაციის) უბანი, თუმცა საქართველოში ამის დიდი რესურსი არსებობს.

დღეისათვის საქართველოში არსებობს დაცული ტერიტორიების მმართველობის მხოლოდ ერთი ფორმა – მმართველობა მთავრობის მიერ. საერთაშორისო პრაქტიკა კი აღიარებს მმართველობის სხვა ფორმებსაც, როგორცაა: კერძო მმართველობა, თანამმართველობა, მმართველობა მკვიდრი მოსახლეობისა და ადგილობრივი თემების მიერ.

კანონმდებლობა არ არეგულირებს ადგილობრივი მოსახლეობისათვის საკომპენსაციო და პოზიტიურ წამახალისებელ მექანიზმებთან დაკავშირებულ საკითხებს.

კვლავ პრობლემად რჩება დაცული ტერიტორიის საზღვრებს მიღმა ტერიტორიის გამოყენებისა და შესაძლო განვითარების არასახარბიელო ზემოქმედების საფრთხე (მაგ. დაბინძურება, მიმდებარე ეკოსისტემის რღვევა, შეწუხება და ა.შ.), ისეთი საქმიანობების შედეგად, როგორცაა: ბუნებრივი რესურსების მოპოვება, არამდგრადი სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა, განვითარების პროექტები და სხვ. მიუხედავად იმისა, რომ დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ ჩარჩო-კანონში განსაზღვრულია დაცული ტერიტორიების მართვაზე პასუხისმგებელი ინსტიტუციის (სააგენტოს) გარკვეული მაკონტროლებელი უფლებამოსილება დაცული ტერიტორიების გარეთ - მიმდებარე ტერიტორიებზე განვითარების ირიბი და პირდაპირი ნეგატიური ზეგავლენის თავიდან ასაცილებლად ან/და შესარბილებლად, ეს საკითხი არ არის გათვალისწინებული სხვა შესაბამის საკანონმდებლო აქტებში.

ამჟამად მიმდინარეობს დაცული ტერიტორიის მართვის დაგეგმვის არსებული რეგულაციების დახვეწა; დაცული ტერიტორიებისთვის მენეჯმენტის გეგმების მომზადება, თუმცა დაცული ტერიტორიების უმეტესობა მაინც მენეჯმენტის გეგმის გარეშეა და მათი მართვა დროებითი რეგულირების წესის შესაბამისად ხდება. შეინიშნება დაცული ტერიტორიების დაგეგმვის შესაძლებლობების ნაკლებობა, როგორც დაცული ტერიტორიების სააგენტოში, ისე - მის ტერიტორიულ ორგანოებში (დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციებში). ასევე მეტად შეზღუდულია სპეციფიკური კონსერვაციული ღონისძიებების (მაგ. ჰაბიტატებისა და სახეობების კონსერვაციის გეგმების შემუშავება, სახეობების რეაბილიტაცია და რეინტროდუქცია) დაგეგმვისა და განხორციელების შესაძლებლობები.

არ არის უზრუნველყოფილი საძოვრებისა და ტყის მდგრადი მართვა. ამისათვის იმ დაცულ ტერიტორიებს, რომლებშიც დაშვებულია გარკვეული სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობები, აუცილებლად უნდა ჰქონდეთ შესაბამისი მართვის გეგმები, რათა დარეგულირდეს ეს საქმიანობები და/ან აგრარული ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის და რაციონალური გამოყენების საკითხები. ასათვისებელია დაცული ტერიტორიების ისეთი ფუნქციონალური გამოყენება, როგორცაა ტრადიციული პროდუქტის წარმოება და ხელსაქმე (მაგ. ე.წ. „მწვანე იარლიყის“ მექანიზმების საშუალებით), რათა მოხდეს უნიკალური ადგილობრივი ისტორიული თუ კულტურული გარემოს შენარჩუნება და შემოსავლების გაზრდის სტიმულირება მდგრადი სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობისა და რესურსების მდგრადი გამოყენების გზით.

ბევრი დაცული ტერიტორიისთვის მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს უცხო ინვაზიური სახეობები. თუმცა არ არსებობს მათი მართვის პროგრამები და არ მიმდინარეობს არავითარი კონკრეტული ღონისძიებები მათი ზეგავლენის შესამცირებლად.

არასრულყოფილია დაცულ ტერიტორიებზე სამეცნიერო კვლევისა და მონიტორინგის სისტემები და არ არსებობს ერთიანი მონაცემთა ბაზა. არარეგულარულ ხასიათს ატარებს დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტიანობის შეფასება.

არ არის სათანადოდ ასახული კლიმატის ცვლილების საკითხები დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმებში.

დაცულ ტერიტორიების უმეტესობა განიცდის ადეკვატური ინფრასტრუქტურისა და აღჭურვილობის, ასევე - კვალიფიციური კადრების ნაკლებობას.

5.1.3 საზოგადოების ცნობიერება და მონაწილეობა

დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარებასთან დაკავშირებული მრავალი პრობლემის ერთ-ერთი ძირეული მიზეზი საზოგადოების დაბალი ცნობიერებაა. ამასთან, დაბალია გადაწყვეტილების მიმღებთა ინტერესი და ინფორმირებულობა დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებულ საკითხებზე.

გარკვეული ნაბიჯები უკვე გადადგმულია დაცული ტერიტორიების მართვაში სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეთა, მათ შორის, ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის გაზრდის მიმართულებით. დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან შეიქმნა საკონსულტაციო საბჭო და დაიგეგმა ცალკეული დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციებთან არსებული სამეცნიერო-საკონსულტაციო საბჭოების რეფორმირება საკონსულტაციო საბჭოებად, სადაც ჩართული იქნებიან მხოლოდ ადგილობრივი დაინტერესებული მხარეები. კანონმდებლობაში მიღებული გარკვეული ცვლილებების საფუძველზე მოსახლეობისა და საზოგადოებრივი გაერთიანებების წარმომადგენლების მონაწილეობის უფლება დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებულ რიგ საკითხებში გაიზარდა. თუმცა, კანონი დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ იძლევა მხოლოდ უფლებას, მაგრამ არ ავალდებულებს დაცული ტერიტორიების სააგენტოს, ითანამშრომლოს ადგილობრივ მოსახლეობასთან დაცული ტერიტორიების მართვის საკითხებში. კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს თანამშრომლობის კონკრეტულ მექანიზმებსა და პროცედურებს. ზოგიერთ დაცულ ტერიტორიაზე მიმდინარეობს ადგილობრივი მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე ორიენტირებული პროექტები. თუმცა, სასურველია ამ პროექტების უფრო ფართოდ გამოყენება ადგილობრივი მოსახლეობის პოზიტიური დამოკიდებულების ჩამოყალიბებისა და ჩართულობის წახალისების მიზნით.

5.1.4 მწირი დაფინანსება

მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო წლების განმავლობაში გაიზარდა დაცული ტერიტორიების დაფინანსება, მართვის სტრუქტურისა და ფუნქციონირების თითქმის ყველა კომპონენტი განიცდის დაფინანსების ნაკლებობას, მათ შორისაა ისეთი მნიშვნელოვანი სფეროები, როგორცაა ხელფასები და საოპერაციო ხარჯები. პრაქტიკულად არ არსებობს ფონდები ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის და დამატებითი კვლევებისთვის, ასევე - საგანმანათლებლო საქმიანობებისთვის. დაფინანსების ნაკლებობა წარმოადგენს ზემოთ ჩამოთვლილი პრობლემების გამომწვევ ერთ-ერთ ძირითად მიზეზს და მთავარი წინაღობაა ეფექტიანი მართვის მხრივ.

5.2 სტრატეგიული მიდგომები

- ✓ ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებისთვის აუცილებელია დაცული ტერიტორიების სივრცითი განვითარების გეგმის შემუშავება და დაცული ტერიტორიების ძლიერი ქსელის შექმნა, რაც გულისხმობს ფართო ლანდშაფტებში ინტეგრირებული დაცული ტერიტორიების ერთმანეთთან დაკავშირებულ ქსელს.
- ✓ საჭიროა ტრანსსასაზღვრო კავშირების უზრუნველყოფა მეზობელი ქვეყნების დაცული ტერიტორიების სისტემებთან.
- ✓ საჭიროა დაცული ტერიტორიების შესახებ არსებული კანონმდებლობის გავრცობა-დეტალიზაცია და დახვეწა, რაც მოიცავს შემდეგ ასპექტებს: დაცული ტერიტორიების დაარსების ახალი შესაძლებლობების შემოღება; სხვადასხვა კატეგორიის დაცული ტერიტორიების მართვაზე პასუხისმგებელი ინსტიტუციები და ამ ტერიტორიებზე დაშვებული თუ აკრძალული საქმიანობები; კანონდარსებების უფლებამოსილებისა და საზოგადოებრივ-სახელმწიფო (საჯარო) საკუთრების მოდელის გაძლიერება; პარტნიორობის სხვადასხვა საშუალებისა და დაფინანსების ინოვაციური ინსტრუმენტების შემოტანა; საერთაშორისო თანამშრომლობისა და დაცული ტერიტორიების ქსელის დაგეგმვის მოდელის სრულყოფა.
- ✓ კანონმდებლობაში უფრო ნათლად უნდა ჩამოყალიბდეს დაცული ტერიტორიების V და VI კატეგორიების დაარსებისა და მართვის საკითხები.
- ✓ კანონმდებლობაში უნდა განისაზღვროს დამხმარე და ბუფერული ზონების ჩამოყალიბებისა და მართვის საკითხები.
- ✓ საჭიროა დაცული ტერიტორიის საზღვრებს გარეთ ტერიტორიის გამოყენებისა და განვითარების ირიბი და პირდაპირი ნეგატიური ზეგავლენის თავიდან ასაცილებლად ან/და შესარბილებლად დაცული ტერიტორიების სააგენტოს უფლებამოსილების განხორციელებისთვის საკანონმდებლო პაკეტის შემუშავება და დამტკიცება (ყველა

- დაკავშირებულ კანონში შესწორებებისა და დამატებების შეტანა, კანონქვემდებარე აქტების მიღება).
- ✓ დაცულ ტერიტორიებზე უნდა დაინერგოს რესურსების მდგრადი გამოყენების (ტრადიციული გამოყენების ზონებისთვის), ინვაზიური სახეობების მართვისა და კვლევა-მონიტორინგის პროგრამები და შეიქმნას ეფექტიანი და განახლებადი მონაცემთა ბაზები.
  - ✓ ყველა დაცულ ტერიტორიაზე რეგულარულად უნდა ტარდებოდეს მართვის ეფექტიანობის შეფასებები.
  - ✓ საჭიროა ცნობიერების ამაღლება საზოგადოებისა და დაინტერესებულ პირთა ყველა ჯგუფებში, გადაწყვეტილების მიმღებთა ჩათვლით.
  - ✓ უზრუნველყოფილი უნდა იყოს დაცული ტერიტორიების მართვის საკითხებში დაინტერესებული ჯგუფების, პირველ რიგში, კი - ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის უზრუნველყოფა შესაბამისი მექანიზმების/რეგულაციების შემოღებით.
  - ✓ დაცული ტერიტორიების დამხმარე ზონაში მცხოვრები მოსახლეობისთვის უნდა მოხდეს კომპენსაციის ადეკვატური და პოზიტიური წახალისების მექანიზმების შემუშავების საკითხის შესწავლა და დანერგვა.
  - ✓ საჭიროა თითოეულ დაცულ ტერიტორიაზე აუცილებელი შესაფერისი ინფრასტრუქტურის მოწყობა და არსებული ინფრასტრუქტურის სათანადო მდგომარეობაში შენარჩუნება; ყველა დაცული ტერიტორია უნდა იყოს სათანადოდ აღჭურვილი.
  - ✓ უზრუნველყოფილი უნდა იყოს დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციებში კვალიფიციური კადრების მოზიდვა და პერსონალის კვალიფიკაციის მუდმივად ამაღლების უზრუნველყოფა.
  - ✓ გასაუმჯობესებელია დაცული ტერიტორიების დაფინანსება, მათ შორის დაფინანსების ინოვაციური მექანიზმების დანერგვისა და ფონდების მოძიების გზით.

5.3 ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „დაცული ტერიტორიები“

A1-o2.1 - 2, 4
 A2-o1.1 - 2
 A3-o2.1
 A3-o5.3
 B1-o2.4 - 10
 B2-o1.1 - 3
 B4-o1.5
 B4-o2.1

B4-o3.1
B6-o1.1 - 2
C2-o1.4 - 17, 19
C2-o2.1
C4-o1.1
C4-o2. 1 – 2
C4-o3. 1 – 3
C4-o4. 1 – 2
C4-o5. 1 – 7
C4-o6. 1 – 2
C4-o7. 1 – 2
C5-o1.3 – 2
C6-o1.1
E1-o2. 1
E2-o2. 3 – 4
E2-o1.3, 8

6 ტყის ეკოსისტემები

2005-2011 წლების ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიის სატყეო ნაწილი, სამწუხაროდ, მხოლოდ მინიმალურ დონეზე შესრულდა. ძირითად შემაფერხებელ ფაქტორებს შორის აღსანიშნავია არასაკმარისი დაფინანსება და შეზღუდული შესაძლებლობები; აგრეთვე, სატყეო სექტორის მრავალჯერადი რეორგანიზაცია და პრიორიტეტების მეტისმეტად ხშირი ცვლა.

დღეისათვის სატყეო სექტორში შემდეგი ძირითადი პრობლემები იკვეთება: ტყის რესურსების არამდგრადი მართვა და ხშირად უკანონო მოპოვება, ჭარბი ძოვება, ხანძრები, მავნებლები და დაავადებები, მოუწესრიგებელი ნადირობა (იხ. მე-4 თავი: სახეობები და ჰაბიტატები) და კლიმატის ცვლილება; ასევე სერიოზულ საფრთხეს უქმნის ტყეებს არასწორად დაგეგმილი ინფრასტრუქტურა (იხ. მე-11 თავი: გამჭოლი საკითხები და მმართველობა). ყველა ეს ფაქტორი უარყოფით ზეგავლენას ახდენს ტყის ბიომრავალფეროვნებაზე.

ქვეყანაში არსებული ზოგადი სოციო-ეკონომიკური ფონი ხელს უწყობს ზემოჩამოთვლილი პრობლემების და მათი გამომწვევი მიზეზების გაღრმავებას. შესაბამისად, განახლებული სტრატეგიის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა ამ პრობლემების გამომწვევი ძირეული მიზეზების აღმოფხვრა.

6.1 პრობლემების აღწერა

6.1.1 ტყის რესურსებით არამდგრადი (მათ შორის უკანონო) სარგებლობა

ტყის რესურსების არამდგრადი, ხშირად უკანონო გამოყენება ერთ-ერთი ყველაზე სერიოზული პრობლემაა ბოლო 20 წლის განმავლობაში. 1999 წლის ტყის კოდექსის (მუხლი 5; პუნქტი „ნ“) მიხედვით, ხის უკანონო ჭრა გულისხმობს ხეების უნებართვო მოჭრას. ეს განმარტება არ არის საკმარისად დეტალური, რის გამოც, გარკვეულ შემთხვევებში, რთულია იმის დადგენა, გვაქვს თუ არა საქმე არალეგალურ ჭრასთან.

ბოლო წლებში ტყის უკანონო ჭრის მოცულობის საგრძნობლად შემცირების მიუხედავად, ეს მაჩვენებელი კვლავ საკმაოდ მაღალია. დასახლებული პუნქტების სიახლოვეს განლაგებულ ტყეებში მერქნის უკანონო მოპოვების ტემპი ბუნებრივი მატების ტემპს საგრძნობლად აღემატება. შედეგად, ეს ტყეები კრიტიკულ ზღვრამდეა გამეჩხერებული.

ტყის მერქნული რესურსებით არამდგრადი და უკანონო სარგებლობის გამომწვევ მირითად მიზეზებს შორის, პირველ რიგში აღსანიშნავია ადგილობრივი მოსახლეობის სიღარიბე და ხელმისაწვდომი ალტერნატიული ენერგორესურსების ნაკლებობა. სიტუაციას ასევე ამძიმებს ხე-ტყის დამამზადებლებისა და მომხმარებლების არასაკმარისი ინფორმირებულობა; სახელმწიფო ორგანოების შეზღუდული შესაძლებლობები და საკანონმდებლო ხარვეზები ართულებს მონიტორინგსა და კონტროლს. ტყის არამერქნული პროდუქტების გამოყენების კუთხით, გავრცელებულ საქმიანობას წარმოადგენს სოჭის გირჩის, თეთრყვავილას (*Galanthus spp.*) ბოლქვებისა და ყოჩივარდას (*Cyclamen vernum*) გორგლების შეგროვება. არსებობს ოფიციალური მონაცემები ლიცენზიით გაცემული მოპოვების მოცულობების შესახებ. თუმცა, სარწმუნო ინფორმაცია არ გვაქვს მოპოვების რეალური მასშტაბების შესახებ. ამიტომ, ძნელია ამ პროცესის მდგრადობის შეფასება. თუმცა, ექსპერტების აზრით, ველურ ბუნებაში ამ რესურსების შემცირება არ შეინიშნება.

გარკვეული პრობლემებია ტყის ისეთი არამერქნული პროდუქტების შეგროვების მხრივ, როგორცაა წაბლი, ველური ხილი, კენკრა და სოკო. არსებული კანონმდებლობის მიხედვით, ნებადართულია ამ პროდუქტების უფასოდ შეგროვება პირადი მოხმარებისათვის. თუმცა არ არის დადგენილი მოპოვების ზღვრული რაოდენობები (რომელთა გადაჭარბების შემთხვევაში პროდუქტების შეგროვება კომერციულ საქმიანობად უნდა ჩაითვალოს), მაშინ, როცა სოფლის მცხოვრებლები ამ პროდუქტებს ხშირად გასაყიდად აგროვებენ. ასევე არ არის განსაზღვრული ამ პროდუქტების მოპოვების წლიური კვოტები, რაც მათი არამდგრადი მოპოვების საფრთხეს ქმნის.

ინფრასტრუქტურული პროექტები (გზების, მილსადენების, შენობა-ნაგებობებისა და წყალსაცავების მშენებლობა), წიაღისეულის მოპოვება (მაგალითად, ჭიათურის მანგანუმის მოპოვება) ღია კარიერული წესით და მიწის ნაყოფიერი ფენის მოხსნა, იწვევს გარკვეულ ფართობებზე ტყის საფარის კარგვასა და დეგრადაციას. დღეისათვის აღნიშნული მიზეზებით ტყის საფარის შემცირება შედარებით მცირე ფართობებზე ხდება. მაგრამ მომავალში, ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ფონზე, სათანადო კონტროლის არარსებობის პირობებში შესაძლებელია

ამ პრობლემის გამწვავება. ინფრასტრუქტურული პროექტების ნეგატიური ზემოქმედება ბუნებრივ ეკოსისტემებზე (მათ შორის ტყეებზე) და ამ პრობლემის მოგვარების გზები უფრო ვრცლად განხილულია მე-11 თავში.

6.1.2 პირუტყვის არამდგრადი ძოვება

პირუტყვის (მსხვილფეხა და წვრილფეხა საქონელი, ღორი) ჭარბი ძოვება სერიოზულ პრობლემას უქმნის საქართველოს ტყეებს. დასახლებული პუნქტების მახლობლად და ზამთრისა და ზაფხულის სამოვრებზე პირუტყვის გადაჭარბებული რაოდენობის გამო, ხშირია ახლომდებარე ტყეებში არამდგრადი ძოვების შემთხვევები.

ამ პრობლემის გამომწვევი ძირითადი მიზეზებია: სოფლად არსებული სიღარიბე და მწირი ეკონომიკური შესაძლებლობები, დარგის არასაკმარისი მხარდაჭერა, არასაკმარისი სამოვრები; მწყემსებისა და საქონლის მეპატრონეების ცნობიერების დაბალი დონე, რაც აფერხებს საქონლის ძოვების უფრო მდგრადი და ეფექტიანი ფორმების დანერგვას.

ჭარბი ძოვება ტყეში იწვევს ნიადაგის გამკვრივებას და შემდეგ ეროზიას, ასევე ტყის ბუნებრივი განახლების უნარის დაკნინებას. სამწუხაროდ ეს პროცესები ხშირად შეუქცევადი ხდება.

6.1.3 ტყის მავნებლები და დაავადებები

ტყის მავნებლები და დაავადებები, მაგ. წაბლის კიბო (*Cryphonectria parasitica*, ძველი სახელწოდება *Endothia parasitica*), სერიოზულ საფრთხეს უქმნის საქართველოს ტყეებს. მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს კოლხური ბზის ხმოზა, ფიჭვის ხმოზა თუშეთსა და თბილისის შემოგარენში და სხვა. ტყის კოდექსის თანახმად (მუხლი 10; პუნქტი „დ“), ტყის მფლობელი (მისი სტატუსის მიუხედავად) ვალდებულია, განახორციელოს ტყის მავნებლებისა და დაავადებებისგან დაცვის ღონისძიებები. მაგრამ, ტყის მავნებლებისა და დაავადებების წინააღმდეგ ეფექტიანი ბრძოლა საჭიროებს სატყეო პათოლოგიურ კვლევებს, მონაცემების კამერალურ დამუშავებას, მონიტორინგის სწორად განხორციელებას და აღნიშნულის საფუძველზე ბრძოლის შესაბამისი ღონისძიებების დროულ გატარებას. თუმცა, ამ ღონისძიებების განხორციელება რთულია არასაკმარისი დაფინანსებისა და ტექნიკური შესაძლებლობების სიმწირის პირობებში.

6.1.4 ხე-მცენარეთა არაადგილობრივი და ინვაზიური სახეობები

ხელოვნურად გაშენებული ტყეების საერთო ფართობი საქართველოში დაახლოებით 110 000 ჰა-ია. ამ ტყეების გაშენების მთავარი მიზანი ტყის საფარის გაფართოება და ამ გზით დამატებითი სოციო-ეკოლოგიური სარგებლის უზრუნველყოფა იყო. ხელოვნურად გაშენებული ტყეების დიდი ნაწილი ახლა 50-60 წლოვან მონოკულტურებს წარმოადგენს, სადაც ხშირად

ეგზოტიკური და გარემოსთან ნაკლებად ადაპტირებული სახეობებია გამოყენებული (მაგ. შავი ფიჭვი - *Pinus nigra*). ბიომრავალფეროვნების მხრივ ეს მონოკულტურები ბევრად ღარიბია, ვიდრე შერეული ტყის კულტურები, სადაც რამდენიმე ადგილობრივი სახეობა გამოიყენება. საბედნიეროდ, ტყის კულტურებში გამოყენებული არაადგილობრივი სახეობები, ჯერჯერობით არ ავლენენ ინვაზიის ნიშნებს. თუმცა, არაადგილობრივი სახეობებისაგან შემდგარ კორომებში დროთა განმავლობაში იცვლება ნიადაგის ქიმიური შემადგენლობა, რამაც შეიძლება გაართულოს ამ ადგილებში ტყის ადგილობრივი სახეობებისაგან შემდგარი კორომების გაშენება.

საქართველოს ტყეებს, განსაკუთრებით ჭალის ტყეებს, საშიშროებას უქმნიან არაკონტროლირებადი ინვაზიური სახეობები (პავლოვია - *Paulownia tomentosa*, ჭალის ტყეების შემთხვევაში - ხემყრალა - *Ailanthus altissima* და სხვ.). აუცილებელია საქართველოს ტყეებში გავრცელებული უცხო ხე-მცენარეების მიერ გამოწვეული პოტენციური საფრთხეების დეტალური შეფასება.

6.1.5 ტყის ხანძრები

წარსულში საქართველოს ტყეებში ხანძრებს მასშტაბური ხასიათი არ ჰქონდა და მათგან უმეტესად წიწვოვანი ტყეები ზიანდებოდა. მაგრამ, ბოლო წლებში გახშირებული გვალვების ფონზე, ტყის ხანძრები სერიოზულ პრობლემად იქცა. ტყის ხანძრები ზიანს აყენებს ან სრულიად ანადგურებს ხეებს, ბუჩქებს და აფერხებს ტყის ბუნებრივ განახლებას.

ამჟამად, ტყის ხანძრები ყოველწლიური მოვლენაა და ათეულობით, ხშირად კი, ასეულობით ჰექტარზე ვრცელდება. ბოლო პერიოდის ყველაზე სერიოზულ ტყის ხანძარს ადგილი ჰქონდა 2008 წელს, როცა ტყის დაახლოებით 1000 ჰექტარი მნიშვნელოვნად დაზიანდა და ნაწილობრივ მთლინად განადგურდა შიდა ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში. ბოლო 3-4 წლის განმავლობაში ხანძრების შედეგად ქვეყნის მასშტაბით 2500 ჰექტარამდე ტყე განადგურდა ან სერიოზულად დაზიანდა.

ტყის ხანძრებს ძირითადად ადამიანის დაუდევრობა, უპასუხისმგებლობა ან სწორი მენეჯმენტის არასაკმარისი ცოდნა იწვევს. მაგალითად, სამოვრებისა და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების გადაწვის გავრცელებული პრაქტიკა არასწორად ან უკონტროლოდ ხორციელდება და ცეცხლი ახლომდებარე ტყეებს ედება. ანთროპოგენული და ტექნოგენური მიზეზებით გამოწვეული ხანძრები მეტად საზიანოა ტყის ბიომრავალფეროვნებისთვის (ბუნებრივი ხანძრებისგან განსხვავებით, როცა შედარებით მცირე მასშტაბის ხანძარმა შეიძლება ხელიც კი შეუწყოს სახეობრივი მრავალფეროვნების გაზრდას ტყის ეკოსისტემაში).

ტყის ხანძრების პრევენციისა და მათთან ბრძოლის საკანონმდებლო საფუძველები მოცემულია 1999 წლის ტყის კოდექსში, რომლის 97-ე მუხლი მთლიანად ამ საკითხებს ეძღვნება (მე-2 ნაწილის „დ“ პუნქტი, მე-5 და მე-6 ნაწილები). ამ მუხლში აღწერილია ტყის ხანძრების პრევენციული სატყეო-სამეურნეო ღონისძიებები.

ტყის ხანძრების წინააღმდეგ ბრძოლაზე პასუხისმგებელ ორგანოდ შინაგან საქმეთა სამინისტროს მითითებული, რომელიც ტყის მართვის შესაბამის ქვეუწყებებთან და ტყით სარგებლობის ლიცენზიების მფლობელებთან შეთანხმებულად უნდა მოქმედებდეს. ტყის ხანძრების საკითხს ასევე არეგულირებს საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 13 აგვისტოს დადგენილება #241 “ტყის მოვლისა და აღდგენის წესის შესახებ“. ეს დადგენილება განსაზღვრავს: (ა) ტყის ხანძრებისგან დაცვის ზოგად მოთხოვნებს, (ბ) დეტალურ გამაფრთხილებელ ღონისძიებებს, (გ) ტყის ხანძრებისა და ხანძრის შედეგებთან ბრძოლის ღონისძიებებს.

ბოლო წლებში ტყის ხანძრებთან ბრძოლის გარკვეული გამოცდილება დაგროვდა სახელმწიფო სტრუქტურებში. მაგრამ არსებული გამაფრთხილებელი და ხანძარსაწინააღმდეგო სისტემები არ არის ეფექტიანი. მთიანი რელიეფი, ციკაბო ფერდობები და მისასვლელი გზების ნაკლებობა ძლიერ ართულებს ტყის ხანძრებთან ბრძოლას. შესაბამის ორგანოებს შორის (გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, შინაგან საქმეთა სამინისტრო, საგანგებო სიტუაციების სამსახური, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები) უფრო მკაფიოდ უნდა განისაზღვროს და გადანაწილდეს ტყის ხანძრებზე რეაგირების პასუხისმგებლობები და ფუნქციები.

6.1.6 კლიმატის ცვლილება და ტყის ბიომრავალფეროვნება

საქართველოში უკვე შესამჩნევია კლიმატის ცვლილების ნიშნები, რომლებიც გამოხატულია ისეთ მოვლენებში, როგორცაა: უფრო ხშირი და ინტენსიური ნალექები, მომატებული ტემპერატურა, მყინვარების დნობა, ძლიერი წყალდიდობები და ხანგრძლივი გვალვები. გლობალურ დონეზე კლიმატის ცვლილების ძირითადი მიზეზებია ე.წ. სათბურის გაზების ატმოსფეროში გაფრქვევა უმეტესად მრეწველობის, სოფლის მეურნეობისა და ტრანსპორტის სექტორებიდან. სათბურის გაზების საერთო რაოდენობის დაახლოებით 10-15%-ის ემისიას ხელს უწყობს ტყის ეკოსისტემების დეგრადაცია და არასწორი მართვა.

რთულია კლიმატის ცვლილების უარყოფითი ზემოქმედების ზუსტი მასშტაბის პროგნოზირება. თუმცა, სავარაუდოა, რომ შედეგები უკიდურესად მძიმე იქნება. „კონვენციას კლიმატის ცვლილების შესახებ“ საქართველო 1994 წელს შეუერთდა. მაგრამ ჯერჯერობით არ არსებობს სპეციალური, იურიდიული ძალის მქონე დოკუმენტი, რომელშიც განხილული იქნება ტყის ეკოსისტემებზე კლიმატის ცვლილების ზემოქმედება.

6.1.7 ტყის არამდგრადი მართვა

1999 წელს მიღებული ტყის კოდექსის თანახმად, საქართველოს ტყეების დაცვისა და მდგრადი მართვის პრინციპები ეფუძნება ქვეყნის კონსტიტუციას, “სატყეო პრინციპების შესახებ” დეკლარაციას (რომელიც “დედამიწის სამიტზე” 1992 წელს რიო-დე-ჟანეიროში იყო მიღებული) და “გარემოს დაცვის შესახებ” კანონის (1996) მე-5 მუხლში ასახულ პრინციპებს. ეს უკანასკნელი

მოიცავს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის, რისკის შემცირებისა და თავიდან აცილების, მდგრადობის და რამდენიმე სხვა მნიშვნელოვან პრინციპს.

საქართველო მონაწილეობს ტყის მართვასთან დაკავშირებულ საერთაშორისო და რეგიონალურ პროცესებში, როგორცაა “ევროპის ტყეები”, კონვენცია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ (1992), ბერნის კონვენცია (1979 წ.) და ევროპის ლანდშაფტების კონვენცია (2000 წ.). მიუხედავად ამისა, საქართველოში ჯერ კიდევ არ არსებობს ოფიციალური სატყეო პოლიტიკისა და სტრატეგიის დოკუმენტი. საქართველოს სატყეო კანონმდებლობა და მართვის სტანდარტები ვერ უზრუნველყოფს ტყის მდგრად მართვას.

2007 წელს სატყეო დეპარტამენტში განხორციელდა რეფორმები. პერსონალის რაოდენობა საგრძნობლად შემცირდა, ხოლო დარჩენილი თანამშრომლების ხელფასები გაიზარდა გათავისუფლებული თანამშრომლების სახელფასო ფონდის ხარჯზე. ამ ცვლილებების შედეგად ერთი ტყის მცველის (რეინჯერის) პასუხისმგებლობაში მყოფი ტყის ფართობი საშუალოდ 5000 ჰექტარამდე გაიზარდა. ამჟამად ტყის მცველებს არ გააჩნიათ საკმარისი აღჭურვილობა და სატრანსპორტო საშუალებები, რათა ეფექტიანად აკონტროლონ მათ პასუხისმგებლობაში არსებული გაზრდილი სატყეო ფართობები. ასევე აღსანიშნავია, რომ სატყეო სექტორი განიცდის პროფესიული კადრების მწვავე დეფიციტს.

2008-2009 წლებში ექსპერტთა ჯგუფმა მოამზადა ტყის მდგრადი მართვის სერტიფიცირების ეროვნული სტანდარტები, რაც მოიცავს პრინციპებს, კრიტერიუმებს, ინდიკატორებსა და ვერიფიკატორებს. ეს სტანდარტები სხვა საკითხებთან ერთად, განიხილავს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის საჭიროებებს. თუმცა, ტყეების სერტიფიცირების მხრივ მნიშვნელოვანი ნაბიჯები არ გადადგმულა.

2010 წლის აგვისტოში საქართველოს მთავრობამ მიიღო დადგენილება (#241) “ტყის მოვლისა და აღდგენის წესის შესახებ”, რომელშიც ნათქვამია, რომ ტყის აღდგენა და გაშენება უნდა ტარდებოდეს ბიომრავალფეროვნების დაცვის მოთხოვნათა გათვალისწინებით. აღსანიშნავია, რომ ამ დადგენილების თანახმად, უპირატესობა ენიჭება კონკრეტული გარემო პირობებისთვის დამახასიათებელ ადგილობრივ სახეობებს.

გენერალური და სპეციალური ლიცენზიების გაცემას (მერქნის დამზადება, ნადირობა) არეგულირებს საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 11 აგვისტოს (#132) დადგენილებით მიღებული დებულება “ტყით სარგებლობის ლიცენზიების გაცემის წესისა და პირობების შესახებ“. ლიცენზირების სისტემა გულისხმობს კერძო კომპანიების მიერ ტყითსარგებლობის უფლებას 1-დან 49 წლამდე ვადით (1999 წლის ტყის კოდექსი, მუხლი 52). სამწუხაროდ, ტყეების სარგებლობაში გაცემას წინ არ უძღვოდა მათი დეტალური ინვენტარიზაცია. ხე-ტყის დამზადების ლიცენზიის მფლობელებს დაეკისრათ მთელი რიგი ვალდებულებები, რამაც მათ სერიოზული სირთულეები შეუქმნა ფინანსური თვალსაზრისით. შედეგად, ხე-ტყის დამზადების სპეციალური ლიცენზიებით კერძო სექტორისთვის სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებული ტყის ფონდის დაახლოებით 8%-ია გაცემული.

ხე-ტყის დამზადების ლიცენზიანტების მიერ ხე-ტყის დამზადების საქმიანობა ეფუძნება ტყით სარგებლობის გეგმას. ამ დოკუმენტის მიხედვით, ტყითმოსარგებლე ვალდებულია გაატაროს ტყის დაცვისა და აღდგენის ღონისძიებები. თუმცა, ხშირად გადაწყვეტილებებს მოსაჭრელი ხეების შერჩევისა და ჭრის მეთოდების შესახებ არასაკმარისი კვალიფიკაციის მქონე პირები იღებენ. ხშირად არ არის გათვალისწინებული ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისთვის მნიშვნელოვანი ასპექტები (მაგ. გამხმარი ან გადაბერებული ხეების შენარჩუნება, აღმონაცენის დაზიანების შემცირება და სხვ.).

პრობლემებია სათემო და მუნიციპალური ტყეების მართვის სისტემის შექმნასთან დაკავშირებითაც. ტყის კოდექსის მიხედვით, ადგილობრივი ტყის ფონდი უნდა იმართებოდეს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების მიერ. მაგრამ ეს ტყეები ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს ჯერ არ გადასცემია. არასაკმარისი დაფინანსებისა და შესაძლებლობების გამო, მუნიციპალიტეტები არ არიან მზად პასუხისმგებლობა აიღონ ტყის მართვაზე.

2013 წელს დაინტერესებული მხარეების აქტიური მონაწილეობით მომზადდა ეროვნული სატყეო პოლიტიკა (კონცეფცია), რომელიც საქართველოს პარლამენტმა 2013 წლის 11 დეკემბერს დაამტკიცა.

სატყეო კონცეფციის დოკუმენტი განსაზღვრავს სახელმწიფოს დამოკიდებულებას საქართველოს ტყეების მიმართ – მათი ძირითადი ფუნქციური დანიშნულებისა და ფასეულობების გათვალისწინებით. მისი მიზანია ტყის მდგრადი მართვის სისტემის ჩამოყალიბება, რომელიც უზრუნველყოფს საქართველოში ტყეების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების გაუმჯობესებას, ბიომრავალფეროვნების დაცვას, ტყეების ეკოლოგიური ფასეულობების გათვალისწინებით მათი ეკონომიკური პოტენციალის ეფექტიან გამოყენებას, ტყის მართვაში საზოგადოების მონაწილეობას და მიღებული სარგებლის სამართლიან გადანაწილებას. სატყეო კონცეფცია ეყრდნობა შემდეგ სახელმძღვანელო პრინციპებს:

- ტყის მდგრადი მართვის პრინციპი
- სიფრთხილის პრინციპი ტყის დაცვითი ფუნქციებისა და ეკოლოგიური წონასწორობის შესანარჩუნებლად
- პრინციპი: „ყველა ტყე ადგილობრივია“
- პოლიტიკის, მართვის და ზედამხედველობის ფუნქციების გამიჯვნა
- სატყეო სექტორი, როგორც სახელმწიფოს მდგრადი განვითარების შემადგენელი ნაწილი.

კონცეფცია აყალიბებს სახელმწიფოს ძირითად პრიორიტეტებს ტყის მართვის სფეროში და ამ მიმართულებებით განსახორციელებელ ქმედებებს:

- ტყის მართვის დაგეგმვა;

- დეგრადირებული ტყეების აღდგენა და ტყით დაუფარავი ფართობების გაშენება;
- ტყითსარგებლობა;
- ტყის რესურსების რაციონალური გამოყენება;
- ტყის საკუთრება, მართვა და ტყითსარგებლობის უფლება;
- კლიმატის ცვლილების ზემოქმედებასთან ადაპტაცია.

ქმედებები ასევე გაწერილია კანონმდებლობისა და ინსტიტუციური მართვის, დარგის ადმინისტრირების, განათლებისა და მეცნიერების, ასევე საზოგადოების ცნობიერებისა და ჩართულობის მიმართულებით.

საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფციისა და ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიის დოკუმენტებზე დაყრდნობით, საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების (GIZ) მხარდაჭერით, 2013 წლის გაზაფხულზე დაიწყო ეროვნული სატყეო პროგრამის განხორციელება, რომელშიც ყველა დაინტერესებული მხარეა ჩართული. პროგრამის ფარგლებში შემუშავდება და განხორციელდება მოქმედებათა გეგმები რამდენიმე თემატური მიმართულებით. ასევე, 2014 წელს დაიწყება ტყის ახალ კოდექსზე მუშაობა.

2013 წლიდან ძირეულად გარდაიქმნა სატყეო სისტემა. შეიქმნა სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო და დაკომპლექტდა 800 საშტატო ერთეულით. გაიზარდა სააგენტოში დასაქმებული ტყის მცველების რაოდენობაც. 2014 წლის თებერვლის მონაცემებით, ეროვნულ სატყეო სააგენტოში 569 ტყის მცველი მუშაობდა. შესაბამისად, ერთი ტყის მცველის მიერ დასაცავი ფართობი საშუალოდ 3000 ჰა-მდე შემცირდა. ამავე წელს შეიქმნა საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს სატყეო პოლიტიკის სამსახური და საქვეუწყებო დაწესებულება გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი. აღნიშნული რეფორმის მიზანია გაიმძღვოს ტყის მართვის, ფიზიკური დაცვის, პოლიტიკისა და საკანონმდებლო უზრუნველყოფის ფუნქციები.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 11 აგვისტოს # 132 დადგენილებით დამტკიცებული დებულების 2¹ მუხლის, 1-ლი და მეორე პუნქტების შესაბამისად, 2013 წლის პირველი იანვრიდან სახელმწიფო ტყის ფონდის მართვის უფლების მქონე შესაბამისი ორგანოს მიერ ჩატარებულია ტყეთმომწყობის სამუშაოები მნიშვნელოვან ფართობებზე. ამჟამად, აღნიშნული სამუშაოები გრძელდება სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მიერ და მათი გაგრძელება იგეგმება მომდევნო წლებშიც.

6.2 სტრატეგიული მიდგომები

- ✓ საქართველოს ტყის ბიომრავალფეროვნების თანამედროვე არასახარბიელო მდგომარეობა, უპირველეს ყოვლისა ტყის მართვის არამდგრად პრაქტიკას უკავშირდება. სიტუაციის გამოსწორება ტყის მართვის მდგრადი და ეკოლოგიურად გამართლებული მეთოდების დანერგვის საშუალებით იქნება შესაძლებელი. ტყის მდგრადი ინტეგრირებული მართვის სისტემის ჩამოყალიბების ძირითადი წინაპირობებია: (ა) სატყეო სექტორის ოპტიმალური ინსტიტუციური მოწყობა (მათ შორის ტყის მართვისა და ტყეზე საკუთრების ფორმების) და (ბ) ეფექტიანი სატყეო კანონმდებლობა, რომელიც სრულად გაითვალისწინებს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის საკუთხებს.

- ✓ ტყის უკანონო ჭრის პრობლემის მოგვარების ერთ-ერთი მთავარი წინაპირობაა სიღარიბის (განსაკუთრებით სოფლად) დაძლევა და მოსახლეობისთვის ხელმისაწვდომი ალტერნატიული ენერჯის წყაროების მიწოდება. თუმცა, ამ საკითხს მხოლოდ სატყეო სექტორი ვერ მოაგვარებს. სიღარიბის დაძლევა ქვეყნის სტრატეგიული განვითარების კონტექსტში უნდა იქნას განხილული.

- ✓ უნდა ჩამოყალიბდეს და დაინერგოს მერქნის დამზადების, მორთრევისა და გადაზიდვის მონიტორინგისა და კონტროლის ერთიანი სისტემა, რათა მოხდეს საქართველოში დამზადებული ხე-ტყის წარმოშობის უფრო საიმედო იდენტიფიკაცია. ეს მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ხე-ტყის უკანონოდ დამზადების პრობლემის მოგვარებას.

- ✓ ტყეების ნებაყოფლობითი სერტიფიცირების ხელშეწყობის მიზნით უახლოეს მომავალში უნდა შემუშავდეს და დაინერგოს ტყის მდგრადი მართვის შესაბამისი სტანდარტები

- ✓ ღია ფართობებზე (და არა ბუნებრივი ტყის კორომების ხარჯზე) სწრაფად მზარდი მერქნის პლანტაციების გაშენება დროთა განმავლობაში შეამცირებს ტყეებზე ზეწოლას. მნიშვნელოვანია, რომ ამ პლანტაციებში, პირველ რიგში, ადგილობრივი სახეობები იყოს გამოყენებული. (პლანტაციების გაშენება შესაძლებელია დასავლეთ საქართველოს დაბალმთის სარტყელში, სადაც საბჭოთა პერიოდში პირწმინდად გაიჩეხა ბუნებრივი ტყეები ჩაისა და ციტრუსების პლანტაციებისთვის, ახლა კი ჩაის პლანტაციების დიდი ნაწილი მიტოვებულია).

- ✓ რამდენიმე წელიწადში ტყის საფარის კლება ნულამდე უნდა დავიდეს. ხოლო ტყის ჰაბიტატების დეგრადაცია მნიშვნელოვნად უნდა შემცირდეს. ეს ამოცანები

რეალისტურია, რადგან ტყის საფარის შემცირების წლიური ტემპი ჯერ კიდევ არ არის მაღალი. შესაბამისი სატყეო ღონისძიებების დანერგვის შემთხვევაში ტყის ჰაბიტატების დეგრადაცია ახლო მომავალშივე შეიძლება საგრძნობლად შემცირდეს. პირველ რიგში, უნდა დაინერგოს ბუნებრივი ტყის ჰაბიტატების კარგვისა და დეგრადაციის ხარისხის რეგულარული და ამომწურავი შეფასება, რაც ადეკვატური ღონისძიებების დაგეგმვის საშუალებას მოგვცემს.

- ✓ ტყეებში პირუტყვის გადაჭარბებული ძოვების პრობლემის მოგვარება რეგულარულ და კოორდინირებულ ძალისხმევას მოითხოვს ეროვნულ დონეზე, რადგან მხოლოდ სატყეო სექტორი ამ პრობლემას ვერ გადაჭრის. თუმცა, შესაძლებელია საპილოტე პროექტების განხორციელება, მცირე ზემოქმედების მქონე და ეკოლოგიურად უფრო მდგრადი ძოვების სისტემების დემონსტრირების მიზნით. ასევე მნიშვნელოვანია მეცხოველეობის ფერმების თანამშრომლობა სოფლის მეურნეობის სამინისტროსთან.
- ✓ უნდა შემუშავდეს და დაინერგოს ტყის ხანძრებთან ბრძოლის ეროვნული პოლიტიკა. მკაფიოდ უნდა განისაზღვოს ყველა შესაბამისი ორგანოს (გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, შინაგან საქმეთა სამინისტრო, საგანგებო სიტუაციების სამსახური, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები და ა.შ.) ფუნქციები და პასუხისმგებლობები. საჭიროა გაძლიერდეს ამ უწყებების შესაძლებლობები ტყის ხანძრებთან ბრძოლისა და მათი პრევენციის მხრივ.
- ✓ დეტალური კვლევებია ჩასატარებელი ტყის მავნებლებითა და დაავადებებით ყველაზე მეტად დაზიანებული კორომებისა და ზოგადად ამ პრობლემის ხარისხისა და მასშტაბის შესაფასებლად. შემდეგ უნდა მომზადდეს და დაინერგოს შესაბამისი სამოქმედო გეგმა.
- ✓ მაღალი რისკის ქვეშ მყოფ რაიონებში უნდა ჩატარდეს დეტალური კვლევები მცენარეთა ინვაზიური სახეობების გავრცელების მოსალოდნელი საფრთხეების (ან უკვე არსებული ინვაზიების) და ინვაზიური სახეობების გავრცელების გზების იდენტიფიკაციისთვის. აუცილებლობის შემთხვევაში, უნდა გატარდეს ყველა საჭირო ღონისძიება ინვაზიური სახეობების კონტროლის და მათი ზეგავლენის შესარბილებლად.
- ✓ საქართველოს ტყის ბიომრავალფეროვნების თანამედროვე არასახარბიელო მდგომარეობა, უპირველეს ყოვლისა ტყის მართვის არამდგრად პრაქტიკას უკავშირდება. სიტუაციის გამოსწორება ტყის მართვის მდგრადი და ეკოლოგიურად გამართლებული

მეთოდების დანერგვის საშუალებით იქნება შესაძლებელი. ტყის მდგრადი ინტეგრირებული მართვის სისტემის ჩამოყალიბების ძირითადი წინაპირობებია: (ა) ეროვნული სატყეო პოლიტიკისა და სტრატეგიის დოკუმენტის არსებობა; (ბ) სატყეო სექტორის ადეკვატური ინსტიტუციური მოწყობა და (გ) ეფექტიანი სატყეო კანონმდებლობა, რომელიც სრულად გაითვალისწინებს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის საკუთხებს.

- ✓ მდგრადი სატყეო საქმიანობა ასევე მნიშვნელოვანია კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული უარყოფითი შედეგების შერბილების და მათთან შეგუების მხრივ. კერძოდ, უნდა გაძლიერდეს ტყის ეკოსისტემების მდგრადობა კლიმატის ცვლილების მიმართ; ტყის ჯანსაღი ეკოსისტემები უფრო მეტ ატმოსფერულ ნახშირბადს შეითვისებენ და აკავებენ.
- ✓ უნდა ჩატარდეს ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებისა და წიაღისეულის მოპოვების შედეგად განადგურებული, სახეშეცვლილი ან დეგრადირებული ტყის ფართობების ინვენტარიზაცია, მათი მდგომარეობის შეფასება და მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე ლანდშაფტურ-ადაპტური მეთოდებით მათი რესტავრაცია.
- ✓ მდგრადი და მრავალმიზნობრივი მართვა, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის ჩათვლით, მოითხოვს ტყის ოპტიმალური კატეგორიზაციის სისტემის შემუშავებასა და დანერგვას, რაც ასევე გულისხმობს IUCN-ის V და VI კატეგორიაში მოქცეული ტყეების (დაცული ლანდშაფტები და მრავალმიზნობრივი გამოყენების ტერიტორია), ეკოლოგიური დერეფნებისა და მაღალი კონსერვაციული ღირებულების მქონე ტყეების გამოყოფასა და რუკაზე დატანას. ეს შესაძლებელს გახდის ერთი მხრივ, ყველაზე მოწყვლადი ტყის კორომების (მაგ. ხელუხლებელი ტყეების) ეფექტიან დაცვას და, მეორე მხრივ, იმ ტყეებით ეფექტიან სარგებლობას, რომლებშიც შედარებით უფრო დიდი მოცულობითაა მერქნის რესურსები.
- ✓ ტყის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის უზრუნველსაყოფად აუცილებელია ყველა მონაწილე უწყების შესაძლებლობების გაძლიერება. სათანადო ტრენინგები და კონსულტაციები უნდა ჩაუტარდეთ მეტყვევებს, ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სპეციალისტებს, საველე მეხანძრეებს და სხვა შესაბამისი დარგის სპეციალისტებს.
- ✓ მნიშვნელოვანია სატყეო დარგში საგანმანათლებლო შესაძლებლობების გაძლიერება და მომავალი სპეციალისტების მომზადება, გენდერული ბალანსის გათვალისწინებით. ამ მიმართულებით საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტის (რომელიც წარმოადგენს

საქართველოში პროფესიონალ მეტყვევთა მომზადების ყველაზე მნიშვნელოვან ცენტრს) და სხვა შესაბამის სასწავლებლებში უნდა დაინერგოს თანამედროვე სასწავლო პროგრამები, რომლებიც ტყის მდგრადი მართვის და ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის საუკეთესო პრაქტიკაზე იქნება დამყარებული. ამ მხრივ აღსანიშნავია, რომ გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროში შექმნილია სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი, რომლის ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქციაა ხელი შეუწყოს სამინისტროს შესაბამისი პროფესიული კადრების კვალიფიკაციის ამაღლებას და გარემოს დაცვის სფეროში შესაბამისი სპეციალისტების პროფესიონალად ჩამოყალიბებას. ასევე, ეროვნული სატყეო სააგენტო გეგმავს ტრენინგ ცენტრის შექმნას.

- ✓ საქართველოში უნდა განვითარდეს სათემო ტყეები და მათი მართვა სრულად უნდა ითვალისწინებდეს ადგილობრივი მოსახლეობის, მათ შორის ქალების, როლს და უფლებას ტყის არამერქნული რესურსების შეგროვების კუთხით.

6.3 ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „ტყის ეკოსისტემები“

B1-01. 1 – 2
B1 02. 1 – 5
B1-02.6
B1-02. 7 – 10
C2-01. 19
C3-01. 1 – 3
C3-02. 1 – 4
E1-02. 1 – 2

7 აგრარული ბიომრავალფეროვნება და ბუნებრივი სათიბ-სამძოვრები

აგრარული ბიომრავალფეროვნება (მათ შორის აგრარული ეკოსისტემები) და ბუნებრივი სათიბ-სამძოვრები, რომლებსაც ქვეყნის მთლიანი ტერიტორიის დაახლოებით 43% უკავია, საქართველოს ბიომრავალფეროვნების უმნიშვნელოვანესი და განუყოფელი ნაწილია.

საბჭოთა პერიოდში გეგმიური ეკონომიკის სპეციალიზაციის პოლიტიკამ და ინდუსტრიულ სოფლის მეურნეობაზე გადასვლამ, აგრარული ეკოსისტემების სერიოზული დეგრადაცია და სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვანი ადგილობრივი მცენარეებისა და

ცხოველების გენეტიკური რესურსების შემცირება გამოიწვია. ეს პროცესი კიდევ უფრო ინტენსიური გახდა გასული საუკუნის 90-იან წლებში, როდესაც სახელმწიფო კოლექციები და სასელექციო სადგურები განადგურდა, ხოლო სოფლის მეურნეობის სექტორის სპონტანური და ქაოტური განვითარების გამო, გაიზარდა ნეგატიური ზეგავლენა აგროეკოსისტემებზე და ბუნებრივ სათიბ-სამოვრებზე.

2000 წლიდან განხორციელდა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ინიციატივა, რომლის მიზანაც საქართველოში აგრარული ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის გაუმჯობესება იყო; დაარსდა საველე კულტურების გენბანკი ლომაურის სახელობის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში; სხვადასხვა კვლევით ინსტიტუტებში განახლდა და გამდიდრდა მცენარეებისა და მიკროორგანიზმების არსებული ცოცხალი კოლექციები; დაარსდა „აგრო - ვაზისა და ხეხილის სარგავი მასალის წარმოების ეროვნული ცენტრი“; განხორციელდა მინდვრის კულტურების ზოგიერთი ადგილობრივი ჯიშის კონსერვაცია; მოხდა დეგრადირებული სასოფლო-სამეურნეო ფართობების, ქარსაცავი ზოლებისა და ტყისპირა ტერიტორიების რეაბილიტაცია დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში და სხვ.

სამწუხაროდ, ეს მცდელობები საკმარისი არ აღმოჩნდა საქართველოს აგრარული ბიომრავალფეროვნებისა და ბუნებრივი სათიბ-სამოვრების მომატებულ დეგრადაციასა და გენეტიკურ ეროზიასთან გასამკლავებლად.

ამჟამად საჭიროა ეფექტიანი ეროვნული სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს აგროეკოსისტემებისა და ბუნებრივი საკვები სავარგულების აღდგენასა და მდგრად გამოყენებას და, აგრეთვე, მცენარეთა და შინაურ ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშების, კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების (სურსათად შეგროვებული და სამკურნალო მცენარეების ჩათვლით), მიკროორგანიზმებისა და სოკოების გენეტიკური რესურსების *in situ* და *ex situ* კონსერვაციას. ეს სისტემა მიმართული უნდა იყოს იმ ძირეული მიზეზების აღმოფხვრისკენ, რომლებიც აგრარული ბიომრავალფეროვნებისა და ბუნებრივი სათიბ-სამოვრების დეგრადაციას უწყობს ხელს.

7.1 პრობლემების აღწერა

7.1.1 ინფორმაციის ნაკლებობა

ინსტიტუციური და საკანონმდებლო ბაზის, მიზნობრივი დაფინანსების, ასევე მეთოდოლოგიის ნაკლებობის გამო, არ ჩატარებულა კულტურულ მცენარეთა ადგილობრივი ჯიშების, მათი ველური მონათესავე სახეობების, სამკურნალო და სასურსათო მნიშვნელობის ველურად მზარდი მცენარეების ინვენტარიზაცია (მათ შორის არც დაცულ ტერიტორიებზე).

არ არსებობს სრულყოფილი ინფორმაცია სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ზაფხულისა და ზამთრის სამოვრების შესახებ (ფართობი და ნაკვეთების რაოდენობა მუნიციპალიტეტების

მიხედვით) და არ არის შესწავლილი მათი მდგომარეობა (გამოყენება, დატვირთვა, მცენარეული საფარი, ნაყოფიერების მაჩვენებელი და ა.შ).

7.1.2 ინსტიტუციური და საკანონმდებლო ხარვეზები

შესაბამისი საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზის არარსებობა სერიოზულ პრობლემებს ქმნის აგრარული ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების მხრივ. საქართველოს კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს აგრარული ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობასა და მისი კონსერვაციის მექანიზმებს; გარემოს დაცვის შესახებ კანონმდებლობაში აგრარული ბიომრავალფეროვნება ნახსენები საერთოდ არ არის. საქართველოს კანონმდებლობა ადგილობრივ ჯიშებს (ლენდრასებს), ტრადიციულ სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტებს, ტრადიციულ პროდუქტებსა და მათთან დაკავშირებულ ტრადიციულ ცოდნას არ განიხილავს ქვეყნის კულტურული მემკვიდრეობის ნაწილად. არ არის მკაფიოდ განსაზღვრული კონკრეტული სახელმწიფო ორგანოებისა და/ან სამეცნიერო დაწესებულებების ვალდებულებები აგრარული ბიომრავალფეროვნების *ex situ* და *in situ* კონსერვაციის კუთხით.

საქართველოს არ მოუხდენია ბიომრავალფეროვნების კონვენციის „ნაგოიას ოქმის“ რატიფიკაცია “გენეტიკურ რესურსებთან ხელმისაწვდომობისა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ”; ასევე საქართველო არ არის “სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვან მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმების”⁶ წევრი და შესაბამისი საკითხები არ არის ასახული საქართველოს კანონმდებლობაში. კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვან გენეტიკურ რესურსებთან ხელმისაწვდომობის, მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი განაწილებისა და “ბიომეკობრეობისგან” (და/ან მათი დასახელებების უკანონო გამოყენებისგან) დაცვის მექანიზმებს. ეს აფერხებს საერთაშორისო თანამშრომლობას სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვანი გენეტიკური რესურსების საკითხებში.

შესაბამისი კანონმდებლობის არსებობის მიუხედავად, სრულყოფილად ვერ სრულდება ვეტერინარული და ფიტოსანიტარიული კონტროლი. დახვეწას საჭიროებს ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის ის ნაწილი, რომელიც აგრარულ ბიომრავალფეროვნებას ეხება.

7.1.3 საზოგადოების დაბალი ცნობიერება აგრარული ბიომრავალფეროვნების შესახებ

აგრარული ბიომრავალფეროვნების შესახებ საზოგადოების დაბალი ცნობიერება განპირობებულია იმით, რომ მოსახლეობასა და გადაწყვეტილების მიმღები პირებისთვის წარდგენილი ინფორმაცია ხშირად არ არის სათანადო ხარისხის. ეს კი, თავის მხრივ შესაბამისი კვალიფიკაციის ექსპერტების (განსაკუთრებით ახალგაზრდების) ნაკლებობას უკავშირდება.

⁶ International Treaty on Plant Genetic Recourses Important for Food and Agriculture (ITPGRFA)

აგრარული ბიომრავალფეროვნების, განსაკუთრებით მისი *ex situ* კონსერვაციის, საკითხები ნაკლებად შუქდება მედიის მხრიდან და არც სასკოლო პროგრამებსა და სახელმძღვანელოებშია ასახული.

7.1.4 სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვანი გენეტიკური რესურსების *in situ* კონსერვაცია

საქართველოში ე.წ. „ფერმაზე კონსერვაციის“ ღონისძიებები მხოლოდ საერთაშორისო პროექტების მხარდაჭერით მიმდინარეობს. ამასთან, ყველა ინიციატივა აწყდება ისეთ პრობლემებს, როგორცაა: ადგილობრივი ჯიშების სათესლე და სანერგე მასალის შეზღუდული ხელმისაწვდომობა, ზოგიერთი ადგილობრივი ჯიშის მოყვანასთან და გამოყენებასთან დაკავშირებული ცოდნის დეფიციტი, ადგილობრივი ჯიშებისა და მათი პროდუქტების დაბალი ცნობადობა ბაზარზე.

საქართველოში სუსტადაა განვითარებული სათესლე და სარგავი მასალების სელექცია/წარმოება, ასევე ტრადიციული პროდუქტების სტარტერების წარმოება. არ არსებობს სახელმწიფო ხედავ და სტრატეგია, კვლევით ინსტიტუტებსა და მეწარმეებს შორის თანამშრომლობის წახალისების პროგრამები, მცენარეთა ადგილობრივი ჯიშების სათესლე და სარგავი მასალის გავრცელებისა და ცხოველთა ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო ჯიშების მოშენების სამართლებრივი ჩარჩო.

შემოყვანილ ჯიშებთან უკონტროლო შეჯვარების გამო, შეინიშნება შინაური ცხოველების ადგილობრივი ჯიშების გენეტიკური ეროზია. გაუქმებულია კანონი, რომელიც ჯიშის სიწმინდის შენარჩუნების მიზნით კრძალავდა საქართველოში ფუტკრის ინვაზიური ჯიშების შემოყვანას. ამით საფრთხე შეექმნა ფუტკრის ადგილობრივ სახეობას (*Apis mellifera caucasica*).

7.1.5 კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების, ველურად მზარდი სამკურნალო და სასურსათო მცენარეების გენეტიკური ეროზია

კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების, სამკურნალო და სასურსათო მნიშვნელობის ველურად მზარდი მცენარეების გენეტიკური ეროზია უკავშირდება ჰაბიტატის დეგრადაციას (ლანდშაფტების ფრაგმენტაცია არამდგრადი მიწათმოქმედებისა და ძოვების გამო), ახალი მავნებლებისა და დაავადებების გავრცელებას და ბუნებიდან ამ რესურსების უკონტროლო მოპოვებას კომერციული მიზნებით.

სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს კულტურულ მცენარეთა ადგილობრივი ჯიშების, ველური მონათესავე სახეობების, სამკურნალო და სასურსათო მნიშვნელობის ველურად მზარდი მცენარეების კონსერვაციის სტრატეგიისა და მათ შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობაც.

ასევე უცნობია ამ სახეობების გავრცელება და კონსერვაციული სტატუსი დაცულ ტერიტორიებზე.

7.1.6 სამეცნიერო ინსტიტუტების *ex situ* კოლექციები

არ არსებობს მცენარეთა გენეტიკური რესურსების *ex situ* კონსერვაციის სახელმწიფო სტრატეგია და ხედვა და არც ერთ კონკრეტულ სახელმწიფო უწყებას ან საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს არ ეკისრება პასუხისმგებლობა *ex situ* კონსერვაციის სფეროში. რეგულირებას საჭიროებს მცენარეთა გენეტიკური რესურსების კოლექციების შენარჩუნებასთან და კოლექციებში დაცულ გენეტიკურ მასალაზე ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებული საკითხები. უნივერსიტეტებისა და სამეცნიერო ინსტიტუტების კოლექციების უმეტესობას არ აქვს ოფიციალური სტატუსი და მოკლებულია სტაბილურ სახელმწიფო დაფინანსებას.

გაუმჯობესებას საჭიროებს სამეცნიერო ინსტიტუტების *ex situ* კოლექციების მართვა. კოლექციების მონაცემთა ბაზები არასრულყოფილია ან საერთოდ არ არსებობს; ნიმუშები ხშირად შეცდომით ან არასრულყოფილად აღწერილი; მართვის მეთოდები/არსებული დაფინანსება ვერ უზრუნველყოფს კოლექციების გენოფონდის განახლებას და ბუნებრივი კატაკლიზმების, დაავადებებისა და სხვა ფაქტორების გამო განადგურებისგან დაცვას.

კოლექციების საქმიანობა სუსტად არის დაკავშირებული სამეწარმეო სექტორთან და სელექციურ საქმიანობასთან. კვლევითი ინსტიტუტების პრივატიზაცია/რეორგანიზაციის შემდგომ გაურკვეველია არსებულ კოლექციებში დაცულ გენეტიკურ რესურსებთან ქართველი მეცნიერების/ფერმერების თავისუფალი ხელმისაწვდომობის საკითხები.

მიზნობრივი შეგროვების ექსპედიციების ნაკლებობის გამო, ქვეყანაში არ არის ყველა საჭირო ტიპის კოლექცია (მაგ. არ არსებობს შინაური ცხოველების სპერმის გენბანკი/სანაშენე მეურნეობები), ხოლო არსებულ კოლექციებში დაცული ნიმუშების რაოდენობა არ არის დამაკმაყოფილებელი. საქართველო არ არის “სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვან მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმების წევრი, რაც აფერხებს საერთაშორისო გენბანკებიდან ნიმუშების (მათ შორის საქართველოში გამქრალი ადგილობრივი ჯიშების ნიმუშების) უფასოდ გამოთხოვის საშუალებას.

7.1.7 სასოფლო-სამეურნეო ეკოსისტემების დეგრადაცია

სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს ნიადაგების დეგრადაცია/ეროზია. სოფლის მეურნეობის არსებული პოლიტიკა ხელს არ უწყობს სასოფლო მეურნეობებში სანიმუშო სასოფლო სამეურნეო პრაქტიკის (მაგ. აგროქომიკატების მდგრადი გამოყენება, ირიგაციის, მიწის დამუშავებისა და მორწყვის თანამედროვე ტექნოლოგიები) გამოყენებას, აგროეკოლოგიური

მეთოდების (ლანდშაფტების დაგეგმარება, ქარსაცავი ზონების გაშენება, კულტურათა მონაცვლეობა, ნიადაგის ფილტრაცია და სხვ.) გამოყენებისა და ბიომეურნეობის განვითარებას. არ არსებობს ძლიერ ეროზირებული, მძიმე ლითონებითა და რადიონუკლიდებით დაბინძურებული ნიადაგების აღდგენის ან უარყოფითი შედეგების შემცირების ადეკვატური პროგრამები.

ბუნებრივი ჰაბიტატების შემცირება და მოდიფიკაცია (ბუფერული ზონების შემცირება, მონოკულტურული წარმოება), ინსექტიციდების არასწორი მოხმარება და მავნე ზეგავლენის მექანე აგროქიმიკატების გამოყენება იწვევს სასარგებლო მწერების პოპულაციების შემცირებას.

7.1.8 გადამოვება და ბუნებრივი საძოვრების დეგრადაცია

კანონმდებლობა და სახელმწიფო პროგრამები არ განსაზღვრავს საერთო საძოვრების მდგრადი გამოყენების ინსტიტუციურ ჩარჩო-პირობებს, რაც არაორგანიზებულ და უსისტემო ძოვებაში გამოიხატება. ბუნებრივი საძოვრების დეგრადაციას, ფერმერთა ცოდნის ნაკლებობასთან ერთად, ხელი შეუწყო საძოვრების არასწორმა, არამიზნობრივმა პრივატიზაციამ და იჯარით გაცემამ, ასევე სოფლების საერთო სარგებლობაში არსებული საძოვრების მართვის კონტროლის მექანიზმების არარსებობამ. ამჟამად, სახელმწიფოს არ გააჩნია შესაბამისი რეგულაციები და მექანიზმები, რათა უზრუნველყოს როგორც კერძო, ასევე სოფლების საერთო სარგებლობაში არსებული საძოვრების გამოყენების კონტროლი, წახალისოს საძოვრების მდგრადი მართვის პრინციპების დაცვა და ნაყოფიერების ამალლების კომპლექსური ღონისძიებების დაგეგმვა-განხორციელება.

7.1.9 ბუნებრივი სათიბ-საძოვრები და კლიმატის ცვლილება

კლიმატის ცვლილების მიმართ ძლიერ მგრძობიარეა ალპური და სემიარიდული სათიბ-საძოვრები. ცხადია, რომ გლობალური ტემპერატურის მატებას ძლიერი ზემოქმედება ექნება მაღალი მთის, დაბალ ტემპერატურებთან შეგუებულ მცენარეთა სახეობებზე. მოსალოდნელია მათი ჩანაცვლების პროცესების განვითარება თერმოფილური (სითბოს მოყვარული) სახეობებით, რომელთა გავრცელება აქამდე მაღალი სიმაღლეებისთვის დამახასიათებელი დაბალი ტემპერატურებით იყო შეზღუდული. ამ პროცესის შედეგად სერიოზული ძვრებია მოსალოდნელი ალპური მდელოების მცენარეულობაში, შემდეგ კი - სუბნივალურ კომპლექსებშიც.

სარწმუნო კვლევების ნაკლებობის გამო, მწირია ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რა გავლენას იქონიებს კლიმატის ცვლილება საქართველოს ბიომრავალფეროვნებაზე, მაღალი მთის, წყალჭარბ თუ სემიარიდულ ეკოსისტემებზე.

7.2 სტრატეგიული მიდგომები

- ✓ საჭიროა ჩატარდეს კულტურულ მცენარეთა ადგილობრივი ჯიშების, ველური მონათესავე სახეობების, სამკურნალო და სასურსათო მნიშვნელობის ველურად მზარდი მცენარეების ინვენტარიზაცია; უნდა შეფასდეს მათი მდგომარეობა და შეიქმნას სასურსათო მნიშვნელობის გენეტიკური რესურსების წითელი ნუსხა;
- ✓ უნდა განხორციელდეს კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების კომპაქტურად წარმოდგენილი რეპრეზენტატიული უბნების გამოყოფა და რუკაზე დატანა;
- ✓ საქართველო უნდა შეუერთდეს ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის „ნაგოიას ოქმს“ “გენეტიკურ რესურსებთან ხელმისაწვდომობისა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ” და “საერთაშორისო შეთანხმებას სურსათისა და სოფლის მეურნეობისათვის მნიშვნელოვან მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ”. კანონმდებლობაში კი უნდა შევიდეს ცვლილებები, რათა განისაზღვროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვან გენეტიკურ რესურსებთან ხელმისაწვდომობის, მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი განაწილებისა და “ბიომეკობრეობისგან” (და/ან მათი დასახელებების უკანონო გამოყენებისგან) დაცვის მექანიზმები;
- ✓ საჭიროა ენდემური სახეობებისა და ადგილობრივი ჯიშებისა და მათი მონათესავე ველური სახეობების, ტრადიციული ფერმენტირებული პროდუქტების მიკროფლორის ფორმირებაში მონაწილე მიკროორგანიზმებისა და სოკოების კონსერვაცია „ფერმაზე კონსერვაციის“ ღონისძიებების გზით.
- ✓ აუცილებელია *ex situ* კონსერვაციის სისტემის განვითარება ენდემური სახეობებისა და ადგილობრივი ჯიშების, კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების, მიკროფლორისა და ტრადიციული ფერმენტირებული პროდუქტების მიკროფლორის ფორმირებაში მონაწილე მიკროორგანიზმებისა და სოკოების კონსერვაციისთვის ცოცხალ კოლექციებში.
- ✓ უნდა ჩატარდეს საქართველოს აგრარული ბიომრავალფეროვნებისა და ბუნებრივი სათიბ-სამოვრების ეკოლოგიური მდგომარეობისა და ეკონომიკური შეფასებები.
- ✓ უნდა შეიქმნას აგრარული ეკოსისტემებისა და ბუნებრივი სათიბ-სამოვრების მდგრადი გამოყენების სტრატეგია და მოხდეს ადგილობრივი თვითმმართველობების სამოქმედო დოკუმენტებში შესაბამისი ქმედებების ჩართვა;

- ✓ აუცილებელია სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ზაფხულის და ზამთრის საძოვრების სრული ინვენტარიზაცია და მათი მდგომარეობის შეფასება; სახელმწიფომ წინასწარ უნდა შეიმუშავოს სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ზაფხულის და ზამთრის საძოვრების პრივატიზაციის და/ან იჯარით გაცემის პირობები;
- ✓ საჭიროა სოფლის მეურნეობაში უარყოფითი ზემოქმედების მქონე ფაქტორებისა და მცენარეთა დაცვისა და ვეტერინარული საშუალებების გამოყენების არასახარბიელო ზეგავლენის შემცირება;
- ✓ უნდა გაუმჯობესდეს საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზა აგროეკოსისტემებისა და ბუნებრივი სათიბ-საძოვრების კონსერვაციის, ასევე სოფლის მეურნეობის მიერ გარემოს დაბინძურების შემცირების მიზნით;
- ✓ უნდა მოხდეს ბიომეურნეობების წახალისება და მდგრადი მართვის პრაქტიკისა და სერტიფიცირების სისტემების შემოღება სოფლის მეურნეობასა და სათიბ-საძოვრების გამოყენების სფეროებში;
- ✓ უნდა გაუმჯობესდეს ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის ის ნაწილი, რომელიც ეხება აგრარულ ბიომრავალფეროვნებასა და სათიბ-საძოვრებს.
- ✓ უნდა ჩატარდეს აგრარულ ბიომრავალფეროვნებასა და ბუნებრივ სათიბ-საძოვრებზე კლიმატის ცვლილების გავლენის შეფასება;
- ✓ აუცილებელია ფართო საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება (ა) ქვეყნის აგრარული ბიომრავალფეროვნების ფასეულობებზე, და (ბ) იმის თაობაზე თუ რა შეიძლება გააკეთოს თითოეულმა ადამიანმა აგრარული ბიომრავალფეროვნებისა და ბუნებრივი სათიბ-საძოვრების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების კუთხით.

7.3 ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „აგრარული ბიომრავალფეროვნება და ბუნებრივი სათიბ-საძოვრები“

- A2-01. 4
- A.2-01.6
- A.3-02.1
- A3-03.1
- A3-03. 5
- A3-04. 5 – 8
- B1-01. 5
- B1-02. 6
- B3-02. 1 – 3

B4-01. 1 – 5
B4-02. 1 – 3
B4-03. 1 – 3
C1-01. 6
C5-01. 1 – 7
C5-02. 1 – 8
D1-01. 1 – 2
D2-01.2
E2-01. 1
E2-01. 5

8 შიდა წყლების ეკოსისტემები

საქართველო მდიდარია წყლის რესურსებით; ქვეყანაში 26 ათასზე მეტი მდინარე, 860-მდე ტბა, 12 წყალსაცავი და მრავალი თევზსაშენი ტბორია. საქართველოს შიდა წყლებში გვხვდება 80-ზე მეტი სახეობის თევზი, 100-ზე მეტი სახეობის კიბოსნაირი, 58 სახეობის მოლუსკი (წყლის უხერხემლოთა სხვა ჯგუფებზე ინფორმაცია არასარწმუნო და დაუზუსტებელია), 2 600-ზე მეტი წყალმცენარე. კოლხეთის დაბლობზე და ჯავახეთის ზეგანზე განლაგებული ჭარბტენიანი ეკოსისტემები მნიშვნელოვან ჰაბიტატებს წარმოადგენენ გადამფრენი ფრინველებისთვის. კოლხეთის ეროვნულ პარკში და მის მიმდებარედ აღწერილია 300 სახეობის, ხოლო ჯავახეთის ზეგანზე 91 სახეობის ფრინველი.

საქართველოში არსებობს საკანონმდებლო ჩარჩო შიდა წყლის ეკოსისტემების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენებისთვის და ქვეყანა მიერთებულია ამ მხრივ მნიშვნელოვან კონვენციებსაც („კონვენცია საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი, ტერიტორიების შესახებ“ - ე.წ. „რამსარის კონვენცია“, „კონვენცია მიგრირებადი სახეობების შესახებ“). მიუხედავად ამისა, კანონმდებლობის დახვეწისა და მისი აღსრულების კუთხით, ბევრი საკითხი ჯერ კიდევ მოსაგვარებელია. მნიშვნელოვანი ჭარბტენიანი ეკოსისტემები არ არის დაცული და/ან არამდგრადად იმართება, რის გამოც გრძელდება მათი მოდიფიკაცია ანთროპოგენური ფაქტორების ზეწოლის შედეგად. ამას ემატება ინვაზიური სახეობებიც და შედეგად ვიღებთ ფრაგმენტირებულ ჭარბტენიან ეკოსისტემებს, რასაც სერიოზული ზეგავლენა აქვს შიდა წყლების ჰაბიტატებზე დამოკიდებულ სახეობებზე, მათ შორის, წყლის ფრინველებზე.

8.1 პრობლემების აღწერა

8.1.1 დაბინძურება

საქართველოს ზედაპირული წყლების დაბინძურება ისეთი ორგანული ნივთიერებებითა და მძიმე მეტალებით (მაგ. ფენოლი, ნახშირწყალბადები, სპილენძი, მანგანუმი, თუთია, ნიტრატები) მნიშვნელოვნად აღემატება დასაშვებ ნორმებს. ბოლო წლებამდე ქვეყნის დაბლობ რაიონებში ზედაპირული წყლები ძლიერ იყო დაბინძურებული ქიმიური სასუქებით, სამრეწველო ჩამდინარე და საკანალიზაციო წყლებით. პირველი ორი ფაქტორი საგრძნობლად შემცირდა სასოფლო-სამეურნეო და სამრეწველო საქმიანობის მასშტაბების შემცირების გამო. თუმცა, სავარაუდოა, რომ წყლის აუზების ფსკერზე არსებულ დანალექებ შრეებში კვლავ დიდია სახიფათო ელემენტების (მაგ. მძიმე მეტალების) კონცენტრაცია. ამჟამად ზედაპირული წყლების დაბინძურების ძირითადი წყაროებია კომუნალური საკანალიზაციო სისტემები, სამედიცინო დაწესებულებები და სამრეწველო ობიექტები.

8.1.2 უკანონო თევზჭერა

სერიოზულ პრობლემად რჩება უკანონო თევზჭერის მაღალი დონე. ადგილობრივი ბრაკონიერები თევზაობისას ხშირად იყენებენ ისეთ აკრძალულ მეთოდებს, როგორცაა: ელექტრომომწობილობები, მომწამვლელი და ასაფეთქებელი ნივთიერებები. ეს გამოუსწორებელ ზიანს აყენებს შიდა წყლების როგორც იქთიოფაუნას, ისე - მთელ ცოცხალ სამყაროს.

8.1.3 თევზჭერა შიდა წყალსატევებში

საქართველოს შიდა წყალსატევებში სარეწაო თევზის მოპოვება ექვემდებარება ლიცენზირებას. ლიცენზია გაცივმა აუქციონის წესით. შიდა წყალსატევებში თევზჭერისათვის ლიცენზიას არ ექვემდებარება: სამოყვარულო და სპორტული თევზაობა, თევზჭერა სამეცნიერო მიზნით და თევზჭერა პალიასტომის ტბაში.

დღეისათვის თევზჭერის ლიცენზია გაცემულია 6 წყალსატევზე, ესენია: ტაბაწყურის ტბა, ნადარბაზევის ტბა, ჯანდარის ტბა, წალკის წყალსაცავი, სანტას ტბა და სულდის ტბა. აგრეთვე გაცემულია ცხოველთა სამყაროს ობიექტებით სარგებლობის 4 ლიცენზია თევზის მეურნეობის მოწყობის მიზნით ჟინვალის წყალსაცავზე, შაორის წყალსაცავზე, დალის წყალსაცავზე და მდ. ყვირილას ქვემო მონაკვეთზე. გარდა აღნიშნულისა, ერთი თევზჭერის ლიცენზია გაცემულია ზუთხისებრთა ტყეობაში გამრავლების მიზნით, მდინარეებზე რიონი, სუფსა და ჭოროხი.

შიდა წყალსატევებში თევზჭერისათვის დადგენილია სალიცენზიო პირობები, რომლებიც ერთნაირია ყველა ლიცენზიისთვის და ასახულია საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 11 აგვისტოს №138 დადგენილებაში “თევზჭერის ლიცენზიის გაცემის წესისა და პირობების შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე”.

ყოველი კონკრეტული წყალსატევისთვის, წინასწარი შეფასების საფუძველზე, ლიცენზიის გამცემი ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ, შესაძლოა დადგინდეს თევზჭერის რაოდენობრივი, თვისობრივი და დროში განსაზღვრული ნორმები და წესები, ე.წ. დამატებითი სალიცენზიო

პირობები. მათში მოცემულია კონკრეტულ წყალსატევებში თევზჭერის ლიცენზიის გაცემის პირველ წელს მოსაპოვებელი რესურსის ოდენობა (კვოტა), წყალსატევის დათევზიანების და სხვა მოთხოვნები.

უნდა აღინიშნოს, რომ ლიცენზირებისას წყალსატევების და მათი რესურსის შეფასების პროცესი საჭიროებს გაუმჯობესებას, შეფასების მეთოდების დახვეწის, სპეციალისტთა კვალიფიკაციის ამაღლების, ან/და კვალიფიციური კადრების მოზიდვის, მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესების თვალსაზრისით.

8.1.4 ინფრასტრუქტურის გავლენა შიდა წყალსატევებზე

შიდა წყალსატევებზე და მათში არსებულ ცოცხალ ორგანიზმებზე დიდ გავლენას ახდენს ინფრასტრუქტურული ობიექტების (როგორცაა: კაშხლები, საავტომობილო და სარკინიგზო გზები, მილსადენები, ხიდები და ა.შ.) მშენებლობით და ფუნქციონირებით გამოწვეული ზემოქმედება. ამიტომ, ასეთი პროექტები გარემოსდაცვითი მოთხოვნების შესაბამისად უნდა განხორციელდეს, რათა თავიდან იქნას აცილებული: თევზის სამიგრაციო გზების ბლოკირება; მისი გამრავლების, გადაადგილების, აღწარმოების პირობების შეზღუდვა; საკვები ბაზის შემცირება/განადგურება; წყლის დაბინძურება და მისი ხარისხის გაუარესება; წყლის ნაკადის შემცირება; ზოგადად წყლის ეკოსისტემის დეგრადაცია; გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების მოსპობა და სხვა უარყოფითი ზემოქმედება.

ამიტომ, წყალსატევში, ან მის სიახლოვეს საქმიანობისას გათვალისწინებული უნდა იყოს კონკრეტული წყალსატევის და მისი აუზის ეკოლოგიური მახასიათებლები და ფასეულობები. ამასთან გამოყენებული უნდა იყოს ისეთი საპროექტო გადაწყვეტები, ტექნოლოგიები და ტექნიკური საშუალებები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ზემოქმედების მინიმუმამდე დაყვანას.

8.1.5 აკვაკულტურა შიდა წყალსატევებში

საქართველოს შიდა წყალსატევები მდიდარია აკვაკულტურის განვითარებისთვის ხელსაყრელი რესურსებით. ამჟამად საქართველოში დარეგისტრირებულია 300-ზე მეტი აკვაკულტურის მეურნეობა. მიუხედავად ამისა, ამ რესურსების გამოყენების დონე დღეისათვის საკმაოდ დაბალია. მრავალრიცხოვანი წყაროების, მდინარეების, ტბების, მიწისქვეშა წყლების (გეოთერმულის ჩათვლით), წყალსაცავების, საირიგაციო არხების და ტბორების არსებულ საწარმოო პოტენციალს შეუძლია უზრუნველყოს ქვეყანაში აკვაკულტურის მზარდი წარმოება და სოფლის მოსახლეობის დასაქმება.

შიდა წყალსატევებში თევზის ბუნებრივი რესურსების შემცირება, მათი საარსებო გარემოს დეგრადაცია, ნეგატიურ გავლენას ახდენს ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოებაზე და ეკონომიკური განვითარების შესაძლებლობებზე და აქვეითებს სოციალურ კეთილდღეობას ქვეყანაში.

ამავე დროს აკვაკულტურის განვითარება გამოიწვევს რეწვის წნეხის შესუსტებას ბუნებრივ რესურსებზე და გაზრდის ჩასასმელი მასალის მიწოდებას გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი წყლის ორგანიზმების პოპულაციების აღსადგენად. თუმცა, სუსტი მართვის შემთხვევაში აკვაკულტურის განვითარებამ შესაძლოა ნეგატიური ზეგავლენა იქონიოს ეკოსისტემებზე და საბოლოოდ ზიანი მიაყენოს როგორც გარემოს, ისე სოციალურ-ეკონომიკურ სფეროებს.

ამკარაა, რომ აკვაკულტურის შემდგომი განვითარება გამოიწვევს კულტივირების ზონების გაფართოებას, აკვაკულტურის მეურნეობების გამსხვილებას, ისეთი საკვები რესურსის გამოყენებას, რომელიც ხშირად წარმოებულია კონკრეტული ზონების ფარგლებს გარეთ.

თავის მხრივ, ადამიანის სხვა საქმიანობების შედეგად წარმოქმნილმა რისკებმა, მაგალითად წყლის გარემოს დაბინძურებამ, შესაძლოა საფრთხე შეუქმნას აკვაკულტურის განვითარებას ქვეყანაში.

8.1.6 ინვაზიური სახეობები

შიდა წყალსატევების ბიომრავალფეროვნებას საფრთხეს უქმნის ინვაზიური სახეობები. ამის თვალსაჩინო მაგალითია ძლიერ ინვაზიური სახეობის - კარჩხანას საქართველოში შემოყვანა და სწრაფი გავრცელება. ამჟამად იგი ყველაზე გავრცელებული თევზია ქვეყნის შიდა წყალსატევებში. ამ პროცესის დეტალური კვლევა არ ჩატარებულა. მაგრამ, სავარაუდოდ კარჩხანამ სერიოზული ზეგავლენა იქონია სხვადასხვა წყალსატევის იქთიოფაუნაზე.

შესამუშავებელია ცხოველთა ინვაზიური სახეობების შემოყვანა-გავრცელებაზე კონტროლის ეფექტიანი მექანიზმები. ასევე საჭიროა ინვაზიური სახეობების ინვენტარიზაცია და მონიტორინგის წარმოება.

8.1.7 ინფორმაციის ნაკლებობა

საქართველოს შიდა წყლების ბიომრავალფეროვნების შესახებ არსებული მონაცემები მეტად მწირია. უცნობია მტკნარი წყლის თევზების, მათ შორის კავკასიის ენდემების პოპულაციების მდგომარეობა. არ ჩატარებულა წყალჭარბი ეკოსისტემების სრული ინვენტარიზაცია. მიუხედავად იმისა, რომ გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრომ დააფუძნა ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემა და დაიწყო ამ კუთხით საქმიანობა, შიდა წყლების ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის წარმოება კვლავ პრობლემატურ საკითხად რჩება. პრობლემას წარმოადგენს აგრეთვე კვალიფიციური კადრების სიმწირე. სათანადო კვლევებზე დაყრდნობით მომზადებული ინფორმაცია შიდა წყალსატევების ბიომრავალფეროვნების (მათ შორის იქთიოფაუნის) შესახებ მოძველებული, ფრაგმენტული, უსისტემო და შესაბამისად არასარწმუნოა. ეს მნიშვნელოვნად ართულებს კონკრეტული ღონისძიებების დასახვას და თევზჭერის მდგრად მართვას.

8.2 სტრატეგიული მიდგომები

შიდა წყალსატევების ბიოლოგიური რესურსების დაცვისა და მდგრადი სარგებლობის უზრუნველყოფის მიზნით, საჭიროა არსებული კანონმდებლობის დახვეწა და ეფექტიანი მარეგულირებელი მექანიზმების შემოღება, მათ შორის კონტროლის ეფექტიანად განხორციელების კუთხით.

- ✓ საჭიროა გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფ სახეობებთან მიმართებით ახალი კონსერვაციული მიდგომების დანერგვა და ასეთი სახეობებისთვის საკონსერვაციო გეგმების მომზადების ხელშეწყობა;
- ✓ სრულყოფილად უნდა ამოქმედდეს შიდა წყალსატევებისა და მათი ბიომრავალფეროვნების, ასევე წყლის ხარისხის მონიტორინგის სისტემა, ეფექტიანი ქმედებების დაგეგმვის მიზნით;
- ✓ ჩასატარებელია საქართველოს შიდა წყლების ბიომრავალფეროვნების სრულყოფილი ინვენტარიზაცია;
- ✓ უნდა განხორციელდეს საქმიანობა განსაკუთრებით ღირებული და/ან მოწყვლადი წყალჭარბი ეკოსისტემების დაცულ ტერიტორიებად გამოცხადების კუთხით;
- ✓ უნდა მოხდეს ინვაზიური სახეობების იდენტიფიკაცია, ინვაზიის გზების დადგენა და საფრთხეების განსაზღვრა, მათი აღმოფხვრის, ან შერბილებისათვის სათანადო რეკომენდაციების შემუშავება;
- ✓ შიდა წყლების ეკოსისტემებთან შეხებაში მყოფი ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებისას, საჭიროა გარემოზე ზემოქმედების შეფასების სრულყოფილად ჩატარების უზრუნველყოფა: შეფასების მეთოდოლოგიის მომზადება და/ან შესაბამის კანონმდებლობაში ასახვა; საჭიროების შემთხვევაში ადეკვატური საკომპენსაციო ქმედებების გატარების ვალდებულებისა და კომპენსაციის მექანიზმების კანონმდებლობაში ასახვა;

- ✓ შიდა წყლების და მათი ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგისა და კონტროლის ეფექტიანად განხორციელებისათვის საჭიროა სათანადო რესურსის (მატერიალური, ტექნიკური, ადამიანური) მობილიზება და მოზიდვა, აგრეთვე სპეციალისტთა გადამზადების და კვალიფიკაციის ამაღლების უზრუნველყოფა.
- ✓ საჭიროა აკვაკულტურაში ეკოსისტემური მიდგომის დანერგვა, რაც გულისხმობს საქმიანობის ინტეგრირების სტრატეგიის შემუშავებას, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს დარგის მდგრად განვითარებას.

8.3 ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „შიდა წყლის ეკოსისტემები“

B3-03. 1 – 4

B5-01. 5

B5-02.1.- 3

C6-02. 1 – 3

9 შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნება

შავი ზღვის წყალშემკრები აუზი 2 მლნ. კმ²-ია, რაც კონტინენტური ევროპის მესამედს მოიცავს და ხუთჯერ აღემატება თავად ზღვის ფართობს. შესაბამისად შავ ზღვაში მდინარეებს ძალიან დიდი მოცულობის ჩამონატანი შეაქვთ.

შავი ზღვა შედარებით ღარიბია სახეობებით, რაც ძირითადად გამოწვეულია სასიცოცხლოდ ვარგისი სივრცის ნაკლებობით, ასევე ტემპერატურისა და მარილიანობის კონტრასტით მიმდებარე წყალსატევებთან. რთულ და შედარებით იზოლირებულ პირობებში განვითარებამ შავი ზღვის სახეობებში სპეციფიკური ადაპტაციების ჩამოყალიბება გამოიწვია, რითაც ისინი მონათესავე სახეობებისაგან ან იმავე სახეობების სხვა პოპულაციებისგან გამოირჩევიან.

შავი ზღვა მსოფლიოში ერთ-ერთ ყველაზე დაბინძურებულ ზღვად ითვლება. მისი ეკოსისტემების მდგომარეობა მკვეთრად გაუარესდა უკანასკნელ ათწლეულებში. დიდი აუზისა და ნახევრადიზოლირებული მდგომარეობის გამო, შავი ზღვა ძლიერად განიცდის ისეთი ანთროპოგენული ფაქტორების ზეგავლენას, როგორცაა: ევტროფიკაცია, ქიმიური დაბინძურება, არამდგრადი თევზჭერა, უცხო სახეობების ინვაზია, ბუნებრივი ჰაბიტატების მოდიფიკაცია.

შავი ზღვის და ზღვისპირა ზონის დაცვის, აგრეთვე თევჭერის საკითხები ეროვნულ კანონმდებლობაში რამდენიმე საკანონმდებლო აქტშია ასახული. აღნიშნული აქტები გარკვეულწილად მოძველებულია და დახვეწას საჭიროებს. აქვე აღსანიშნავია, რომ ბიომრავალფეროვნების დაცვის პირველი სტრატეგია არ მოიცავდა შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

შავი ზღვის ეკოსისტემების დაცვის მხრივ, ძირითად და კონკრეტულად შავ ზღვაზე ფოკუსირებულ საერთაშორისო პოლიტიკურ ინსტრუმენტს წარმოადგენს „შავი ზღვის დაბინძურებისგან დაცვის კონვენცია“ (ე.წ. „ბუქარესტის კონვენცია“, ძალაშია 1994 წლიდან) და შავი ზღვის დაცვისა და რეაბილიტაციის სტრატეგიული მოქმედებათა გეგმა (1996 წ., განახლებულია 2009 წელს). საქართველო ამ ორივე შეთანხმების მხარე ქვეყანაა. შავი ზღვის მოქმედებათა გეგმის განხორციელების მდგომარეობა, ეროვნულ დონეზე განსხვავებული იყო ქვეყნების მიხედვით. 2007 წელს ჩატარებულმა ტრანსსასაზღვრო დიაგნოსტიკურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ბულგარეთის, უკრაინის და საქართველოს ტერიტორიაზე, შავი ზღვის მოქმედებათა გეგმა არ შესრულებულა ან შესრულდა მხოლოდ ნაწილობრივ.

9.1 პრობლემების აღწერა

9.1.1 ევტროფიკაცია

შავი ზღვის საქართველოს ნაწილში, ისევე როგორც მთელ შავ ზღვაზე, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს მზარდი ევტროფიკაცია, რასაც ანთროპოგენური და ბუნებრივი პროცესების ერთობლივი მოქმედება აძლიერებს. წყლის სხვადასხვა ორგანული ნაერთით დაბინძურება იწვევს ფიტოპლანქტონის, კერძოდ კი ფლაგელატების „აყვავებას“. ამას მოჰყვება წყლის გარკვეული ფენების ჟანგბადით გაღარიბება, რაც ცხოველების მასობრივ დაღუპვას და უფრო ძლიერ ორგანულ დაბინძურებას იწვევს. შემდეგ კი გაძლიერებული ბაქტერიული სულფატრედუქციის პროცესის შედეგად წარმოიქმნება გოგირდწყალბადი როგორც წყალში, ისე დანალექებში. ამჟამად შავი ზღვის ჩრდილო-დასავლეთ შელფის წყლები, დაახლოებით 40 000 კვ.კმ-ზე, ჰიპოქსიას (ჟანგბადის ნაკლებობას) განიცდის.

9.1.2 ქიმიური დაბინძურება

საქართველოს ტერიტორიული წყლები დაბინძურებულია ნავთობით და სხვადასხვა მძიმე მეტალებით. კანცეროგენული ბენზოპირინის ყველაზე მაღალი კონცენტრაცია დაფიქსირებულია თევზებსა და მიდიების ქსოვილში.

ზღვის დაბინძურების რისკი იზრდება გემებიდან და სანაპიროზე არსებული ინფრასტრუქტურებიდან (გაზის და ნავთობის მილსადენები, პორტები, ტერმინალები და ა.შ.). მაგალითად: 2006-11 წლებში გამოვლინდა სამეურნეო-ფეკალური წყლებით 42 და

ნავთობპროდუქტებით 27 დაბინძურების შემთხვევა, რომელთა ჩადინებაც გემებიდან ხდებოდა. 2011 წლის დეკემბერში მოხდა პიროლიზის ფისის ჩაღვრა ფოთის პორტთან. აგრეთვე დაფიქსირდა ჰიდრაკლიკური ზეთის ჩაღვრის 6 შემთხვევა. დაბინძურების პოტენციური წყაროებია ყულევის ნავთობ-ტერმინალი და სუფსის ტერმინალი. საყურადღებოა, რომ ეს ტერმინალები განლაგებულია დელფინებისთვის მნიშვნელოვანი საკვები ტერიტორიების და მიგრირებადი ფრინველების მიერ ინტენსიურად გამოყენებული ადგილების მახლობლად. ჩაღვრის შემთხვევაში ბიომრავალფეროვნებას შესაძლოა გამოუსწორებელი ზიანი მიადგეს.

საყურადღებოა ქლოროორგანული პესტიციდებით დაბინძურებაც. ეს ნაერთები მდგრადობით გამოირჩევა და პირველ რიგში სანაპირო ზონის ფსკერზე ილექება. ქლოროორგანული პესტიციდები იწვევს სხვადასხვა დაავადებას, ყველაზე მეტად, ბენტოსურ თევზებში, და აქედან გამომდინარე, ზემოქმედება ზღვის ღორებზეც გავრცელდება, რადგან ეს ცხოველები სანაპირო აკვატორიაში უმეტესად სწორედ ბენტოსური თევზებით იკვებებიან.

9.1.3 ბიოლოგიური რესურსების არამდგრადი მოპოვება (თევზჭერა)

შავ ზღვაში თევზის რესურსის შემცირების ერთ-ერთი მიზეზი წლების განმავლობაში ჭარბი თევზჭერაა. განსაკუთრებით დიდი ოდენობით თევზის რესურსს მოიპოვებდნენ 1970-80-იან წლებში (800-900 ათასი ტონა წელიწადში). სათევზაო ტერიტორიების ჭარბმა ექსპლოატაციამ, თევზჭერის ექსპანსიამ მთელ ზღვაზე, თევზჭერისთვის გამოყენებული ტექნოლოგიების განვითარებამ, სხვა საფრთხეებთან კომბინაციაში, საგრძნობი ზიანი მიაყენა თევზის არაერთ სახეობას. პირველ რიგში, ეს აისახა მტაცებელ სახეობებზე (მაგ. პელამიდა, სტავრიდა, ლუფარი, სარღანი). შემდეგ ზეწოლა გაძლიერდა პლანქტონით მკვებავ სახეობებზეც: ქარსალასა (*Sprattus sprattus*) და ქაფშიაზე (*Engraulis encrasicolus*). შედეგად კომერციული ღირებულების მქონე თევზის სახეობების რაოდენობა მთლიანად შავ ზღვაში 20-დან 5 სახეობამდე შემცირდა. აღსანიშნავია ისიც, რომ შავ ზღვაში ბოლო წლებში იმატა მსხვილი თევზსაჭერი გემების რაოდენობამ.

ჭარბი თევზჭერა გარკვეულწილად განპირობებულია სამეცნიერო ინფორმაციის ნაკლებობითაც, რაც რესურსის მოპოვების (კვოტის) სწორად დადგენას აფერხებს. რესურსის ჭარბი მოპოვება საფრთხეს უქმნის არამარტო უშუალოდ თევზის სახეობებს, არამედ ხელს უწყობს ევტროფიკაციასაც, რადგან მრავალი სარეწაო თევზი სწორედ ფიტოპლანქტონით იკვებება და მათი რაოდენობის შემცირება ფიტოპლანქტონის მატებას და შესაბამისად ევტროფიკაციის პროცესის გაძლიერებას უწყობს ხელს.

9.1.4 უცხო სახეობების ინვაზია

უცხო სახეობების ინვაზია სერიოზულ საფრთხეს უქმნის შავი ზღვის ეკოსისტემებს. უცხო სახეობების შემთხვევითი, თუ გამიზნული ინტროდუქცია შავ ზღვაში ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში დაიწყო. ამჟამად შავ ზღვაში 26 ინვაზიური სახეობაა გავრცელებული. მათგან ზღვის ეკოსისტემებზე ყველაზე ძლიერი ზემოქმედება მოახდინა შემდეგმა სახეობებმა: სავარცხლურა (*Mnemiopsis leidyi*), ჰარისის ტალახის კიბორჩხალა (*Rhithopanopeus harrisi*); მოლუსკებიდან: რაპანა (*Rapana thomasi*), ანუ *Rapana venosa*), *Mya arenaria* და *Cunearca cornea* და თევზებიდან: პილენგასი (*Mugil soiyu*, ანუ *Liza haematocheilus*).

უარყოფითი გავლენის მიხედვით, პირველ რიგში, აღსანიშნავია სავარცხლურა. შავ ზღვაში იგი 1980-იანი წლების დასაწყისში შემოვიდა, სავარაუდოდ, ბალასტური წყლების ჩაღვრის შედეგად. სავარცხლურას გამოჩენასთან და მისი რაოდენობის მატებასთან ერთად აღინიშნა იხთიოპლანქტონის და მეზოზოოპლანქტონის შემცირება და სახეობრივი მრავალფეროვნების დაქვეითება.

შავი ზღვის ეკოსისტემებზე სერიოზული გავლენა მოახდინა რაპანამაც, რაც ორსაგდულიანების პოპულაციების რიცხოვნობის შემცირებაში გამოიხატა. ორსაგდულიანები წყლის მფილტრავები არიან და მათი შემცირება წყლის ხარისხის გაუარესებასა და ბენტოსური თევზების, მათ შორის იშვიათი სახეობების (მაგ. ზუთხების) საკვები ბაზის შემცირებას იწვევს.

9.1.5 ბუნებრივი ეკოსისტემების მოდიფიკაცია

შავ ზღვასა და მის სანაპირო ზონას საფრთხეს უქმნის ურბანიზაცია და მრეწველობის განვითარება. ინფრასტრუქტურის არსებული თუ დაგეგმილი ობიექტების მშენებლობა-ფუნქციონირებით, შესაძლოა მნიშვნელოვანი ზიანი მიაღწეს სენსიტიურ ეკოსისტემებს, რომლებიც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია დელფინებისთვის აგრეთვე - როგორც საქვრიითე ტერიტორია, თევზის ბევრი სახეობისთვის, მათ შორის საერთაშორისო და საქართველოს "წითელ ნუსხაში" შეტანილი ზუთხისებრებისთვის. შავი ზღვის მიმდებარე ტერიტორიებზე ახალი ურბანული ზონების გაჩენა ჩამდინარე საკანალიზაციო წყლების მოცულობის მატებას გამოიწვევს, რაც ჭაობების დაშრობასთან ერთად ევტროფიკაციის პროცესებს დააჩქარებს.

ახალი ურბანული ზონების, ინფრასტრუქტურისა და სამრეწველო ობიექტების განვითარებისას საფრთხის შემცველია ასევე გარემოზე ზემოქმედების ნებართვების გაცემის და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ჩატარების პროცედურების არაეფექტიანად განხორციელება. ამის გამო, ინფრასტრუქტურის ობიექტების დაგეგმვა-განხორციელებისას შესაძლოა, არ იქნას გათვალისწინებული მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგები, რომლებიც ჰაბიტატების ფრაგმენტაციას გამოიწვევს.

9.1.6 მყარი ნარჩენებით დაბინძურება

შავი ზღვისთვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საფრთხეა მდინარეების მიერ ჩატანილი მყარი ნარჩენებით, განსაკუთრებით პოლიეთილენის საგნებით დაბინძურება, რადგან პოლიეთილენის გახრწნას დაახლოებით 500 წელი სჭირდება. მდინარეებს ზღვაში დიდი რაოდენობით ჩააქვთ ისეთი ნარჩენები როგორცაა პოლიეთილენის პარკები, ბოთლები და სხვა საყოფაცხოვრებო ნარჩენები. ეს ყველაფერი სერიოზულ საფრთხეს წარმოადგენს თევზებისთვის, ზღვის ძუძუმწოვრებისა (დელფინები) და ფრინველებისთვის. ასეთი ნარჩენები ხშირად ცხოველის დაღუპვის მიზეზი ხდება, რადგან ცხოველის საჭმლის მომწოდებელ სისტემაში მოხვედრისას იწვევენ კუჭის გავსებას და გამავალი გზების ჩაკეტვას, კუჭსა და კუჭქვეშა ჯირკვალს შორის.

9.1.7 შავი ზღვა და კლიმატის ცვლილება

მსოფლიოს ზღვებსა და ოკეანეებში უკვე შეინიშნება მყავიანობის მატება, რაც ანთროპოგენული ნახშირორჟანგის (CO₂) შეთვისებას უკავშირდება. ამას შესაძლებელია მოჰყვეს ფიტოპლანქტონის შემცირება, შესაბამისად ფოტოსინთეზის პროცესების დაქვეითება.

9.2 სტრატეგიული მიდგომები

- ✓ საჭიროა შავი ზღვის ეკოლოგიკაციისა და სხვა სახის დაბინძურების მონიტორინგის სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირება და დაბინძურების წყაროების სრულყოფილად იდენტიფიკაცია. პარალელურად უნდა გაძლიერდეს კანონმდებლობა ზღვის დაბინძურების მართვის, მათ შორის ეფექტიანი კონტროლის განხორციელების კუთხით.
- ✓ უნდა შეფასდეს სამრეწველო თევზჭერის გავლენა შავი ზღვის რესურსებსა და ეკოსისტემებზე. ამის საფუძველზე უნდა შემუშავდეს და კანონმდებლობაში აისახოს რეგულირების ეფექტიანი და მოქნილი მექანიზმები (მათ შორის: სარეწაო თევზის სახეობებისა და მათი მოპოვების კვოტების დადგენის და დასაშვები თევზსაჭერი ბადე-იარაღების განსაზღვრის მექანიზმები);
- ✓ საჭიროა შავ ზღვაში გავრცელებული ინვაზიური სახეობების მონიტორინგის წარმოება მათი ზეგავლენის მართვის რეკომენდაციების მომზადების მიზნით;
- ✓ შავი ზღვისა და სანაპირო ზონის ბიომრავალფეროვნებასა და ჰაბიტატებზე ახალი ურბანული ზონების, ინფრასტრუქტურისა და სამრეწველო ობიექტების განვითარების ზემოქმედების თავიდან ასაცილებლად საჭიროა ჩამოყალიბდეს შეფასების ეფექტიანი პროცედურები, რომლებიც აისახება კანონმდებლობაში; ეროვნული კანონმდებლობაში უნდა აისახოს სანაპირო ზონის ინტეგრირებული მართვის საკითხებიც;
- ✓ საჭიროა შავი ზღვის დაბინძურებისგან დაცვის ეფექტიანი სისტემის შემუშავება და დანერგვა, რომელიც უნდა მოიცავდეს შემდეგ ასპექტებს: კონტროლის მექანიზმების

დახვეწა და კანონდებლობაში ასახვა; მაკონტროლებელი სტრუქტურის შესაძლებლობის გაძლიერება; დაინტერესებული პირების ცნობიერების ამაღლება და სხვა.

9.3 ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნება“

B2-01. 1 – 5
B3-01. 1 – 2
B5-01. 1 – 4
C6-01. 1 – 12

10 საზოგადოების მონაწილეობა, ცნობიერების ამაღლება და განათლება

ბიომრავალფეროვნების პირველი სტრატეგიის ფარგლებში გარკვეული პროგრესი იქნა მიღწეული საზოგადოების განათლების, ცნობიერების ამაღლებისა და მონაწილეობის კუთხით. მნიშვნელოვნად გაიზარდა გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს, მისი მმართველოს სფეროში არსებული სსიპ-ებისა და არასამთავრობო სექტორის მხრიდან ბიომრავალფეროვნების შესახებ საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების კამპანიების რიცხვი; მაგ.: 2009 წლიდან ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამსახურის მიერ ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის მოსწავლეთა და მასწავლებელთათვის ტარდება ცნობიერების ამაღლების კამპანიები: „ბალის ფრინველის საათი“ და „წითელი ნუსხის სახეობები“. დაცული ტერიტორიების სააგენტო და მისი ტერიტორიული ორგანოები ატარებენ ლექცია-სემინარებს სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფებისთვის, ასევე ტრენინგებსა და სამუშაო შეხვედრებს დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ მცხოვრები თემებისთვის; დაცული ტერიტორიების შესახებ გამოიცა წიგნები და ლიფლეტები; მომზადდა დოკუმენტური ფილმები.

ბიომრავალფეროვნების საკითხებზე ფორმალური განათლებისთვის არსებობს მყარი საფუძველი ზოგადი განათლების ეროვნული მიზნებისა და ეროვნული სტანდარტების დოკუმენტების სახით, სადაც ბიომრავალფეროვნების სწავლებას სათანადო ყურადღება აქვს დათმობილი, როგორც სკოლამდელ, ისე ზოგადსაგანმანათლებლო დონეზე. ბიომრავალფეროვნების სწავლების გაუმჯობესების შესაძლებლობებს ბადებს უმაღლესი და პროფესიული განათლების სფეროში მიმდინარე რეფორმები (კვლევითი და საგანმანათლებლო ინსტიტუტების შერწყმა, სტუდენტთა და მასწავლებელთათვის მობილობის მეტი შესაძლებლობები, მეცნიერებების შემსწავლელთათვის გაზრდილი დაფინანსება, პროფესიული განათლების მოდერნიზაციისა და ინტერნაციონალიზაციის კუთხით გადადგმული ნაბიჯები).

გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამსახურმა და სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტომ განახორციელეს ქმედებები

ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების წახალისების მიზნით. რამდენიმე დაცულ ტერიტორიასთან შეიქმნა „მეგობართა ასოციაციები“.

10.1 პრობლემების აღწერა

ბოლო წლებში მიღწეული გარკვეული პროგრესის მიუხედავად, ექსპერტთა შეფასებით საზოგადოების ცნობიერება ბიომრავალფეროვნების დაცვის საკითხებზე კვალავაც დაბალია. ბიომრავალფეროვნების ფასეულობებზე, ასევე მისი დაცვისა და შენარჩუნების მნიშვნელობაზე არასაკმარისადაა ინფორმირებული დაინტერესებული მხარეების პრაქტიკულად ყველა ჯგუფი: გადაწყვეტილებების მიმღები პირები, კერძო სექტორის წარმომადგენლები (მათ შორის ისინიც, ვისი საქმიანობაც უშუალოდაა დაკავშირებული ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობასთან), მედია, ადგილობრივი მმართველობის ორგანოები, ადგილობრივი თემები, ბავშვები და ახალგაზრდები. საზოგადოების ცნობიერების დაბალი დონე, თავის მხრივ, განაპირობებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში საზოგადოების ნაკლებ ჩართულობას და გადაწყვეტილების მიმღები პირებისთვის ბიომრავალფეროვნების დაცვის არაპრიორიტეტულობას.

10.1.1 ბიომრავალფეროვნების საკითხებზე საზოგადოების ინფორმირების მექანიზმების ნაკლებობა

გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამსახურს არ აქვს საკმარისი ადამიანური რესურსები სხვადასხვა მიზნობრივ ჯგუფებზე ორიენტირებული ეფექტიანი საინფორმაციო/ცნობიერების ამაღლების კამპანიების დაგეგმვისა და განხორციელებისთვის, ასევე - მათი ეფექტიანობის შესაფასებლად. 2013 წელს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს რეორგანიზაციის ფარგლებში შეიქმნა გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი, რომელიც, სავარაუდოდ, ხელს შეუწყობს ზემოხსენებული პრობლემების მოგვარებას.

არ არის შეფასებული საზოგადოების ცნობიერების არსებული დონე, რის გამოც ფერხდება კომუნიკაციის ეფექტიანი სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება; არ არსებობს საზოგადოების ცნობიერების შეფასების ინსტიტუციური მექანიზმები.

მედია ნაკლებ ინტერესს იჩენს ბიომრავალფეროვნების საკითხების მიმართ და განიცდის შესაბამისი ცოდნისა და გამოცდილების ნაკლებობას. ტელევიზიასა და რადიოში ბიომრავალფეროვნების პროფილი არ არის მაღალი. ქართული ტელეარხები იშვიათად აჩვენებენ ქართულ ენაზე გახმოვანებულ სამეცნიერო-პოპულარულ ფილმებს. ბიომრავალფეროვნების საკითხებზე საზოგადოების ინფორმირებისთვის საკმარისად და ეფექტიანად არ არის ათვისებული სწრაფად მზარდი მედია-კომუნიკაციის არხი - ინტერნეტმედია. არასაკმარისი საინფორმაციო და ცნობიერების ასამაღლებელი კამპანიები

ხორციელდება ბიზნეს-სექტორის წარმომადგენლებისა და გადაწყვეტილების მიმღებ პირთათვის.

10.1.2 ხარვეზები ბიომრავალფეროვნების სწავლების კუთხით

ბიომრავალფეროვნების ფორმალური განათლების დონეზე სწავლების კუთხით ვერ ხერხდება შესაბამისი საგანმანათლებლო სტანდარტების რეალიზება საკლასო ოთახებში. ხარვეზებია ცოდნის გადაცემასა და ღირებულებების განვითარების მხრივ, რადგან არსებობს მასწავლებლების კვალიფიკაციისა და საგანმანათლებლო რესურსების (სახელმძღვანელოები, მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, ინტერნეტხელმისაწვდომობა) ნაკლებობა. აგრარული ბიომრავალფეროვნების საკითხები არასაკმარისად არის ასახული ზოგად საგანმანათლებლო პროგრამებში.

არასათანადო ყურადღება ექცევა მდგრადი განვითარების პრინციპების სწავლებას უმაღლესი და პროფესიული განათლების ისეთ დარგებში, რომლებსაც პირდაპირი თუ არაპირდაპირი კავშირი აქვს ბუნებრივ რესურსებთან (მაგ.: სოფლის მეურნეობა, ტურიზმი, მრეწველობა, სამართალი და ჟურნალისტიკა); ხარვეზებია კვალიფიკაციის ამაღლების შესაძლებლობების კუთხითაც.

არაფორმალური გარემოსდაცვითი განათლება ბიომრავალფეროვნების სფეროში ჯერ კიდევ არასისტემური და ფრაგმენტულია. არსებობს არაფორმალური განათლების პლატფორმების მდგრადობის პრობლემა - ხშირად არაფორმალური განათლების მომწოდებლები არასამთავრობო ორგანიზაციები არიან, რომლებიც კონკრეტული პროგრამის დაფინანსების დასრულებასთან ერთად წყვეტენ საგანმანათლებლო მუშაობას. საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვისა და განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროების მიერ შემუშავებული გარემოსდაცვითი განათლების სტრატეგიის განხორციელება, რომლის ერთ-ერთი ფოკუსი არაფორმალური გარემოსდაცვითი განათლება იყო, არასაკმარისი ტემპებით მიმდინარეობს.

10.1.3 სისტემატურად განახლებადი და ხელმისაწვდომი ინფორმაციის ნაკლებობა

მწირია სისტემატურად განახლებადი და ხელმისაწვდომი ინფორმაცია ბიომრავალფეროვნების ფასეულობების, მდგომარეობის და მასზე მოქმედი საფრთხეების შესახებ, განსაკუთრებით ადგილობრივ დონეზე.

10.1.4 საკანონმდებლო ხარვეზები საზოგადოების მონაწილეობის კუთხით

არსებული პროცედურები და მექანიზმები ვერ უზრუნველყოფს საზოგადოების ეფექტიან მონაწილეობას გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში; კანონმდებლობით არ არის დადგენილი საჯარო კონსულტაციების ვალდებულება პოლიტიკური, საკანონმდებლო თუ სტრატეგიული დოკუმენტების მიღების წინ. არსებული რეგულაციები ვერ უზრუნველყოფს

ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობის დაგეგმვაში (ტყითსარგებლობის, სამონადირეო და სათევზე მეურნეობების მართვის გეგმები) დაინტერესებული საზოგადოების მონაწილეობას (დადგენილი ვადები მცირეა, არ არსებობს საჯარო განხილვის საქმიანობის განხორციელების ადგილზე ჩატარების ვალდებულება).

კვლავ ძალიან დაბალია საზოგადოების ინტერესი საჯარო განხილვების მიმართ. რეალურად, დაინტერესებული საზოგადოება ვერ ახდენს ზეგავლენას გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე, რაც ერთი მხრივ განპირობებულია მისი მცირე ინფორმირებულობით, ცოდნისა და შესაბამისი გამოცდილების ნაკლებობით, ხოლო, მეორე მხრივ - იმ გარემოებით, რომ განვითარების პროექტების ინიციატორებსა და გადაწყვეტილების მიმღებ პირებს არ აქვთ გაცნობიერებული, რომ საზოგადოების მონაწილეობა ოპტიმალური გადაწყვეტილების მიღების საშუალებაა. ამ ყველაფერს ხელს უწყობს ზოგადი სოციალური ფონი და ადგილობრივ დონეზე ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის სფეროში მომუშავე ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების მწირი შესაძლებლობები.

10.2 სტრატეგიული მიდგომები

- ✓ საჭიროა ინსტიტუციური მექანიზმების ჩამოყალიბება და შესაძლებლობების განვითარება ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებზე კომუნიკაციის, განათლებისა და ცნობიერების ამაღლების საქმიანობების განხორციელებისა და შეფასებისთვის;
- ✓ უნდა მოხდეს ფართო საზოგადოებასა და კონკრეტულ სამიზნე ჯგუფებზე, გენდერული თანასწორობის გათვალისწინებით, (გადაწყვეტილებების მიმღები პირები, ბიზნესის სექტორი/ბუნებრივი რესურსებით მოსარგებლეები, მედია, მასწავლებლები, სტრატეგიული პუნქტების მომიჯნავე თემები) გათვლილი საკვანძო გზავნილების შემუშავება ბიომრავალფეროვნების, მისი ფასეულობებისა და სერვისების შესახებ და შესაბამისი საინფორმაციო კამპანიის წარმოება კომუნიკაციის სხვადასხვა საშუალების გამოყენებით;
- ✓ მეტი ინტენსივობით უნდა მოეწყოს ტრენინგები, კონკურსები და კონფერენციები სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფისთვის (როგორცაა: მედია პარტნიორები, გადაწყვეტილების მიმღები პირები, ბიზნეს სექტორის/ბუნებრივი რესურსებით მოსარგებლეები, მასწავლებლები, მოსწავლე-ახალგაზრდობა, ქალთა საზოგადოებები და სხვ.);
- ✓ აუცილებელია საზოგადოების ინფორმირების არსებული მექანიზმების ეფექტიანობის გაზრდა და ახალი მექანიზმების შექმნა, რათა უზრუნველყოფილი იქნას უახლესი და სანდო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა საქართველოს ყველა რეგიონში;

- ✓ საჭიროა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის არსებული საკანონმდებლო, ინსტიტუციური და ადმინისტრაციული მექანიზმების გამლიერება და ახალი მექანიზმების დანერგვა;
- ✓ უნდა შეიქმნას ბიომრავალფეროვნებასთან, მის ფასეულობებთან, ფუნქციონირებასთან, სტატუსთან, ტენდენციებთან, ასევე ბიომრავალფეროვნების კარგვით გამოწვეულ შედეგებთან დაკავშირებული საკითხების სწავლების უწყვეტი სისტემა და გაუმჯობესდეს სწავლება ფორმალური განათლების ყველა საფეხურზე;
- ✓ საჭიროა განვითარდეს მოხალისეობის ინსტიტუტი და ხელი შეეწყოს მოხალისეთა განათლებასა და ტრენინგს მათი კონსერვაციულ საქმიანობებში (მონიტორინგი, საგანმანათლებლო საქმიანობები და სხვ.) ჩართვის მიზნით;
- ✓ საჭიროა გენდერულ თანასწორობის გათვალისწინება მეცნიერებასა და ტექნოლოგიებზე, ფორმალურ და არაფორმალურ განათლებასა და ტრენინგებზე წვდომაში, მათი გამოყენებასა და მართვაში, რაც გაზრდის ერის შესაძლებლობას შეამციროს ბიომრავალფეროვნების კარგვა, ხელი შეუწყოს კლიმატურ ცვლილებებთან ადაპტაციას.

10.3 ქმედებების ჩამონათვალი: მიმართულება „საზოგადოების მონაწილეობა, ცნობიერების ამაღლება და განათლება“

- A1-01.1
- A1-02.1 – 4
- A1-03. 1 – 2
- A2-01. 1 – 5
- A2-02. 1 – 5
- E2-01. 1 – 8
- E3-01. 1

11 გამჭოლი საკითხები და მმართველობა

ბოლო ათწლეულის განმავლობაში საქართველოში განხორციელებული სწრაფი ეკონომიკური რეფორმა ორიენტირებული იყო მოკლევადიანი ფისკალური და სოციალური შედეგების მიღებაზე და ეფუძნებოდა ბაზრის თვითრეგულირების საყოველთაო და ყოვლისმომცველ ეკონომიკურ კონცეფციას. ამგვარმა მიდგომამ, მნიშვნელოვანი დარგების (მათ შორის, პირველ რიგში, გარემოს დაცვის და ბუნებრივი რესურსების მართვის) ფაქტობრივი დეგრადაცია და ამ სფეროების ინსტიტუციური ეროზია გამოიწვია. აღსანიშნავია, რომ ეს რეფორმები

ხორციელდებოდა დაგეგმვისა და განვითარების გრძელვადიანი ჩარჩო მექანიზმის არარსებობის ფონზე.

შედეგად, დღეისათვის გარემოს დაცვის, კონკრეტულად, ბიომრავალფეროვნების მმართველობის სფეროში შექმნილია მრავალი სამართლებრივი, კანონალსრულებითი და ინსტიტუციური ხარვეზი, რომელთა გამოსწორებაც ეტაპობრივ და თანმიმდევრულ მიდგომას მოითხოვს, ქვეყნის სოციო-ეკონომიკური განვითარების საერთო კონტექსტისა და რეალური შესაძლებლობების გათვალისწინებით.

11.1 პრობლემების აღწერა

11.1.1 საკანონმდებლო ხარვეზები

საქართველოს კანონმდებლობის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებები და შეთანხმებები. ამასთან, საქართველოს მიერ დადებულ საერთაშორისო ხელშეკრულებას ან შეთანხმებას (თუ იგი არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას), აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა შიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტების მიმართ.

ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და შენარჩუნების სფეროში საქართველო წარმოადგენს ძირითადი მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებების მხარეს. მაგრამ ამ მრავალმხრივი ხელშეკრულებებით გათვალისწინებული მოთხოვნების შესრულების მექანიზმები არ არის სრულად და თანმიმდევრულად ასახული საქართველოს ეროვნულ კანონმდებლობაში (გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ველური ფლორისა და ფაუნის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ კონვენციით გათვალისწინებული ნორმების გარდა). ამიტომ, მიზანშეწონილია საკანონმდებლო ცვლილებების მომზადება, რათა მოხდეს ბიომრავალფეროვნების საკითხებთან დაკავშირებული მრავალმხრივი ხელშეკრულებებით გათვალისწინებული ნორმების სრულყოფილად ინტეგრირება ეროვნულ კანონმდებლობაში.

საქართველო არ წარმოადგენს ზოგიერთი მნიშვნელოვანი მრავალმხრივი ხელშეკრულებების მხარეს (მაგ. „საერთაშორისო შეთანხმება სურსათისა და სოფლის მეურნეობის წარმოებისთვის საჭირო მცენარეული გენეტიკური რესურსების შესახებ“ და ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის „გენეტიკურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობისა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ“ ნაგოიას 2010 წლის ოქმი). ეს შეთანხმებები მეტად რელევანტურია საქართველოსთვის: ქვეყანა ხასიათდება არაჩვეულებრივად მაღალი გენეტიკური მრავალფეროვნებით როგორც ველური, ისე კულტურული გენეტიკური რესურსების მხრივ, რასაც დიდი ფაქტობრივი და პოტენციური ფასეულობა აქვს. საქართველოს ფლორის 2000-ზე მეტ სახეობას პირდაპირი ეკონომიკური მნიშვნელობა აქვს როგორც მერქნულ რესურსს, ადამიანისა, თუ ცხოველისთვის საკვებ პროდუქტს, სამკურნალო და საღებავ საშუალებას; 1200 ჭურჭლოვანი სახეობა სამკურნალო

მცენარეს წარმოადგენს. სამწუხაროდ ეს გენეტიკური სიმდიდრე სწრაფი ტემპით მცირდება. საქართველოს გაუწევრიანებლობა საერთაშორისო შეთანხმებაში „სურსათისა და სოფლის მეურნეობის წარმოებისთვის საჭირო მცენარეული გენეტიკური რესურსების შესახებ“ ხელს უშლის ჩვენი ქვეყნისა და სხვა მხარე ქვეყნების გენეტიკურ ბანკებს შორის მასალის გაცვლას. ამიტომ საქართველოსთვის სასარგებლო იქნება ზემოხსენებულ ორივე შეთანხმებასთან მიერთება (იხ. აგრეთვე თავი 7: აგრარული ბიომრავალფეროვნება და ბუნებრივი სათიბ-სამოვრები).

11.1.2 კანონდარსრულება და არსებული ინსტიტუციური მოწყობა

კანონდარსრულება და ინსტიტუციური მოწყობა ეროვნულ დონეზე

2011 წლის 11 მარტს, „საქართველოს მთავრობის სტრუქტურის, უფლებამოსილებისა და საქმიანობის წესის შესახებ“ საქართველოს კანონში შეტანილი ცვლილებების შედეგად, საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს შეეცვალა სახელწოდება და ჩამოყალიბდა საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტროდ. შესაბამისად, შეიცვალა მისი კომპეტენცია და ვალდებულებები ზოგადად გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების, მათ შორის ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობის სფეროში. ამ სამინისტროს ზოგი კომპეტენცია და ვალდებულება ბიოლოგიური რესურსების მართვის სფეროში მინიჭებული ფუნქციების შესრულებისათვის გადაეცა საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს.

2011 წლის 11 მარტამდე, საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს კომპეტენციას განეკუთვნებოდა ლიცენზიებისა და ნებართვების გაცემის პროცესში მონაწილეობა, ან გაცემა. შემდგომ წლებში, აღნიშნული პროცედურების უმეტესობას ახორციელებდა საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო. გარდა ამისა, ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს მიენიჭებული ჰქონდა ბიომრავალფეროვნების სფეროში მისაღები, მათ შორის ცხოველთა და მცენარეთა დაცვისკენ მიმართული კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების უმეტესობის დამტკიცების კომპეტენცია.

გარემოს დაცვის სამინისტროსთვის ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მისი რესურსებით სარგებლობის რეგულირების კომპეტენციის ჩამორთმევა არ იყო წარმატებული ნაბიჯი. ამჟამად, ეს ხარვეზი გამოსწორებულია - განხორციელებული სტრუქტურული ცვლილებების შედეგად, გარემოს დაცვის სამინისტრომ დაიბრუნა ბუნებრივი რესურსების მართვის უფლებამოსილება (ნავთობისა და გაზის სფეროების გარდა). ამ რეორგანიზაციის შედეგად გარემოს დაცვის სამინისტროს დაუბრუნდა მისი თავდაპირველი სახელწოდებაც - გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

კანონდარსრულება და ინსტიტუციური მოწყობა ადგილობრივ დონეზე

ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღება ძალიან ხშირად ადგილობრივ დონეზე ხდება და არასწორი გადაწყვეტილებების უარყოფითი შედეგებიც ყველაზე მწვავედ სწორედ ადგილობრივ დონეზე ვლინდება. ადგილობრივი მმართველობისა და თვითმმართველობის შესახებ კანონმდებლობაში ამ უწყებების კომპეტენციები ბიომრავალფეროვნების კუთხით არ არის ნათლად გაწერილი. 2012-2016 წლებისათვის საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის (NEAP) მიხედვით, ცენტრალურ და ადგილობრივ მთავრობებს შორის ვერტიკალური კოორდინაციის პოლიტიკა არ არის ძლიერი. არ არის შექმნილი მექანიზმები მთავრობის სხვადასხვა დონეებს შორის ეფექტიანი თანამშროლობისთვის. ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლებების კომპეტენციებიც არ არის ნათლად ჩამოყალიბებული და ერთმანეთისგან გამიჯნული.

11.1.3 ბიომრავალფეროვნების ასპექტების ინტეგრირება ეკონომიკურ სექტორში გადაწყვეტილების მიღების პროცესში

ზოგადი მიმოხილვა

2012-2016 წლებისათვის დამტკიცებული საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის (NEAP) ერთ-ერთი თავი ეძღვნება ურთიერთგადამკვეთ საკითხებსა და გარემოსდაცვითი ასპექტების სხვა სექტორების პოლიტიკაში ინტეგრირებას. ამ დოკუმენტში ნათქვამია, რომ გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ინტეგრირების საკითხს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკური, სოციალური და გარემოსდაცვითი ინტერესების დაბალანსების მხრივ, რითაც შესაძლებელია მაქსიმალური საერთო სარგებლის მიღწევა და კონფლიქტებისა და შეუსაბამობების თავიდან აცილება. ამ დოკუმენტში ასევე ნათქვამია, რომ სამინისტროებისა და ადგილობრივი მთავრობების კოორდინირებული მუშაობის გარეშე, შეუძლებელი იქნება დასახული მიზნების მიღწევა. ეს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმასაც ეხება, რადგან ბიომრავალფეროვნების დაცვა-შენარჩუნების პოლიტიკა ზოგადი გარემოს დაცვის ერთ-ერთი ქვაკუთხედაა.

გარემოს დაცვის ეროვნულ პროგრამაში ასევე ნათქვამია, რომ გარემოსდაცვით საკითხებზე პასუხისმგებლობები გარკვეულწილად გაზრდილია სხვადასხვა სამინისტროებს შორის და გაძლიერებას მოითხოვს ჰორიზონტალური კოორდინაცია ამ უწყებებს შორის. ხშირად კომპეტენციები არ არის ნათლად ჩამოყალიბებული და ერთმანეთისგან გამიჯნული, განსაკუთრებით როცა საქმე სხვადასხვა სტრუქტურებთან და ხელისუფლების სხვადასხვა დონეებს ეხება. საქართველოში უკვე არსებობს გარემოსდაცვითი საკითხების სხვა სექტორებში ინტეგრირების გარკვეული სქემები. მაგრამ არასაკმარისი ინსტიტუციური და საკანონმდებლო ჩარჩოს, ასევე მწირი რესურსების გამო, ეს მექანიზმები ჯერ ჯერობით ვერ უზრუნველყოფს გარემოსდაცვითი პოლიტიკის სათანადო დონეზე ინტეგრირებას. ასევე არ შემუშავებულა მდგრადი განვითარების სტრატეგია, რაც შეიძლება იყოს ბიომრავალფეროვნების პოლიტიკის ინტეგრირების მთავარი ინსტრუმენტი.

სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასება

სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასება ბევრ ქვეყანაში გარემოს დაცვისა და ბიომრავალფეროვნების საკითხების განვითარების პროცესში ჩართვის ერთ-ერთი ქმედითი ინსტრუმენტია. თუმცა, ის საქართველოში არ არის დანერგილი. ეს არის პროცესი, რომლის დროსაც ხდება საზოგადოებრივი ინიციატივების (გეგმები, პროგრამები, სტრატეგიები და კანონმდებლობა) შეფასება მოსალოდნელი გარემოსდაცვითი შედეგების გამოსავლენად და გარემოსდაცვითი საკითხების სრულად გათვალისწინების უზრუნველსაყოფად, სოციალური და ეკონომიკური ასპექტების ანალოგიურად. სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასება თავისი არსით გარემოზე ზემოქმედების შეფასების პროცესის მსგავსია. მაგრამ იგი საშუალებას იძლევა უფრო ღრმად გამოავლინოს ბიომრავალფეროვნებაზე პოტენციური ზემოქმედება დაგეგმვის სტადიაშივე.

გარემოზე ზემოქმედების შეფასება (გზშ)

გზშ განვითარების პროექტებში გარემოსდაცვითი ასპექტების გათვალისწინების უმნიშვნელოვანესი მექანიზმია, განსაკუთრებით სწრაფი ეკონომიკური განვითარებისა და სიღარიბის შემცირების საჭიროების პირობებში, რაც ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებაში გამოიხატება. სამწუხაროდ დღევანდელი კანონმდებლობის მიხედვით გზშ-ს პროცესი არასაკმარისად ითვალისწინებს ბიომრავალფეროვნების საკითხებს.

სივრცული დაგეგმვა

სივრცული დაგეგმვა ასევე წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების საკითხების სექტორულ და ინტერსექტორულ გეგმებში ჩართვის ეფექტიან ინსტრუმენტს. სწორედ სივრცული გეგმები განსაზღვრავს თუ სად უნდა განვითარდეს ეკონომიკური საქმიანობა ან ინფრასტრუქტურა. სივრცული დაგეგმვის პროცესი ქმნის სხვადასხვა სექტორების წარმომადგენლების და ასევე სხვადასხვა დაინტერესებული მხარეების ერთმანეთთან კომუნიკაციის შესაძლებლობას. საქართველოში საჭიროა ამ პროცესის უფრო მეტად განვითარება.

ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკური შეფასება

მრავალ ქვეყანაში, მათ შორის საქართველოშიც, ეკოსისტემების მიერ მოწოდებული პროდუქტები და სერვისები არ არის ეკონომიკურად შეფასებული. მსოფლიოში ხშირია იმის მაგალითები, როცა ქვეყანაში იჩეხება ტყეები და მაქსიმალურად გამოიყენება თევზის მარაგები და ეს ყველაფერი მთლიანი შიდა პროდუქტის მატებაში აისახება, მაგრამ ამ დროს არ არის გათვალისწინებული ბუნებრივი კაპიტალის პროპორციული შემცირება. ქვეყნის ეკონომიკაში ეკოსისტემების წვლილის ეროვნული მასშტაბით შეფასება ახალი ტენდენციაა და, სავარაუდოდ, თანდათან მიიზიდავს გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა ყურადღებას.

ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის (TEEB) მიზანია წარმოაჩინოს ბიომრავალფეროვნების კარგვისა და ეკოსისტემების დეგრადაციის ეკონომიკური ეფექტი. იგი

გადაწყვეტილების მიმღებ პირებს ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ღირებულების გააზრებასა და გათავისებაში ასევე ეკოსისტემების მიერ მოტანილი ეკონომიკური სარგებლის სხვადასხვა სექტორის განვითარების გეგმებში ინტეგრირების მექანიზმების შემუშავებაში ეხმარება.

საქართველო ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის წინასწარი კვლევის საპილოტე ქვეყანა გახდა და სამი დაცული ტერიტორიის ეკოსისტემების ეკონომიკური ფასეულობის შესწავლა უკვე განხორციელდა. ამ შესწავლამ გამოავლინა, რომ დაცული ტერიტორიები აუცილებელია იმისთვის, რომ ქვეყანაში წარმატებით იქნას ათვისებული ეკოტურიზმის ეკონომიკური სარგებელი. დაცულ ტერიტორიებზე არსებული ეკოსისტემების დაცვით შესაძლებელია იმ ეკოსისტემური სერვისების შენარჩუნება, რომლებზეც ადამიანია დამოკიდებული, მათ შორის ისეთი დარგების განვითარების კუთხით, როგორცაა: სოფლის მეურნეობა, ჰიდროელექტროგენერაცია, თევზჭერა, წყალმომარაგება და სხვ. ამავე დროს დაცული ტერიტორიების მდგრადი მენეჯმენტი თავის წვლილს შეიტანს სიღარიბის დაძლევისა და რესურსების სამართლიანად გადანაწილებაში, ხელს შეუწყობს ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკური სარგებლის ტრანსფორმაციას დაცული ტერიტორიების დაფინანსების ერთ-ერთ მექანიზმად.

ინფრასტრუქტურის არამდგრადი გზით განვითარების პრევენცია

ინფრასტრუქტურის განვითარება შედარებით ახალ საფრთხეს წარმოადგენს საქართველოს ბიომრავალფეროვნებისათვის. სწრაფი ეკონომიკური ზრდა ხელს უწყობს ფართომასშტაბიანი ინფრასტრუქტურის განვითარებას. დაგეგმილია ახალი მილსადენების, კაშხლების, ელექტროგადამცემი ხაზების, რკინიგზების, მაღაროების და გზების მშენებლობა. მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკა ორიენტირებულია ჰიდრორესურსების განვითარებაზე. ჰიდროელექტროსადგურებისა და კაშხლების მშენებლობის მიზნით ტყეების მნიშვნელოვანი ფართობები გაიკაფება. საქართველოს სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი გეოგრაფიული მდებარეობისა და ევროპასა და აზიას შორის მისი, როგორც “დერეფნის” ფუნქციის გამო, სატრანსპორტო ქსელი (რკინიგზები, საავტომობილო გზები, სასტუმროები) კიდევ უფრო გაფართოვდება და მოხდება მისი მოდერნიზაცია.

ამ სიტუაციაში მეტად მნიშვნელოვანია ეკოლოგიური ასპექტების გათვალისწინება და სწორი დაგეგმვა. ამჟამად ბიომრავალფეროვნების რეალური ფასეულობებისა და მნიშვნელობის შესახებ გადაწყვეტილების მიმღებთა ინფორმირებულობა არ არის საკმარისი. ინფრასტრუქტურის განვითარებამ შეიძლება ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით მაღალი ფასეულობის მქონე ეკოსისტემების განადგურების საფრთხე შექმნას. ეკოლოგიურ დერეფანში ან სხვა მგრძობიარე ტერიტორიაზე მდებარე ბუნებრივი ჰაბიტატის შედარებით მცირე ფართობის გაკაფვამაც კი შესაძლებელია შეუქცევადი ზიანი გამოიწვიოს.

ამ პრობლემების გამომწვევი ძირითადი მიზეზებია:

- სწრაფი ეკონომიკური ზრდა და ტურიზმის განვითარება;
- სწრაფი გადაწყვეტილებების მიღების საჭიროება;
- არასაკმარისი ინფორმაცია ეკოლოგიური ფასეულობების შესახებ ან მისი უგულვებელყოფა;
- ბუნებრივი ეკოსისტემების განადგურების ეკონომიკური შედეგების უგულვებელყოფა.

11.2 ბიოუსაფრთხოება

ცოცხალ მოდიფიცირებულ ორგანიზმებთან დაკავშირებული რისკების შეფასებასა და მართვას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს საქართველოსთვის, რადგან ჩვენთან გავრცელებულია სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მრავალი ადგილობრივი ჯიში და მათი მონათესავე ველური სახეობა. ამ გენეტიკური რესურსების შენარჩუნება მნიშვნელოვანია როგორც ბიომრავალფეროვნების დაცვის, ისე სოციო-ეკონომიკური თვალსაზრისით, ასევე - სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარებისა და სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად.

დღეისათვის არ არსებობს დადასტურებული ინფორმაცია საქართველოში ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმების (ე.წ. ცმო) გავრცელების შესახებ. უცნობია ხდება თუ არა მათი იმპორტი, კულტივირება, საბაზრო ქსელში განთავსება, გადამუშავება ან ცხოველთა საკვებად გამოყენება. ამიტომ შეუძლებელია შეფასდეს, თუ რამდენად სერიოზულ საფრთხეს წარმოადგენს ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმები საქართველოს ბიომრავალფეროვნებისთვის.

არ არსებობს ბიოუსაფრთხოების სფეროს მარეგულირებელი ეროვნული კანონმდებლობა მიუხედავად იმისა, რომ ამის ვალდებულება ქვეყანას ადებული აქვს ბიომრავალფეროვნების კონვენციის ბიოუსაფრთხოების კატრახენას ოქმის რატიფიკაციით.

ბიოუსაფრთხოების სფეროში 2005-2010 წლებისთვის დასახული სამოქმედო გეგმა მხოლოდ ნაწილობრივ არის შესრულებული და მარეგულირებელი კანონმდებლობის გარდა, ინსტიტუციური და ტექნიკური შესაძლებლობების ნაკლებობის საკითხიც დგას. 2005 წლის შემდგომ გარკვეული პროგრესი იქნა მიღწეული ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმების დეტექციისა და იდენტიფიცირების სამეცნიერო და ტექნიკური შესაძლებლობების შექმნის თვალსაზრისით. თუმცა არასაკმარისია მეცნიერული ცოდნა და გამოცდილება, ასევე ტექნიკური შესაძლებლობები ცმო-ებთან დაკავშირებული რისკების შეფასებისა და მართვისათვის, ასევე ცმო-ს ტრანსსასაზღვრო გადაადგილების, ბაზარზე განთავსებისა თუ გარემოში ინტროდუქციის კონტროლისა და მონიტორინგისთვის.

ბიოუსაფრთხოების საკითხები გარკვეულწილად ასახულია ზოგად და უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამებში. საზოგადოების ინფორმირებისა და ცნობიერების ამაღლების მიზნით დასახული ქმედებები ნაწილობრივ არასამთავრობო სექტორმა განახორციელა. მიუხედავად ამისა, დაბალია საზოგადოების ინფორმირებულობის, ცნობიერებისა და

განათლების დონე ცმო-ს და მათთან დაკავშირებული რისკების შესახებ. ძალიან მწირია ფართო საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომი, ასევე სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფებისათვის განკუთვნილი, უახლესი, სანდო და კვალიფიციური საინფორმაციო და საგანამანათლებლო მასალები ბიოუსაფრთხოების საკითხებზე.

ბიოუსაფრთხოების საკითხებთან მიმართებათ არ არის განსაზღვრული სხვადასხვა სახელმწიფო ორგანოს პასუხისმგებლობები. „კარტახენის ოქმის“ მოთხოვნის მიუხედავად, ასევე არ არის განსაზღვრული ბიოუსაფრთხოების საკოორდინაციო ცენტრი, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის სამდივნოსთან კოორდინაციაზე. შესაბამისად, საქართველომ უნდა განსაზღვროს/დააარსოს ცოცხალ მოდიფიცირებულ ორგანიზმებთან დაკავშირებული ადმინისტრაციული ფუნქციების და მათი საზოგადოებრივი კონტროლისა და მონიტორინგის სტრუქტურები.

11.3 სტრატეგიული მიდგომები

- ✓ სხვადასხვა სექტორებში ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება დაგვეხმარება ბიომრავალფეროვნების ფასეულობებისა და ეკოსისტემური სერვისების მნიშვნელობის წარმოჩენაში და ადამიანის ზეგავლენის შემცირებაში;
- ✓ საჭიროა დაინერგოს ეროვნული გეგმებისა და პროგრამების სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების სისტემა;
- ✓ უნდა გაუმჯობესდეს არსებული გზშ-ს პროცედურები, რათა უკეთესად იყოს გათვალისწინებული ბიომრავალფეროვნების საკითხები; უნდა გადახალისდეს გზშ-ს დაქვემდებარებული საქმიანობების ნუსხა და, ორჰუსის კონვენციის მოთხოვნებისა და ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის შესაბამისი გადაწყვეტილებებისა და რეკომენდაციების გათვალისწინებით (CBD DEC VIII/22), მასში უნდა შევიდეს ინფრასტრუქტურის განვითარების ყველა პროექტი, რომლებიც პოტენციურად უარყოფით ზეგავლენას იქონიებს ბიომრავალფეროვნებაზე,
- ✓ ბიომრავალფეროვნების დეგრადაცია თავიდან უნდა იქნას აცილებული და, თუ ეს შეუძლებელია, მინიმუმამდე უნდა შემცირდეს. ამისათვის, ადგილობრივი პირობების გათვალისწინებით და ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის ეგიდით

შექმნილი დოკუმენტების მიხედვით, უნდა შემუშავდეს შესაბამისი სახელმძღვანელო მითითებები;

- ✓ საქართველოში მიმდინარე საპილოტე პროექტის (TEEB-ის პროექტი) რეკომენდაციების შესაბამისად, დაუყოვნებლივ უნდა შევიდეს ცვლილებები გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების გამოყენების მარეგულირებელ აქტებში; უნდა გაგრძელდეს ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ეკონომიკური ღირებულების შეფასება წინასწარი კვლევის შედეგად იდენტიფიცირებული ეკონომიკური სექტორების მიხედვით (ტყე, ენერგეტიკა, სოფლის მეურნეობა, ტურიზმი, სამთო მრეწველობა) და შედეგები სათანადოდ უნდა აისახოს ეროვნულ პროგრამებში, პოლიტიკის დოკუმენტებსა და სტატისტიკაში;
- ✓ ბიომრავალფეროვნებაზე უარყოფითად მოქმედი სუბსიდიები ხშირად გამოწვეულია იმით, რომ არ არის დათვლილი სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ეკოსისტემური სერვისების ეკონომიკური ღირებულება. ამიტომ სასურველია ბაზრის სტიმულირება, იმისთვის, რომ შეიქმნას ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების ეკონომიკური მოტივაცია; ლიცენზიებისა და ნებართვების გაცემის არსებულმა სისტემამ შესაძლებელია შექმნას ეს მოტივაცია ან პირიქით, ხელი შეუწყოს საპირისპირო პროცესს - ბიომრავალფეროვნების დეგრადაციას ან არამდგრად გამოყენებას, იმის მიხედვით, თუ როგორი პირობები იქნება ჩამოყალიბებული. საჭიროა ლიცენზიებისა და ნებართვების გაცემის სისტემის ანალიზი ამ ასპექტების გათვალისწინებით;
- ✓ საჭიროა სივრცული დაგეგმვის დღევანდელი პროცესის ანალიზი და მასში ცვლილებების შეტანა, რათა უზრუნველყოფილი იყოს ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება და კონსერვაციულ პროგრამებთან მისი თანხვედრა;
- ✓ უნდა შემუშავდეს პოლიტიკის დოკუმენტი ადგილობრივი თვითმმართველობების კომპეტენციების განსაზღვრისა და გაძლიერებისთვის ბიომრავალფეროვნების საკითხებთან მიმართებით;
- ✓ იმისათვის, რომ ქვეყანამ შეასრულოს ნაკისრი საერთაშორისო ვალდებულებები, საქართველო უნდა შეერთდეს ისეთ მნიშვნელოვან შეთანხმებას, როგორცაა: „საერთაშორისო შეთანხმება სურსათისა და სოფლის მეურნეობის წარმოებისთვის საჭირო მცენარეული გენეტიკური რესურსების შესახებ“ (ITPGRFA) და

ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის „გენეტიკურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობისა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ“ ნაგოიას 2010 წლის ოქმი;

- ✓ საჭიროა ეროვნული ბიოსაფრთხობის სისტემის ჩამოყალიბება საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმების გარემოში ინტროდუქციის პრევენციისა და აღმოფხვრის მიზნით. აუცილებელია შესაბამისი კანონმდებლობის მიღება უშუალოდ სურსათად ან ცხოველთა საკვებად გამოსაყენებელი ან გადასამუშავებელი ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმების უსაფრთხო ტრანსპორტირების, შენახვისა და გამოყენების, ასევე ჩაკეტილ სისტემებში მეცნიერულ კვლევებში ცმო-ს უსაფრთხო გამოყენების უზრუნველსაყოფად. ასევე საჭიროა ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმების შემცველი ნედლი საკვები (როგორც ადამიანების, ისე ცხოველების) პროდუქტების მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბება. ამგვარი ეროვნული სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის საჭიროა ინსტიტუციური, სამეცნიერო და ტექნიკური შესაძლებლობების გაზრდა, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება და განათლება და მისი თანამონაწილეობის უზრუნველყოფა.

11.4 ქმედებების ჩამონათვალი: „გამჭოლი საკითხები და მმართველობა“

A3-01. 1 – 3
A3-03. 1 – 4
A3-04. 1 – 4
A3-05. 1 – 3
A4-01. 1 – 4
A4-02. 1 – 3
A4-03. 1 – 3
D2-01. 1 – 4
E3-01. 2

12 სტრატეგიული მიზნები, ეროვნული მიზნები, ამოცანები და ქმედებები

გლობალური სტრატეგიული მიზანი A:

ბიომრავალფეროვნების კარგვის გამომწვევი ძირეული მიზეზების წინააღმდეგ ბრძოლა სამთავრობო სტრუქტურებისა და საზოგადოების საქმიანობაში ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირების გზით.

ეროვნული მიზანი	შესაბამისი აიტის მიზანი	ინდიკატორი	ამოცანა	აუცილებელი წინაპირობა
<p>ეროვნული მიზანი A.1. 2020 წლისთვის საქართველოს მოსახლეობის სულ მცირე 50 % ინფორმირებულია ბიომრავალფეროვნების, მის მიმართ არსებული საფრთხეებისა და მათი გადაჭრის გზების შესახებ და გაცნობიერებული აქვს ბიომრავალფეროვნების სოციალური და ეკონომიკური ფასეულობები და სარგებელი</p>	<p>1</p>	<p>A.1- i1. ბიომრავალფეროვნების შესახებ სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფების ცნობიერებისა და მის მიმართ დამოკიდებულების ტენდენცია: თვისობრივი და რაოდენობრივი კვლევის შედეგები გენდერულ ჭრილში</p> <p>A.1- i2. მედიის მიერ ბიომრავალფეროვნების საკითხების გაშუქების ინტენსივობა (გამოქვეყნებული სტატიების, რადიო და ტელეგადაცემების რაოდენობა)</p> <p>A.1- i3. კომუნიკაციის, განათლებისა და ცნობიერების ამაღლების მხარდამჭერი ჯგუფების რაოდენობა</p> <p>A.1- i4. ბიომრავალფეროვნების ინტერნეტპორტალზე</p>	<p>A.1–o1. ინსტიტუციური მექანიზმებისა და შესაძლებლობების შექმნა ბიომრავალფეროვნებისა და ბიოუსაფრთხოების შესახებ საზოგადოებასთან კომუნიკაციის, ცნობიერების ამაღლებისა და განათლების გაუმჯობესების ხელშეწყობისთვის ეროვნულ დონეზე</p> <p>A.1–o2. ფართო საზოგადოებასა და კონკრეტულ სამიზნე ჯგუფებზე გათვლილი საკვანძო გზავნილების შემუშავება ბიომრავალფეროვნების (აგრობიომრავალფეროვნების ჩათვლით), ფასეულობებისა და ეკოსისტემური სერვისების შესახებ და შესაბამისი საინფორმაციო კამპანიის წარმოება კომუნიკაციის სხვადასხვა საშუალებების გამოყენებით</p>	<p>ძლიერი ადგილობრივი არასამთავრობო სექტორისა და საგანმანათლებლო დაწესებულებების არსებობა; მედია კომპანიებისა და ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების დაინტერესება და მხარდაჭერა; სათანადო ტექნიკური, ადამიანური და ფინანსური რესურსების არსებობა.</p>

		„ჰიტების“/“კლიკების“/ვიზიტორების რაოდენობა	A.1-03. საზოგადოებისა და გადაწყვეტილების მიმღებთა ცნობიერების ამაღლება კლიმატის ცვლილების შესახებ	
ეროვნული მიზანი A.2. 2020 წლისთვის საზოგადოების, განსაკუთრებით ადგილობრივი მოსახლეობის, მნიშვნელოვნად მეტი ნაწილი იღებს ეფექტიან მონაწილეობას ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების, ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობისა და ბიოუსაფრთხოების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში	1.	A.2- i1. ბიომრავალფეროვნებასა და ბიოუსაფრთხოებასთან დაკავშირებული პოლიტიკის, სტრატეგიული და საკანონმდებლო დოკუმენტების პროცენტული რაოდენობა, რომელთა სამუშაო ვერსიები ღიაა საჯარო კონსულტაციებისთვის; საკონსულტაციო შეხვედრების რაოდენობა და შემადგენლობა A2 –i2. გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, საზოგადოების მონაწილეობის გაუმჯობესების მიზნით, მიღებული საკანონმდებლო ცვლილებები A.2- i3. განვითარების პროექტებსა და ბუნებრივი რესურსების მართვის გეგმებთან დაკავშირებულ საჯარო კონსულტაციებში მონაწილე არასამთავრობო ორგანიზაციების, მათ შორის ქალთა ორგანიზაციების, და სხვა დაინტერესებული პირების	A.2–01. საზოგადოების ინფორმირების არსებული მექანიზმების ეფექტიანობის გაძლიერება და ახალი მექანიზმების შექმნა ბიომრავალფეროვნების შესახებ უახლესი და სანდო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად საქართველოს ყველა რეგიონში A.2 – 02. გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის საკანონმდებლო, ინსტიტუციური და ადმინისტრაციული მექანიზმების გაძლიერება და ახალი მექანიზმების შექმნა	შესაბამისი პოლიტიკური ნება; მხარდაჭერა არასამთავრობო სექტორისა და ადგილობრივი თვითმმართველობების გან

		(განსაკუთრებით ადგილობრივი თემების წარმომადგენლების, ქალების და მამაკაცების თანაფარდობის გათვალისწინებით) რაოდენობა		
<p>ეროვნული მიზანი A.3. 2020 წლისთვის მდგრადი სარგებლობის საკითხები, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ეკონომიკური ფასეულობები ინტეგრირებულია რეგიონული განვითარების, სოფლის მეურნეობის, სიღარიბის შემცირებისა და სხვა შესაბამის სტრატეგიებში და ეროვნული აღრიცხვისა და სტატისტიკის სისტემებში; დანერგილია ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისთვის პოზიტიური ეკონომიკური წამახალისებელი მექანიზმები და აღმოფხვრილია ან რეფორმირებულია ბიომრავალფეროვნებისთვის საფრთხის შემცველი წამახალისებელი მექანიზმები</p>	2,3	<p>A.3 – i1. ამოქმედებული ახალი პოლიტიკა, კანონები, კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები და ინსტიტუციური ცვლილებები, რაც უზრუნველყოფს ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციისა და ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული სხვა საერთაშორისო შეთანხმებების მოთხოვნების შესრულებას</p> <p>A.3 – i2. გადაწყვეტილების მიღების პროცესში გამოყენებული ეკონომიკური მექანიზმებისა და ინსტრუმენტების (მათ შორის TEEB) რაოდენობა, რომელიც უზრუნველყოფს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და ეკოსისტემურ მომსახურებებს (სერვისებს)</p> <p>A.3 -i3. ვებ-ვერდზე: www.geostat.ge</p>	<p>A.3- o1. ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მდგრადი სარგებლობის და ეკოსისტემური სერვისების ღირებულების გათვალისწინება განვითარების პროგრამებში ისეთი სექტორებისთვის როგორებიცაა: სატყეო მეურნეობა, ენერგეტიკა, სოფლის მეურნეობა, ტურიზმი, სამთო მრეწველობა, ინფრასტრუქტურა; ზომების მიღება ეკოსისტემების შეუქცევადი დეგრადაციის თავიდან ასაცილებლად</p> <p>A3– o2. ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ეკონომიკური ფასეულობების შეფასება და მათი გათვალისწინება ეროვნული აღრიცხვის, სოფლის მეურნეობის განვითარებისა და სიღარიბის აღმოფხვრის სტრატეგიებსა და დაგეგმვის პროცესებში</p> <p>A.3– o3. ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის მხრივ პოზიტიური ეკონომიკური</p>	<p>შესაბამისი პოლიტიკური ნება; მხარდაჭერა საზოგადოების, არასამთავრობო სექტორისა და ადგილობრივი თვითმმართველობების მხრიდან;</p> <p>ფინანსური და ადამიანური რესურსების არსებობა;</p> <p>კერძო კომპანიების (ბანკების ჩათვლით) სურვილი დააფინანსონ ეკონომიკური და ფისკალური წამახალისებელი მექანიზმები, რომლებიც ხელს უწყობენ ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციას</p>

		<p>განთავსებული სტატისტიკური ინფორმაცია; ვებგვერდზე: www.biomonitoring.moe.gov.ge</p> <p>განთავსებული ბიომონიტორინგის ანგარიშები/დაანგარიშებული ბიომრავალფეროვნების ინდიკატორები</p>	<p>წამახალისებელი მექანიზმების შემუშავება/დანერგვა და ნეგატიური მექანიზმების გაუქმება</p> <p>A 3- 04. საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ჩარჩოს გაუმჯობესება</p> <p>A.3- 05. ინფრასტრუქტურული და ბიომრავალფეროვნებაზე პოტენციურად მავნე ზემოქმედების მქონე სხვა პროექტების დაქვემდებარება გზშ-სთვის გარემოსდაცვითი სტანდარტების მიხედვით; გარდაუვალი ზემოქმედების შემთხვევაში, ადეკვატური და სამართლიანი კომპენსაციის მექანიზმების ამუშავება</p>	
<p>ეროვნული მიზანი A4. 2020 წლისათვის სრულად და ეფექტიანად მოქმედებს ბიოუსაფრთხოების ეროვნული სისტემა, რითაც უზრუნველყოფილია საქართველოს ბიომრავალფეროვნების ადეკვატური დაცვა ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმების ნებისმიერი უარყოფითი ზემოქმედებისაგან</p>	<p>1, 7</p>	<p>A4 –i1. მიღებული ბიოუსაფრთხოების კანონმდებლობა</p> <p>A4 –i2. ცმო-ს მართვის, მონიტორინგისა და კონტროლის სფეროში სახელმწიფო უწყებების მკაფიოდ განსაზღვრული ფუნქციები, რაც ასახულია მათ დებულებებში</p> <p>A4 –i3. ცმო-ს მონიტორინგის, მართვისა და კონტროლისთვის შესაბამისი ფუნქციონირებადი</p>	<p>A4 –o1. ბიოუსაფრთხოების სფეროს მარეგულირებელი კანონმდებლობის სრულად ამოქმედება და ინსტიტუციური უზრუნველყოფა</p> <p>A4 –o2. ცმო-ს მონიტორინგისა და კონტროლისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურის შექმნა</p> <p>A4 –o3. შესაბამისი სამეცნიერო პოტენციალის შექმნა ცმო-სთან დაკავშირებული რისკების ადეკვატური</p>	<p>შესაბამისი პოლიტიკური ნების არსებობა; დაინტერესებული მხარეების (სამთავრობო უწყებები, სამეცნიერო-საგანმანათლებლო დაწესებულებები) მხარდაჭერა და ჩართულობა</p>

		<p>ინფრასტრუქტურა, მათ შორის აკრედიტებული ლაბორატორიები</p> <p>A4 –i4. სპეციალისტთა რაოდენობა, გენდერული პარამეტრების გათვალისწინებით, რომლებსაც გავლილი აქვს ტრენინგი და გააჩნიათ ცმო-სთან დაკავშირებული რისკების შეფასების, მონიტორინგის, მართვისა და კონტროლის კვალიფიკაცია</p>	შეფასებისა და მართვისთვის	
--	--	--	---------------------------	--

ეროვნული მიზანი A.1.

2020 წლისთვის საქართველოს მოსახლეობის სულ მცირე 50 % ინფორმირებულია ბიომრავალფეროვნების, მის მიმართ არსებული საფრთხეებისა და მათი გადაჭრის გზების შესახებ და გაცნობიერებული აქვს ბიომრავალფეროვნების სოციალური და ეკონომიკური ფასეულობები და სარგებელი

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა A.1-01. ინსტიტუციური მექანიზმებისა და შესაძლებლობების შექმნა ბიომრავალფეროვნებისა და ბიოუსაფრთხოების შესახებ საზოგადოებასთან კომუნიკაციის, ცნობიერების ამაღლებისა და განათლების გაუმჯობესების ხელშეწყობისთვის ეროვნულ დონეზე</i>			
A.1-01.1. პარტნიორების/ბუნების კონსერვაციის ადგილობრივი მხარდამჭერი ჯგუფების (ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები, სათემო ორგანიზაციები და სამეცნიერო / საგანმანათლებლო დაწესებულებები) ქსელის ჩამოყალიბება კომუნიკაციის, განათლებისა და ცნობიერების ამაღლების საქმიანობების განხორციელებისთვის, ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებზე	2014	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
<i>ამოცანა A.1-02. ფართო საზოგადოებასა და კონკრეტულ სამიზნე ჯგუფებზე გათვლილი სპეციალური გზავნილების შემუშავება ბიომრავალფეროვნების (აგრობიომრავალფეროვნების ჩათვლით), ფასეულობებისა და ეკოსისტემური სერვისების შესახებ და შესაბამისი საინფორმაციო კამპანიის წარმოება კომუნიკაციის სხვადასხვა საშუალებების გამოყენებით</i>			
A.1-02.1. საინფორმაციო მასალების (საინფორმაციო ბროშურები, ბიულეტენები, საგაზეთო და ინტერნეტსტატიები, ფილმები, სარეკლამო რგოლები, საინფორმაციო ბანერები, სატელევიზიო გადაცემები, საპოპულარიზაციო ღონისძიებები/ფესტივალები) მომზადება და გავრცელება სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფისთვის, მათ შორის ქალთა ორგანიზაციებისა და სათემო ჯგუფებისთვის და ასევე, მედია საშუალებებისთვის	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, არასამთავრობო და კვლევითი ორგანიზაციები; რეგიონული ტელევიზიები, გაზეთები. რადიო სადგურები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები, კერძო სექტორი
A.1-02.2. ტრენინგების, კონკურსებისა და კონფერენციების ორგანიზება სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფისთვის (მაგ.: მედია პარტნიორები, გადაწყვეტილების მიმღები პირები, ბიზნესის სექტორი, ბუნებრივი რესურსებით მოსარგებლები, მასწავლებლები, მოსწავლე-ახალგაზრდობა, ქალთა ორგანიზაციები, სათემო ჯგუფები და სხვ.)	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები, კერძო სექტორი

A.1-02.3. ბიომრავალფეროვნების შესახებ საინფორმაციო და შემეცნებითი მულტიმედიური ვებპორტალის შექმნა „ერთი ფანჯრის“ პრინციპზე აგებული სრულყოფილი ელექტრონული ინფორმაციის (მათ შორის სხვადასხვა ასაკობრივ ჯგუფზე გათვლილი საგანმანათლებლო რესურსების) განსათავსებლად	2014	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები, კერძო სექტორი
A.1-02.4. ბიომრავალფეროვნების შესახებ საზოგადოების ინფორმირებულობისა და ცნობიერების დონის რეგულარული მონიტორინგის წარმოება	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
ამოცანა A.1-03. საზოგადოებისა და გადაწყვეტილების მიმღებთა ცნობიერების ამაღლება კლიმატის ცვლილების შესახებ			
A.1-03.1. სემინარების ორგანიზება ცენტრალური და ადგილობრივი მთავრობების წარმომადგენლებისთვის კლიმატის ცვლილების, როგორც ბიომრავალფეროვნების საფრთხის, შესახებ	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.1-03.2. ცნობიერების ამაღლების ეროვნული კამპანიის გამართვა კლიმატის ცვლილების, როგორც ბიომრავალფეროვნების საფრთხის, შესახებ	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

ეროვნული მიზანი A.2.

2020 წლისთვის საზოგადოების, განსაკუთრებით ადგილობრივი მოსახლეობის, მნიშვნელოვნად მეტი ნაწილი იღებს ეფექტიან მონაწილეობას ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების, ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობისა და ბიოუსაფრთხოების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
----------------	-------------------------------	--	--------------------------------------

ამოცანა A.2-01. საზოგადოების ინფორმირების არსებული მექანიზმების ეფექტიანობის გაძლიერება და ახალი მექანიზმების შექმნა ბიომრავალფეროვნების შესახებ უახლესი და სანდო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად საქართველოს ყველა რეგიონში			
A2-01.1. საზოგადოების ინფორმირების უზრუნველყოფა, მისი უფლებების შესახებ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მონაწილეობის შესახებ, სხვადასხვა დონეებზე, სხვადასხვა საინფორმაციო საშუალებების გამოყენებით	2014 - 2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.2-01.2. ბიომრავალფეროვნების რესურს-ცენტრის არსებული ვებ-გვერდის (http://www.chm.moe.gov.ge) განახლება და პოპულარიზაცია (მაგ. ვებ-გვერდის ელექტრონული ასლების გავრცელება საქართველოს რეგიონებში)	2014 2018	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.2-01.3. ბიომრავალფეროვნების რესურს-ცენტრის ვებ-გვერდზე ბიოუსაფრთხოების პორტალისა და საინფორმაციო / საგანმანათლებლო მასალების საძიებო არქივის შექმნა და რეგულარული განახლება	2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.2-01.4. ბიომრავალფეროვნების (აგრობიომრავალფეროვნების ჩათვლით) და ბიოუსაფრთხოების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციის განსაზღვრა, ინფორმაციის წარდგენის პერიოდულობისა და ფორმების დადგენა, შესაბამისი პასუხისმგებელი ერთეულების განსაზღვრა და მათი შესაძლებლობების გაძლიერება	2014 - 2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სტატისტიკის ეროვნული სამსახური	სახელმწიფო ბიუჯეტი
A.2-01.5. ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული სტრატეგიული და საკანონმდებლო დოკუმენტების, ასევე პროგრამების შემუშავებაში საზოგადოების მონაწილეობის პროცედურების დადგენა, შესაბამისი საკანონმდებლო და მარეგულირებელ ნორმატიულ აქტებში ცვლილებების შეტანით	2014 - 2015	საქართველოს მთავრობა, საქართველოს პარლამენტი, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი
A.2-01.6. ფერმერთა ექსტენციის ცენტრებისთვის ბიოუსაფრთხოებისა და აგრარული ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის საკითხებზე საინფორმაციო - საგანმანათლებლო მასალების მომზადება და მუდმივად განახლებადი ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა გენდერული თანასწორობის გათვალისწინებით	2015-2020	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
ამოცანა A.2-02. გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის საკანონმდებლო, ინსტიტუციური და ადმინისტრაციული მექანიზმების გაძლიერება და ახალი მექანიზმების შექმნა			
A.2 - 02.1. შესაბამისი სამთავრობო უწყებების თანამშრომლების შესაძლებლობათა გაძლიერება (მაგ. ტრენინგების საშუალებით) ბიომრავალფეროვნების საკითხებზე	2014 - 2018	შესაბამისი უწყებების საზოგადოებასთან ურთიერთობის	სახელმწიფო ბიუჯეტი,

საზოგადოების ინფორმირებისა და გადაწყვეტილების მიღებაში მონაწილეობის საკითხებზე		სამსახურები	დონორები
A.2-02.2. ბიომრავალფეროვნების და ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობის თაობაზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში საზოგადოების, ჩართვის გაუმჯობესება, მათ შორის, საკანონმდებლო ცვლილებების გზით	2014-2015	საქართველოს მთავრობა, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი. დონორები
A.2-02.3. ადგილობრივი არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციების, მათ შორის ქალთა ორგანიზაციების, გაძლიერება და მათი ჩართვის ხელშეწყობა განვითარების პროექტებზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესსა და მონიტორინგში, ასევე ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობის მონაწილეობით დაგეგმვაში	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო ორგანიზაციები, საერთაშორისო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.2 – 02.4. ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების შესაძლებლობების გაძლიერება ინფორმაციის გავრცელებისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართვის უზრუნველყოფის მიზნით	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო ორგანიზაციები, საერთაშორისო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი
A.2-02.5. საზოგადოებასთან კონსულტაციებისა და გადაწყვეტილების მიღებაში მათი მოსაზრებების გათვალისწინების მონიტორინგის განხორციელება და ორ წელიწადში ერთხელ დამოუკიდებელი შეფასების ანგარიშების მომზადება	2015 -2019	არასამთავრობო ორგანიზაციები, საერთაშორისო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი

ეროვნული მიზანი A.3.

2020 წლისთვის მდგრადი სარგებლობის საკითხები, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ეკონომიკური ფასეულობები ინტეგრირებულია რეგიონული განვითარების, სოფლის მეურნეობის, სიღარიბის შემცირებისა და სხვა შესაბამის სტრატეგიებში და ეროვნული აღრიცხვისა და სტატისტიკის სისტემებში; დანერგილია ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისთვის პოზიტიური ეკონომიკური წამახალისებელი მექანიზმები და აღმოფხვრილია ან რეფორმირებულია ბიომრავალფეროვნებისთვის საფრთხის შემცველი წამახალისებელი მექანიზმები

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
ამოცანა A.3-01. ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მდგრადი სარგებლობის და ეკოსისტემური სერვისების ღირებულების გათვალისწინება განვითარების პროგრამებში ისეთი სექტორებისთვის როგორებიცაა: სატყეო მეურნეობა, ენერგეტიკა, სოფლის მეურნეობა, ტურიზმი, სამთო მრეწველობა, ინფრასტრუქტურა; ზომების მიღება ეკოსისტემების შეუქცევადი დეგრადაციის თავიდან ასაცილებლად			
A.3-01.1. ეროვნული სამოქმედო გეგმების, პროგრამებისა და კანონმდებლობის სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების სისტემის დანერგვა და ამ პროცესში ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ფუნქციების გათვალისწინება	2015	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ენერგეტიკის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი
A.3- 01.2. ეროვნული სახელმძღვანელო მითითებების შემუშავება ბიომრავალფეროვნების დაცვის საკითხების ინტეგრირებისთვის სექტორთშორისი და სექტორული პოლიტიკის დოკუმენტებსა და სექტორულ სტრატეგიებში	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო ორგანიზაციები, საერთაშორისო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.3-01.3 სივრცული დაგეგმვის შეფასება და მოდიფიკაცია, ამ პროცესში ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის საკითხების ინტეგრირების მიზნით, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემური სერვისების რუკაზე დატანისა და სისტემური კონსერვაციული დაგეგმვის საშუალებით	2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სხვა შესაბამისი უწყებები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
ამოცანა A.3-02. ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ეკონომიკური ფასეულობების შეფასება და მათი გათვალისწინება ეროვნული აღრიცხვის, სოფლის მეურნეობის განვითარებისა და სიღარიბის აღმოფხვრის სტრატეგიებსა და დაგეგმვის პროცესებში			
A.3-02.1. ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ღირებულების ეკონომიკური შეფასება ეროვნულ დონეზე TEEB -ის (The Economics of Ecosystems and Biodiversity) მიდგომის გამოყენებით (მათ შორის საქართველოს აგროეკოსისტემების - სასოფლო-სამეურნეო ნიადაგებისა და ბუნებრივი სამოვრებისა და კულტურულ მცენარეთა და შინაურ ცხოველთა პრიორიტეტული ლენდრასების ეკონომიკური ღირებულების შეფასება)	2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	დონორები
A.3- 02.2. კომუნიკაციის სტრატეგიის შემუშავება და გადაწყვეტილების მიმღებთა და ადგილობრივი თემების, ასევე ქალთა ორგანიზაციების ინფორმირება ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ეკონომიკური ღირებულების შესახებ	2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო ორგანიზაციები	დონორები
A.3 –0 2.3. TEEB-ის შეფასების შედეგების ინტეგრირება ეროვნული აღრიცხვისა და სტატისტიკის სისტემებში და განვითარების, სოფლის მეურნეობის, სიღარიბის	2018	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სხვა შესაბამისი	სახელმწიფო ბიუჯეტი

აღმოფხვრისა და სხვა შესაბამის სტრატეგიებში		სამთავრობო უწყებები	
ამოცანა A.3-03 ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის მხრივ პოზიტიური ეკონომიკური წამახალისებელი მექანიზმების შემუშავება/დანერგვა და ნეგატიური მექანიზმების გაუქმება			
A.3- 03.1. ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის ლიცენზირებისა და ნებართვების გაცემის საკანონმდებლო ასპექტების მიმოხილვა, ბიომრავალფეროვნებაზე და დაცულ ტერიტორიებზე ნეგატიური ზემოქმედების შემცირებისა და პოზიტიური მექანიზმების დანერგვის ასპექტების კუთხით	2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.3 –03.2. ლიცენზირებისა და ნებართვების გამცემი ორგანოების შესაძლებლობების გაზრდა კვალიფიკაციის ამაღლებისა და შესაბამისად აღჭურვის გზით	2015-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.3-03.3. ბუნებასარგებლობის სფეროში გაცემული ლიცენზირების პირობების კონტროლის/მონიტორინგის მეთოდოლოგიების (ტყითსარგებლობა, ნადირობა, თევზჭერა და სხვ.) შემუშავება და დამტკიცება	2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.3 – 03.4. მექანიზმების შემუშავება, რათა ცენტრალური მთავრობისა და ადგილობრივი ხელისუფლებების ყველა გადაწყვეტილება, რომელიც ეხება სოფლის მეურნეობაში დაკავებული პირებისთვის შეღავათების/სუბსიდიების დაწესებას და/ან მცენარეთა დაცვისა და ვეტერინარიის სფეროში პრევენციულ/საკარანტინო ღონისძიებებს და პროგრამებს ეფუძნებოდეს გარემოზე მათი შესაძლო ზეგავლენის გათვალისწინებას და საჯარო განხილვებს	2018-2020	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, სურსათის ეროვნული სააგენტო, ადგილობრივი თვითმმართველობები	სახელმწიფო ბიუჯეტი.
ამოცანა A.3-04. საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ჩარჩოს გაუმჯობესება			
A.3- 04.1. მარეგულირებელი ბაზის სრულყოფა ბიომრავალფეროვნების სფეროში საქართველოს ორმხრივი და მრავალმხრივი ხელშეკრულებებით გათვალისწინებულ ვალდებულებათა ეროვნულ კანონმდებლობაში ინტეგრირების მიზნით	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.3 - 04.2. ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და გამოყენების სფეროში ფუნქციებისა და კომპეტენციების ნათლად ჩამოყალიბება და გამიჯვნა ეროვნულ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეებზე	2014	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ფინანსთა სამინისტრო, არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.3 - 04.3. ბიომრავალფეროვნების დაცვის ეროვნული სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის განხორციელების ზედამხედველობისა და მონიტორინგის საბჭოს შექმნა	2014	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ფინანსთა სამინისტრო, სხვა შესაბამისი უწყებები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

A.3 - 04.4. სათანადო პოლიტიკის შემუშავება, რათა ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოებს მეტი ძალაუფლება გადაეცეს და გაიზარდოს მათი შესაძლებლობები ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და გამოყენების სფეროში	2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.3 – 04.5. საკანონმდებლო ბაზის შემუშავება და მიღება აგრარული ბიომრავალფეროვნების სტატუსის განსაზღვრის, ინვენტარიზაციის, ბიომეკობრეობისაგან დაცვის, სათესლე/სანერგე მასალის წარმოების, ex situ კონსერვაციის კოორდინაციის და in situ კონსერვაციის მექანიზმების შექმნისათვის	2015	საქართველოს პარლამენტი, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.3 – 04.6. არაადგილობრივი ფუტკრის ჯიშების დედების იმპორტის აკრძალვა	2015	საქართველოს პარლამენტი, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი
A.3 – 04.7. ცვლილების შეტანა საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების კანონმდებლობაში ტრადიციული პროდუქტების დედობის დაცვისთვის ბიომეკობრეობისგან (მათ შორის ტრადიციული პროდუქტების დასახელების დაცვისთვის არამართლზომიერი გამოყენებისგან) მსოფლიო და ადგილობრივ ბაზრებზე	2015	საქართველოს პარლამენტი, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, „საქპატენტი“	სახელმწიფო ბიუჯეტი
A.3 – 04.8. კომერციული მიზნით არამერქნული მცენარეული რესურსების შეგროვების რეგულირების საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზის გაუმჯობესება	2015	საქართველოს პარლამენტი, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი
ამოცანა A.3- 05. ინფრასტრუქტურული და ბიომრავალფეროვნებაზე პოტენციურად მავნე ზემოქმედების მქონე სხვა პროექტების დაქვემდებარება გზმ-სთვის გარემოსდაცვითი სტანდარტების მიხედვით; გარდაუვალი ზემოქმედების შემთხვევაში ადეკვატური და სამართლიანი კომპენსაციის მექანიზმების ამუშავება			
A.3- 05.1. საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელება, რათა გზმ-ს დაექვემდებაროს ინფრასტრუქტურის განვითარების პროექტები, ან ნებისმიერი სხვა საქმიანობა, რომელსაც შეუძლია მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენოს ბიომრავალფეროვნებას, ეკოსისტემებს და დაცულ ტერიტორიებს და უზრუნველყოფილი იყოს სათანადო კანონდღსრულება (მაგ. გზმ ჩატარდეს ამ საქმიანობების დაწყებამდე)	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, კერძო კომპანიები	კერძო ინვესტიციები
A.3-05.2. ზღვრული გაფრქვევების, წყალჩაშვების, წყალაღების და ა.შ. ლიმიტების დადგენა	2014-2016	ენერგეტიკის სამინისტრო, გარემოსა	სახელმწიფო

ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის საჭიროების გათვალისწინებით		და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, ინფრასტრუქტურის და რეგიონული განვითარების სამინისტრო, ჯანდაცვის სამინისტრო	ბიუჯეტი, დონორები
A.3 - 05.3. სამართლიანი და ადეკვატური კომპენსაციის მექანიზმების ჩამოყალიბება იმ შემთხვევებისთვის, როცა ბუნებრივ გარემოზე ზემოქმედება გარდაუვალია	2014	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	დონორები

ეროვნული მიზანი A.4.

2020 წლისთვის სრულად და ეფექტიანად მოქმედებს ბიოუსაფრთხოების ეროვნული სისტემა, რითაც უზრუნველყოფილია საქართველოს ბიომრავალფეროვნების ადეკვატური დაცვა ცოცხალი მოდიფიცირებული ორგანიზმების ნებისმიერი უარყოფითი ზემოქმედებისაგან

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა A.4 – 01. ბიოუსაფრთხოების სფეროს მარეგულირებელი კანონმდებლობის სრულად ამოქმედება და ინსტიტუციური უზრუნველყოფა.</i>			
A.4 – 01.1. ბიოუსაფრთხოების მარეგულირებელი კანონმდებლობის მიღება (კარტახენის ოქმით განსაზღვრული ვალდებულებების შესრულების უზრუნველყოფა)	2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.4 – 01.2. ცმო-ს ტრანსასაზღვრო გადაადგილების, გარემოში ინტროდუქციის და ბაზარზე განთავსების კონტროლის სისტემის ჩამოყალიბება; ყველა შესაბამის სამთავრობო უწყებაში სტრუქტურული ერთეულების განსაზღვრა (დანიშვნა) და მათ შორის ინფორმაციის უწყვეტი მიმოცვლის მექანიზმის ჩამოყალიბება	2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო; სხვა შესაბამისი უწყებები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.4 – 01.3. ცმო-სგან გამოწვეულ ზიანზე პასუხისმგებლობისა და მისი ანაზღაურების შესახებ ნაგოია-კუალა ლუმპურის დამხმარე ოქმის რატიფიცირება და ოქმის მოთხოვნების ასახვა	2016	საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს მთავრობა, გარემოსა	სახელმწიფო ბიუჯეტი,

ეროვნულ კანონმდებლობაში		და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	დონორები
A.4 – 01.4. ბიოუსაფრთხოების სფეროში შესაბამისი სამთავრობო უწყებების სპეციალისტთა შესაძლებლობების გაძლიერება, გენდერული თანასწორობის გათვალისწინებით, ცმო-ს მართვის, მონიტორინგისა და კონტროლის საკითხებზე რეგულარული სატრენინგო კურსის ორგანიზებით	2015-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ფინანსთა სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
ამოცანა A.4 –02. ცმო-ს მონიტორინგისა და კონტროლისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურის შექმნა.			
A.4 –02.1 ცმო-ს დეტექციისა და იდენტიფიცირების ცენტრალური რეფერალური ლაბორატორიის ჩამოყალიბება (იდენტიფიცირება, აღჭურვა, პერსონალით დაკომპლექტება) ტექნიკურ-ეკონომიკური მიზანშეწონილობის წინასწარი შესწავლის საფუძველზე	2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.4 –02.2 ცმო-ს დეტექციისა და იდენტიფიცირების 2 ლაბორატორიის სათანადოდ აღჭურვა, ლაბორატორიის პერსონალის, გენდერული თანასწორობის გათვალისწინებით, გადამზადება	2016-2018	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები, კერძო სექტორი
A.4 –02.3 ცმო-ს დეტექციისა და იდენტიფიცირების მეთოდების დამტკიცება საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით	2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი
ამოცანა A.4 –03. შესაბამისი სამეცნიერო პოტენციალის შექმნა ცმო-სთან დაკავშირებული რისკების ადეკვატური შეფასებისა და მართვისთვის			
A.4 –03.1 ტრენინგებისა და გაცვლითი პროგრამების ორგანიზება ცმო-სთან დაკავშირებული რისკების შეფასებასა და მართვაში	2014-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, დაინტერესებული უნივერსიტეტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.4 –03.2 ცმო-სთან დაკავშირებული რისკების შეფასებისა და მართვის სახელმძღვანელო დოკუმენტის დამტკიცება საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით	2015-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
A.4 –03.3 ბიოუსაფრთხოების ეროვნული ექსპერტების რეესტრის შედგენა, ექსპერტთა რეგისტრაციის კრიტერიუმებუსა და მინიმალური მოთხოვნების შემუშავება	2017-2018	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, დაინტერესებული უნივერსიტეტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

ეროვნული მიზანი	შესაბამისი აიტის მიზანი	ინდიკატორი	ამოცანა	აუცილებელი წინაპირობა
<p>ეროვნული მიზანი B.1. 2020 წლისთვის მნიშვნელოვნად არის შემცირებული საფრთხეში მყოფ ბუნებრივ ჰაბიტატებზე მოქმედი ნეგატიური ფაქტორები, ამ ჰაბიტატების სულ მცირე 60%-ის (მათ შორის, ტყის ფონდის სულ მცირე 60%-ის, წყალჭარბი ტერიტორიების 80%-ის, სათიბ -საძოვრების 70%-ის) მდგრადი მართვის უზრუნველყოფის გზით</p>	<p>5</p>	<p>B.1-i1. მენჯემენტის გეგმების საფუძველზე მართული ბუნებრივი ჰაბიტატების პროცენტული რაოდენობა.</p> <p>B.1-i2. შესაბამისი ნორმატიული ბაზა, რომელიც უზრუნველყოფს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის მოთხოვნების ინტეგრირებას გზშ-ს პროცესში, გზნ-ისა და ლიცენზიის პირობების მონიტორინგსა და კანონდარსრულებას</p> <p>B.1- i3. ტყის ჰაბიტატების კარგვის ტემპი .</p> <p>B.1- i4. ტყის დეგრადირებული ჰაბიტატების ფართობი.</p> <p>B.1 – i5.</p>	<p>B.1- o1. ტყისა და სხვა ბუნებრივი ჰაბიტატების მდგრადი გამოყენების საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზის შექმნა</p> <p>B.1- o2. ტყის ეკოსისტემებზე ზეწოლის შემცირება</p>	<p>სახელმწიფოს გრძელვადიანი პოლიტიკური ნება; სახარბიელო საზოგადოებრივი აზრის ფორმირება; ეფექტიანი სექტორშორისი თანამშრომლობა;</p> <p>კანონდარსრულების გაუმჯობესება;</p> <p>სოფლის მოსახლეობის სოციო-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება;</p> <p>პირუტყვის მფლობელებს შორის სახელმწიფო სტრუქტურებთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან</p>

		<p>ტყეში პირუტყვის ძოვების მასშტაბები</p> <p>B.1 – i6. ხანძრებისგან დაზიანებული ტყის ფართობი</p> <p>B.1 – i7. მავნებელ-დაავადებებისგან დაზიანებული ტყის ფართობი</p>		<p>თანამშრომლობის ნება;</p> <p>ტყის ხანძრების სერიოზულ საფრთხედ აღიარება ყველა დონეზე</p>
<p>ეროვნული მიზანი B.2. 2020 წლისთვის შეფასებულია უცხო ინვაზიური სახეობების მდგომარეობა და მათ მიერ გამოწვეული საფრთხეები; დადგენილია ინვაზიური სახეობების ინტროდუქციის გზები და შემუშავებულია მათი გავრცელების გზების მართვის, შემოღწევისა და დამკვიდრების თავიდან ასაცილებელი ღონისძიებები; არ არის დაფიქსირებული არც ერთი ახალი უცხო სახეობა</p>	9	<p>B.2- i1. უცხო ინვაზიური სახეობების მართვისა და მათი გავრცელების და დამკვიდრების პრევენციის სტრატეგიის დოკუმენტი</p> <p>B.2-i2. უცხო ინვაზიური სახეობების რაოდენობა და არეალი</p>	<p>B.2-01 უცხო ინვაზიური სახეობების გავრცელების პრევენცია და არსებული სახეობების კონტროლი</p>	<p>სახელმწიფოს გრძელვადიანი პოლიტიკური ნება; ეფექტიანი სექტორშორისი თანამშრომლობა;</p>
<p>ეროვნული მიზანი B.3. 2020 წლისთვის ბუნებრივი გარემოს დაბინძურება, ნუტრიენტების სიჭარბით გამოწვეული დაბინძურების ჩათვლით, შემცირებულია იმ დონემდე, რომ არ არის სახიფათო ეკოსისტემების ფუნქციონირებისათვის და ბიომრავალფეროვნებისთვის</p>	8	<p>B3 -i1. შავი ზღვის ევტროფიკაციის გამომწვევი იდენტიფიცირებული ძირითადი ანთროპოგენული წყაროები; მათ აღმოსაფხვრელად მიმდინარე ღონისძიებები</p> <p>B3-i2. გარემოს დაბინძურების</p>	<p>B.3-01. შავი ზღვის ევტროფიკაციის შემცირების შესაძლებლობების შეფასება და შესაბამისი ეფექტანი ღონისძიებების გატარება</p> <p>B.3-02.</p>	<p>კოორდინაცია სამთავრობო და სხვა შესაბამის ორგანიზაციებს შორის</p>

		<p>მარეგულირებელი მოქმედი კანონმდებლობა</p> <p>B3-i3 ანგარიშები გარემოს დაბინძურების კონტროლის შესახებ</p>	<p>სოფლის მეურნეობიდან გარემოს დაბინძურების მნიშვნელოვნად შემცირება სათანადო ინსტიტუციური ბაზის გაუმჯობესების და დეგრადირებული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებისა და სათიბ-სამოვრების აღდგენის გზით</p> <p>B.3-ი3. ქვეყნის შიდა წყლების დაბინძურების დონის შემცირება ეკოლოგიური უსაფრთხოების ფარგლებამდე</p>	
<p>ეროვნული მიზანი B.4. 2020 წლისთვის გაუმჯობესებულია აგრარული ეკოსისტემების და ბუნებრივი სათიბ-სამოვრების მართვა და კონსერვაცია</p>	7, 14, 15	<p>B.4 - i1. შესაბამისი ცვლილებები კანონმდებლობაში</p> <p>B.4- i2. სოფლის მეურნეობის განვითარების ეროვნული სტარტეგია და სამოქმედო გეგმა</p>	<p>B.4 –ი1. სოფლის მეურნეობასა და სურსათთან დაკავშირებული საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ჩარჩოს გაუმჯობესება აგროეკოსისტემებისა და ბუნებრივი სათიბ-სამოვრების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენებისთვის</p> <p>B.4 – ი2. მდგრადი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების პოპულარიზაციის და სერტიფიცირებისა და ნიშანდების სქემების განვითარების (მათ შორის ბიომეურნეობა, სანიმუშო</p>	<p>სურსათის უვნებლობის, ვეტერინარიის და მცენარეთა დაცვის სფეროებში მიმდინარე რეფორმების წარმატებული განხორციელება;</p> <p>ადგილობრივი თვითმმართველობებ ის დაინტერესება;</p> <p>საზოგადოებისა და ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების დაინტერესება და</p>

			<p>სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკა და ველურ ბუნებაში შეგროვების მდგრადი სისტემები) პროგრამების დანერგვა</p> <p>B.4-ი3. საქართველოს აგრარული ეკოსისტემებისა (ეკოსისტემური სერვისებისა და სასოფლო-სამეურნეო ნიადაგების) და ბუნებრივი საძოვრების ეკოლოგიური მდგომარეობის შეფასება</p>	მხარდაჭერა
<p>ეროვნული მიზანი B.5. 2020 წლისთვის თევზჭერისა და აკვაკულტურის ზეგავლენა თევზის მარაგებზე, ცალკეულ სახეობებსა და ეკოსისტემებზე არ სცდება ეკოლოგიურად უსაფრთხო ფარგლებს</p>	6	<p>B.5 - i1. შიდა წყლებში სარეწაო სახეობების მარაგების შეფასების დამტკიცებული და მეცნიერულად დასაბუთებული მეთოდოლოგია</p> <p>B.5 - i2. შიდა წყლებსა და შავ ზღვაში სარეწაო სახეობებით სარგებლობის კვთების განსაზღვრის დამტკიცებული და მეცნიერულად დასაბუთებული მეთოდოლოგია</p> <p>B.5 – i3. შიდა წყლებსა და შავ ზღვაში</p>	<p>B.5 -o1. სარეწაო თევზჭერისას რესურსით სარგებლობის ეკოლოგიურად უსაფრთხო კვთების განსაზღვრა და რესურსის დაცვის ეფექტიანი კონტროლი, სათანადო ინსტიტუციური და საკანონმდებლო ჩარჩოს შექმნის გზით</p> <p>B.5 –o2. აკვაკულტურის მართვის მდგრადი სისტემის (საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზის) ჩამოყალიბება, რომელიც უზრუნველყოფს რესურსების მართვის დარგობრივი დაყოფის</p>	<p>კოორდინაცია სამთავრობო და სხვა შესაბამის ორგანიზაციებს შორის;</p> <p>სახელმწიფოს გრძელვადიანი პოლიტიკური ნება</p>

		სარეწაო სახეობების მარაგის დინამიკა B.5 - i4 აკვაკულტურის მართვის გამართული საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზა	გადალახვას და ინსტიტუციური მექანიზმების შექმნას ადგილზე ყველა შესაბამის სექტორს შორის ეფექტიანი კოორდინირებისთვის	
ეროვნული მიზანი B.6 2020 წლისთვის ჩამოყალიბებულია მდგრადი ნადირობის სისტემა და უზრუნველყოფილია სანადირო სახეობების პოპულაციების სიცოცხლისუნარიანობა	9	B.6 - i1. ნადირობის მართვის გაუმჯობესებული საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზა	B.6 -o1. მდგრადი ნადირობის სისტემის (საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზის) ჩამოყალიბება ყველა დაინტერესებული მხარის მონაწილეობით	სახელმწიფოს გრძელვადიანი პოლიტიკური ნება; სახარბიელო საზოგადოებრივი აზრის ფორმირება.

ეროვნული მიზანი B.1.

2020 წლისთვის მნიშვნელოვნად არის შემცირებული საფრთხეში მყოფ ბუნებრივ ჰაბიტატებზე მოქმედი ნეგატიური ფაქტორები, ამ ჰაბიტატების სულ მცირე 60%-ის (მათ შორის, ტყის ფონდის სულ მცირე 60%-ის, წყალჭარბი ტერიტორიების 80%-ის, სათიბ - საძოვრების 70%-ის) მდგრადი მართვის უზრუნველყოფის გზით

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
ამოცანა B.1 - o1: ტყისა და სხვა ბუნებრივი ჰაბიტატების მდგრადი გამოყენების საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზის შექმნა.			
B.1-o1.1 მდგრადი მართვის პრინციპებზე დაფუძნებული სატყეო კანონმდებლობის შემუშავება და პარლამენტისთვის წარდგენა	2014	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.1-o1.2. ტყის მართვის ოპტიმალური სტრუქტურების ჩამოყალიბება	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.1- o1.3. კანონდარსტვის და მონიტორინგის შესაბამისი მექანიზმების დანერგვა	2014	გარემოსა და ბუნებრივი	სახელმწიფო

ჰაბიტატების დეგრადაციის პრევენციისა და აღმოფხვრის მიზნით		რესურსების დაცვის სამინისტრო	ბიუჯეტი, დონორები
B.1-01.4. შერჩეული პრიორიტეტული ჰაბიტატების წინასწარი შეფასება (დარუკება და ძირითადი მალიმიტირებელი ფაქტორების განსაზღვრა)	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.1-01.5 სამოვრების მართვის ეროვნული სახელმძღვანელოს მომზადება და დამტკიცება	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.1-01.6. წყალჭარბი ტერიტორიების მართვის ეროვნული სახელმძღვანელოს მომზადება და დამტკიცება	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.1-01.7. ჰაბიტატების შეფასების ეროვნული სახელმძღვანელოს მომზადება და დამტკიცება	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
ამოცანა B.1-02. ტყის ეკოსისტემებზე ზეწოლის შემცირება			
B.1-02.1. ტყის ჰაბიტატების კარგვისა და დეგრადაციის ტემპების რეგულარული შეფასება ეროვნულ და რეგიონულ დონეებზე	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.1-02.2. ხე-ტყის წარმოშობის მიდევნების სისტემის შემდგომი დახვეწა, რაც უზრუნველყოფს უკანონო ხე-ტყის დროულ და სანდო გამოაშკარავებას	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.1-02.3. სწრაფადმზარდი პლანტაციების მოწყობა (ტყით დაუფარავ ფართობებზე) საშეშე და სამერქნე მასალის მისაღებად, ადგილობრივი სახეობებისთვის უპირატესობის მინიჭებით	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, მიწის მესაკუთრეები და კომპანიები	კერძო ინვესტორები
B.1-02.4. ტყის უკანონო ჭრის წლიური მოცულობის შეფასება რეგიონალურ და ეროვნულ დონეზე	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო,	საერთაშორისო დონორები

		არასამთავრობო ორგანიზაციები	
B.1-02.5. ტყის ჰაბიტატებზე ძოვების ზეწოლის შეფასება რეგიონულ და ეროვნულ დონეზე	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო და სამეცნიერო ორგანიზაციები	საერთაშორისო დონორები
B.1-02.6. სამოვრების მართვის მდგრადი და თანამედროვე სისტემების დანერგვა საპილოტე ტერიტორიებზე და მიმდებარე ტყეებზე ძოვების ზეწოლის შემცირების გზების დემონსტრირება; წარმატებული სისტემების ეროვნულ დონეზე დანერგვის ხელშეწყობა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, არასამთავრობო ორგანიზაციები	საერთაშორისო დონორები
B.1-02.7. ტყის ხანძრებთან ბრძოლის პოლიტიკის დოკუმენტის შემუშავება და მისი განხორციელების ხელშეწყობა	2014	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო	საერთაშორისო დონორები
B.1-02.8. ტყის ხანძრების გამოვლენისა და მათთან ბრძოლის სფეროში შესაბამისი სახელმწიფო და ადგილობრივი სტრუქტურების ფუნქციების და პასუხისმგებლობების მკაფიოდ განსაზღვრა	2014	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, შინაგან საქმეთა სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საგანგებო სიტუაციების სამსახური, ადგილობრივი თვითმმართველობები, არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორისო დონორები
B.1-02.9. შეფასებების ჩატარება ტყის მავნებელ-დაავადებების ზემოქმედების ქვეშ მყოფი ტყეების ფართობების იდენტიფიკაციის მიზნით	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო და სამეცნიერო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორისო დონორები

B.1-02.10. ტყის მავნებელ-დაავადებებთან ბრძოლის სამოქმედო გეგმის შემუშავება და დანერგვის ხელშეწყობა	2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორისო დონორები
--	------	--	---

ეროვნული მიზანი B.2

2020 წლისთვის შეფასებულია უცხო ინვაზიური სახეობების მდგომარეობა და მათ მიერ გამოწვეული საფრთხეები; დადგენილია ინვაზიური სახეობების ინტროდუქციის გზები და შემუშავებულია მათი გავრცელების გზების მართვის, შემოღწევისა და დამკვიდრების თავიდან ასაცილებელი ღონისძიებები

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა B.2-01. უცხო ინვაზიური სახეობების გავრცელების პრევენცია და არსებული სახეობების კონტროლი.</i>			
B.2-01.1 საქართველოს სახმელეთო, საზღვაო და შიდა წლის ეკოსისტემებში უცხო ინვაზიური სახეობებისა და ქვესახეობების შემოღწევის არსებული თუ პოტენციური გზების ინდენტიფიკაცია, შეფასება და პრევენციული ღონისძიებების შემუშავება	2014-2018	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.2-01.2. უცხო ინვაზიური სახეობების პოპულაციების მდგომარეობისა და გავრცელების შეფასება და მათ მიერ გამოწვეული საფრთხეების მოდელირება	2014-2018	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	დონორები
B.2-01.3. უცხო ინვაზიური სახეობების მართვის სტრატეგიისა და ნორმატიული ბაზის შემუშავება	2015-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

		კვლევითი ორგანიზაციები	
B2-01.4. ზღვის ინვაზიური სახეობების (მათ შორის: <i>Mnemyopsis leidi</i> , <i>Rapana venosa</i>), რიცხოვნობის რეგულირების ეფექური მექანიზმების შემუშავება	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B2-01.5. ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის ფარგლებში უცხო ინვაზიურ სახეობებზე მონიტორინგის წარმოება	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

ეროვნული მიზანი B.3.

2020 წლისთვის ბუნებრივი გარემოს დაბინძურება, ჭარბი ნუტრიენტებით გამოწვეული დაბინძურების ჩათვლით, შემცირებულია იმ დონემდე, რომ არ არის სახიფათო ეკოსისტემების ფუნქციონირებისათვის და ბიომრავალფეროვნებისთვის

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
ამოცანა B.3-01 შავი ზღვის ევტროფიკაციის შემცირების შესაძლებლობების შეფასება და შესაბამისი ეფექტიანი ღონისძიებების გატარება.			
B.3-01.1 შავი ზღვის ევტროფიკაციის გამომწვევი მიზეზებისა და ძირითადი წყაროების შესწავლა	2014-2018	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.3-01.2. შავი ზღვის ევტროფიკაციის გამომწვევი ანთროპოგენული ფაქტორების შერბილება/აღმოფხვრა კონტროლის შესაბამისი მექანიზმების დანერგვის საშუალებით	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
ამოცანა B.3-02. სოფლის მეურნეობიდან გარემოს დაბინძურების მნიშვნელოვნად შემცირება სათანადო ინსტიტუციური ბაზის გაუმჯობესების და დეგრადირებული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებისა და სათიბ-საძოვრების აღდგენის გზით			

B.3-02.1. შესაბამისი ცვლილებების შეტანა სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებულ კანონმდებლობაში, გარემოს დაბინძურების შემცირების, აგრარული ეკოსისტემების მდგრადი ფუნქციონირებისა და აგრარული ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის უზრუნველსაყოფად	2014	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი
B.3-02.2. ქვეყანაში მავნებელ-დაავადებების შემოსვლა-გავრცელების წინააღმდეგ ისეთი მეთოდების გამოყენება, რომლებიც უზრუნველყოფენ აგრარული ეკოსისტემების მდგრადობის შენარჩუნებას	2017-2020	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, სურსათის ეროვნული სააგენტო;	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.3. -02.3. განსაკუთრებით დაბინძურებული/დეგრადირებული საძოვრების აღდგენის 3 და განსაკუთრებით დაბინძურებული/დეგრადირებული სასოფლო/სამეურნეო ნიადაგების აღდგენის 6 საპილოტე პროექტის განხორციელება შერჩეულ მუნიციპალიტეტებში	2015-2020	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო ორგანიზაციები, კერძო სექტორი	სახელმწიფო/მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტი, საერთაშორისო და კერძო დონორები
ამოცანა B.3-03. ქვეყნის შიდა წყლების დაბინძურების დონის შემცირება ეკოლოგიური უსაფრთხოების ფარგლებამდე.			
B.3-03.1. კანონების/ ნორმატიული აქტების მიღება შიდა წყლების დაბინძურების ეფექტიანი რეგულირებისთვის	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი
B.3-03.2. ბიოლოგიური ინდიკაციის სისტემის შემუშავება შიდა წყლების ეკოსისტემებისთვის	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორისო დონორები
B.3-03.3. ქიმიური ინდიკაციის სისტემის შემუშავება შიდა წყლების ეკოსისტემებისთვის	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორისო დონორები
B.3-03.4. ეროვნული მონიტორინგის ფარგლებში შიდა წყლების ეკოსისტემების რეგულარული მონიტორინგის პროგრამების დაგეგმვა და განხორციელება	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორისო დონორები

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა B.4-01. სოფლის მეურნეობასა და სურსათთან დაკავშირებული საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ჩარჩოს გაუმჯობესება აგროეკოსისტემებისა და ბუნებრივი სათიბ-საძოვრების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენებისთვის</i>			
B.4-01.1. შესაბამისი ცვლილებების შეტანა საქართველოს კანონმდებლობაში საერთო საძოვრების მდგრადი მართვის საფუძვლებისა და პასუხისმგებელი ორგანოების განსაზღვრის მიზნით	2015	საქართველოს პარლამენტი, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, რეგიონული ადმინისტრაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი
B.4.-01.2 სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული საძოვრების პრივატიზაციის ან იჯარით გაცემის პირობების შემუშავება	2014	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, სსიპ სახელმწიფო ქონების ეროვნული სააგენტო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, ადგილობრივი თვითმმართველობები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი
B.4.-01.3. სექტორული სამოქმედო გეგმის შემუშავება და დამტკიცება სასოფლო მეურნეობების მდგრადი მართვისა და განსაკუთრებით დეგრადირებული ან დაზიანებული ზონების აღდგენის საკითხებზე	2015	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	დონორები
B.4.-01.4. აგრარული ეკოსისტემებისა და ბუნებრივი სათიბ-საძოვრების მართვის საკითხების რეგიონების სტრატეგიულ დოკუმენტებსა და მუნიციპალიტეტების წლიურ სამოქმედო გეგმებში ინტეგრირების მოდელის შემუშავება	2015	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი	დონორები

		ორგანიზაციები, რეგიონული ადმინისტრაციები და მუნიციპალიტეტები	
B.4.-o1.5. სასოფლო-სამეურნეო ეკოსისტემებისა და ბუნებრივი საძოვრების მდგრადი მართვის საკითხების ასახვა სულ ცოტა 3 რეგიონულ სტრატეგიასა და 6 მუნიციპალიტეტის ყოველწლიურ სამოქმედო გეგმებში	2018	რეგიონული ადმინისტრაციები და მუნიციპალიტეტები, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	დონორები, ადგილობრივი ბიუჯეტები
B.4.-o1.6. დაცულ ტერიტორიებზე არსებული საძოვრებისათვის მდგრადი მართვის გეგმების შემუშავება.	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, ადგილობრივი მუნიციპალიტეტები	დონორები
<i>ამოცანა B.4 – o2. მდგრადი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების პოპულარიზაციის და სერტიფიცირებისა და ნიშანდების სქემების განვითარების (მათ შორის ბიომეურნეობა, სანიმუშო სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკა და ველურ ბუნებაში შეგროვების მდგრადი სისტემები) პროგრამების დანერგვა</i>			
B.4.-o2.1. ბუნებრივი საძოვრების მდგრადი მართვის საპილოტე პროექტების განხორციელება სულ ცოტა 6 შერჩეულ მუნიციპალიტეტში, სპეციალურად შემუშავებული სერტიფიცირების/ნიშანდების სქემების გამოყენებით	2015-2020	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო, კერძო სექტორი	სახელმწიფო და ადგილობრივი ბიუჯეტები, დონორები, კერძო სექტორი
B.4.-o2.2. ბიომეურნეობის განვითარების საპილოტე პროექტების განხორციელება სულ მცირე 6 მუნიციპალიტეტში (მათ შორის მაღალმთიან რეგიონებში)	2015-2020	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, არასამთავრობო, კერძო სექტორი	სახელმწიფო და ადგილობრივი ბიუჯეტები, დონორები, კერძო სექტორი
B.4.- o2.3. ველურად მზარდი მცენარეების შეგროვების მდგრადი სქემების სულ მცირე 4 საპილოტე პროექტის განხორციელება	2015-2020	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო, კერძო სექტორი	სახელმწიფო და ადგილობრივი ბიუჯეტები, დონორები, კერძო სექტორი
<i>ამოცანა B.4-o3. საქართველოს აგრარული ეკოსისტემებისა (ეკოსისტემური სერვისებისა და სასოფლო-სამეურნეო ნიადაგების) და ბუნებრივი საძოვრების ეკოლოგიური მდგომარეობის შეფასება.</i>			

B.4.-03.1. საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ნიადაგებისა და ბუნებრივი სათიბ-საძოვრების ეკოლოგიური მდგომარეობის შეფასება და „განსაკუთრებით დეგრადირებული და დაბინძურებული ზონებისა“ და „მაღალი რისკის ზონების“ იდენტიფიკაცირება	2014-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოები	სახელმწიფო და ადგილობრივი ბიუჯეტები, დონორები
B.4.-03.2. სასარგებლო მწერების (დამმტვერავები, ბუნებრივი ენტომოფაგები) მდგომარეობის შეფასება და მათი კონსერვაციის რეკომენდაციების შემუშავება	2017	სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო და ადგილობრივი ბიუჯეტები, დონორები
B.4.-03.3. სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული სათიბ-საძოვრების ინვენტარიზაცია	2014-2017	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, სსიპ სახელმწიფო ქონების ეროვნული სააგენტო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, ადგილობრივი თვითმმართველობები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

ეროვნული მიზანი B.5.

2020 წლისთვის თევზჭერისა და აკვაკულტურის ზეგავლენა თევზის მარაგებზე, ცალკეულ სახეობებსა და ეკოსისტემებზე არ სცდება ეკოლოგიურად უსაფრთხო ფარგლებს

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
---------	------------------------	---	-------------------------------

ამოცანა B.5-01. სარეწაო თევზჭერისას რესურსით სარგებლობის ეკოლოგიურად უსაფრთხო კვოტების განსაზღვრა და რესურსის დაცვის ეფექტიანი კონტროლი, სათანადო ინსტიტუციური და საკანონმდებლო ჩარჩოს შექმნის გზით			
B.5-01.1. სამრეწველო თევზჭერის ეკოლოგიური შედეგების შეფასება	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.5-01.2. თევზის სარეწაო სახეობების იდენტიფიკაცია და მოპოვების კვოტების დადგენა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.5-01.3. შავი ზღვის თევზის სარეწაო სახეობების მოპოვების და მათი პოპულაციების მდგომარეობის მონიტორინგი	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.5-01.4. თევზჭერის წესების დახვეწა, სარეწაო ბადე-იარაღების გამოყენების კუთხით (ისეთი ასპექტების მხრივ, როგორცაა: ბადის თვლის დაშვებული ზომები, ფსკერული ტრალის აკრძალვა და სხვ.)	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B.5-01.5. შიდა წყლების სარეწაო თევზის მარაგის შეფასება	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი
ამოცანა B5-02. აკვაკულტურის მართვის მდგრადი სისტემის (საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზის) ჩამოყალიბება, რომელიც უზრუნველყოფს რესურსების მართვის დარგობრივი დაყოფის გადალახვას და ინსტიტუციური მექანიზმების შექმნას ადგილზე ყველა შესაბამის სექტორს შორის ეფექტიანი კოორდინირებისთვის.			
B5-02.1. აკვაკულტურისთვის პერსპექტიული თევზის სახეობებისა და წყლის ეკოსისტემების განსაზღვრა; თევზის რესურსების მდგომარეობის ეკოლოგიური და ეკონომიკური შეფასება	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო; სოფლის მეურნეობის სამინისტრო; სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
B5-02.2. რეკომენდაციების მომზადება თევზმომწენების ეკოლოგიურად მიზანშეწონილი ტექნოლოგიების და წყალსატევების პროდუქტიული პროცესების მართვის მეთოდების შესახებ	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო; სოფლის მეურნეობის სამინისტრო; სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

B5-02.3. აკვაკულტურაში ეკოსისტემური მიდგომის დანერგვა	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო; სოფლის მეურნეობის სამინისტრო; სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
---	-----------	---	------------------------------

ეროვნული მიზანი B.6

2020 წლისთვის ჩამოყალიბებულია მდგრადი ნადირობის სისტემა და უზრუნველყოფილია სანადირო სახეობების პოპულაციების სიცოცხლისუნარიანობა

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა B.6-01. მდგრადი ნადირობის სისტემის (საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზის) ჩამოყალიბება ყველა დაინტერესებული მხარის მონაწილეობით</i>			
B.6-01.1. დაინტერესებული მხარეების მონაწილეობით და საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის გამოყენებით მდგრადი ნადირობის ეროვნული სტრატეგიის ჩამოყალიბება	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და კვლევითი ორგანიზაციები, კერძო სექტორი	სახელმწიფო ბიუჯეტი/ დონორები
B.6.-01.2. მდგრადი ნადირობის ეროვნული სტრატეგიის შესაბამისად სათანადო საკანონმდებლო ბაზის განვითარება	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და კვლევითი ორგანიზაციები, კერძო სექტორი	სახელმწიფო ბიუჯეტი/ დონორები
B.6.-01.3. მონადირეთა გადამზადების და სერტიფიცირების სისტემის ჩამოყალიბება	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და კვლევითი ორგანიზაციები, კერძო სექტორი	სახელმწიფო ბიუჯეტი/ დონორები

გლობალური სტრატეგიული მიზანი C:

ბიომრავალფეროვნების სტატუსის გაუმჯობესება ეკოსისტემური, სახეობრივი და გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვის გზით

ეროვნული მიზანი	შესაბამისი აიტის მიზანი	ინდიკატორი	ამოცანა	აუცილებელი წინაპირობა
<p>ეროვნული მიზანი C.1. 2020 წლისთვის დადგენილია ბიომრავალფეროვნების სტატუსი (სახეობებისა და ჰაბიტატების მდგომარეობა) სამეცნიერო-საბაზისო ცოდნის გაუმჯობესებისა და მონიტორინგის ეფექტიანი სისტემის შექმნის გზით</p>	12	<p>C.1- i1. ყველა იშვიათი და ეკონომიკური ღირებულების ცხოველთა სახეობისთვის დადგენილი კონსერვაციული სტატუსი და განახლებული „წითელი წუსხა“</p> <p>C.1- i2. ფართოდ აღიარებული ნომენკლატურული სიები ორგანიზმთა ძირითადი ჯგუფებისათვის</p> <p>C.1- i3. ფუნქციონირებადი ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემა</p> <p>C.1- i4. “წითელი წუსხის” შედგენის მეთოდოლოგიის სახელმძღვანელოები კულტურულ მცენარეთა და შინაურ ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშებისა და კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობებისთვის</p>	<p>C.1- o1. ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის დადგენა სახეობათა ინვენტარიზაციისა და სათანადო შეფასებების საშუალებით</p> <p>C.1- o2. ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სრულფასოვანი და ეფექტიანი სისტემის დანერგვა</p>	სახელმწიფოს, საერთაშორისო დონორებსა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის ეფექტიანი კოორდინაცია

		C.1- i5. კულტურულ მცენარეთა და შინაურ ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშებისა და კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების “წითელი ნუსხა”		
<p>ეროვნული მიზანი C.2. 2020 წლისთვის გაუმჯობესებულია სახეობების სტატუსი, ეფექტიანი კონსერვაციული ღონისძიებების გატარებისა და მდგრადი გამოყენების გზით, მათ შორის „წითელი ნუსხის“ სახეობების 75%-ისთვის გაუმჯობესებულია კონსერვაციული სტატუსი</p>	12.	<p>C.2-i1. ცვლილებები წითელ ნუსხაში არსებული სახეობების კონსერვაციულ სტატუსში</p> <p>C.2-i2. ეკონომიკური ღირებულების მქონე სახეობების პოპულაციების დინამიკა</p> <p>C.2-i3. ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტის შერბილების ფუნქციონირებადი სისტემა (კონფლიქტში ჩართული სახეობების, კონფლიქტის ფორმებისა და მასშტაბების იდენტიფიცირების, კონფლიქტის შერბილების სტრატეგიის შემუშავებისა და დანერგვის გზით)</p>	<p>C.2- o1. სახეობებზე ორიენტირებული ქმედითი კონსერვაციული (მათ შორის პოპულაციების ზრდის ხელშეწყობის, რეინტროდუქციის და სხვ.) ღონისძიებების გატარება</p> <p>C.2- o2. ადამიანსა და ველურ ბუნებას (განსაკუთრებით ველურ მტაცებლებს) შორის კონფლიქტის შერბილება</p>	<p>სახელმწიფოს, საერთაშორისო დონორებსა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის ეფექტიანი კოორდინაცია;</p> <p>ეფექტიანი სექტორშორისი თანამშრომლობა.</p>
<p>ეროვნული მიზანი C.3. 2020 წლისთვის ტყეების</p>	11	C.3 - i1. მიღებული კანონები,	C.3-01. საქართველოს სატყეო სექტორის	მოზიდულია საკმარისი ფინანსები

<p>ბიომრავალფეროვნება დაცულია მდგრადი მეტყვეობის საუკეთესო პრაქტიკის დანერგვის გზით</p>		<p>დებულებები და სტანდარტები</p>	<p>ოპტიმალური ინსტიტუციური სტრუქტურის დანერგვა</p> <p>C.3- o2. ახალი სატყეო კანონმდებლობის შემუშავება და მიღება, რაც ხელს შეუწყობს ტყეების მდგრად მართვას, მათ შორის სათემო ტყეების სისტემის ჩამოყალიბებას</p>	
<p>ეროვნული მიზანი C.4. 2020 წლისთვის, დაცული ტერიტორიები მოიცავს ქვეყნის სახმელეთო ფართობის სულ მცირე 12%-ს, და აკვატორიის - 2.5%-ს. ეკოსისტემური სერვისების თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობის ტერიტორიების მართვა ხორციელდება ეფექტიანი, ეკოლოგიურად წარმომადგენლობითი სისტემისა და სხვა ეფექტიანი კონსერვაციული ღონისძიებების მეშვეობით; მიმდინარეობს დაცული ტერიტორიების ქსელის შექმნა და მისი ინტეგრირება ფართო სახმელეთო და საზღვაო ლანდშაფტებში</p>	<p>11, 5, 14, 15, 18</p>	<p>C.4-i1. მიღებული შესაბამისი რეგულაციები</p> <p>C.4-i2. დაცული ტერიტორიების ეროვნული ქსელის დამტკიცებული გეგმა</p> <p>C.4-i3. დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი</p> <p>C.4-i4. ურთიერთდაკავშირებული დაცული ტერიტორიებისა და ეკოლოგიური კორიდორების რაოდენობა</p> <p>C.4-i5. ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის ხელშეკრულებების რაოდენობა</p> <p>C.4-i6. დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტიანობის</p>	<p>C.4-o1. დაცული ტერიტორიების ქსელის ჩამოყალიბებისათვის საჭირო ნორმატიული აქტების მიღება</p> <p>C.4-o2. დაცული ტერიტორიების ეროვნული ქსელის დაგეგმვა</p> <p>C.4-o3. დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობის გაზრდა</p> <p>C.4-o4. დაცული ტერიტორიების ქსელის ჩამოყალიბების ინიცირება</p> <p>C.4-o5. დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტიანობის ზრდა</p> <p>C.4-o6. ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების დამხმარე მექანიზმების შექმნის ხელშეწყობა</p>	<p>დაინტერესებული მხარეების მიერ საკითხის მნიშვნელობის გაცნობიერება და მხარდაჭერა; სათანადო დაფინანსება და მონაწილე მხარეების შესაძლებლობები</p>

		<p>მაჩვენებელი</p> <p>C.4-i7. დაცული ტერიტორიების მოქმედი საკონსულტაციო საბჭოების რაოდენობა</p>	<p>ადგილობრივი მოსახლეობისა და კერძო სექტორის მონაწილეობით</p> <p>C.4-07. ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის განვითარება საქართველოსა და მეზობელი ქვეყნების დაცულ ტერიტორიებს შორის</p>	
<p>ეროვნული მიზანი C.5. 2020 წლისთვის შენარჩუნებულია მცენარეთა და ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშებისა და კულტურულ მცენარეთა ენდემური სახეობების, ასევე მათი მონათესავე ველური სახეობების, სხვა სოციო-ეკონომიკური თუ კულტურული მნიშვნელობის სახეობების გენეტიკური მრავალფეროვნება; ჩამოყალიბებულია და ინერგება სტრატეგიები მათი გენეტიკური მრავალფეროვნების დასაცავად</p>	13	<p>C.5- i1. მცენარეთა და ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშებისა და კულტურულ მცენარეთა ენდემური სახეობების, ასევე მათი მონათესავე ველური სახეობების, სხვა სოციო-ეკონომიკური თუ კულტურული მნიშვნელობის სახეობების <i>in situ</i> კონსერვაციული სტატუსი</p> <p>C.5- i2. დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმები, რომლებიც მოიცავს აგრარული ბიომრავალფეროვნების საკითხებს</p> <p>C.5- i3. სახელმწიფო მნიშვნელობის <i>ex situ</i> კოლექციების სია და მონაცემთა ბაზები</p>	<p>C.5-01. კულტურული მცენარეების ენდემური სახეობების/ადგილობრივი ჯიშებისა და შინაური ცხოველების აბორიგენული ჯიშების ფერმაზე კონსერვაციის ხელშეწყობა, კულტურული მცენარეების ველური მონათესავე სახეობებისა და მნიშვნელოვანი ტრადიციული პროდუქტების დედოების/საფუვრების კონსერვაცია მათი გავრცელების არეალებში</p> <p>C.5-02. კულტურული მცენარეების ენდემური სახეობების/ადგილობრივი ჯიშების (ლენდრასების), მათი ველური ცხოველების აბორიგენული ჯიშებისა და ტრადიციული ფერმენტული პროდუქტების დედოების/საფუვრების <i>ex situ</i> კონსერვაცია</p>	სამთავრობო და სამეცნიერო სექტორებს შორის თანამშრომლობა

		C.5- i4. სახელმწიფო მნიშვნელობის <i>ex situ</i> კოლექციების მენეჯმენტის გეგმები		
ეროვნული მიზანი C.6 2020 წლისთვის ანთროპოგენური ზეწოლა შემცირებულია შავ ზღვასა და შიდა წყლების ეკოსისტემებზე და შენარჩუნებულია წყლის სისტემების მთლიანობა და ფუნქციონირება		C.6-i1. სახეობების რაოდენობა და მათი რიცხოვნობა (მრავალფეროვნების ინდექსი) შავ ზღვასა და შიდა წყლებში C.6-i2. შიდა წყლებში თევზის შერჩეული სახეობების მენეჯმენტის გეგმები C.6-i3. შავ ზღვაში დაარსებული ახალი დაცული ტერიტორიები C.6-i4. შავ ზღვაში მოწყობილი ხელოვნური რიფების რაოდენობა	C.6-ი1. შავი ზღვის ეკოსისტემის მთლიანობისა და სახეობების მრავალფეროვნების აღდგენა; 25 ხელოვნური რიფის მოწყობა C.6-ი2 . შიდა წყლის ეკოსისტემების მთლიანობისა და სახეობების მრავალფეროვნების აღდგენა	თანამშრომლობა მთავრობასა და სხვადასხვა ორგანიზაციებს შორის

ეროვნული მიზანი C.1

2020 წლისთვის დადგენილია ბიომრავალფეროვნების სტატუსი (სახეობებისა და ჰაბიტატების მდგომარეობა) სამეცნიერო-საბაზისო ცოდნის გაუმჯობესებისა და მონიტორინგის ეფექტიანი სისტემის შექმნის გზით.

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა C.1- 01. ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის დადგენა სახეობათა ინვენტარიზაციისა და სათანადო შეფასებების საშუალებით</i>			
C.1.-01.1 ფაუნის იშვიათი სახეობების კონსერვაციული სტატუსების განსაზღვრა და წითელ ნუსხაში შესაბამისი ცვლილებების შეტანა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.1.-01.2. ფაუნის (განსაკუთრებით უხერხემლოების) ნაკლებად შესწავლილი ჯგუფების ნომენკლატურული ნუსხების შექმნა	2014-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	დონორები
C.1.-01.3. ფლორისა და ფაუნის მონაცემთა ელექტრონული ბაზების შექმნა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	დონორები
C.1.-01.4. მცენარეთა საკონსერვაციოდ პრიორიტეტული სახეობების არსებული სიის განახლება და შესაბამისი ცვლილებების შეტანა წითელ ნუსხაში	2014-2019	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.1.-01.5. მნიშვნელოვანი ბოტანიკური ადგილების იდენტიფიკაციის დასრულება	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	დონორები

C.1.-o1.6. ცხოველთა და მცენარეთა ადგილობრივი ჯიშებისა და კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების (სურსათად შეგროვებული და სამკურნალო მცენარეების ჩათვლით), აგრეთვე ტრადიციული პროდუქტების ენდემური მიკროფლორის და მათთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის ინვენტარიზაცია; მათი მოწყვლადობის შეფასება და წითელი ნუსხის შედგენა	2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, აგრარული უნივერსიტეტი, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები, რუსთაველის ფონდი, კერძო სექტორი
ამოცანა C.1- o2. ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სრულფასოვანი და ეფექტიანი სისტემის დანერგვა			
C.1.-o2.1 ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სტრატეგიისა და გეგმის განახლება	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.1.-o2.2 ბიომრავალფეროვნების სრულფასოვანი მონიტორინგისთვის ინსტიტუციური ბაზის შექმნა და მონიტორინგის განხორციელება	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

ეროვნული მიზანი C.2:

2020 წლისთვის გაუმჯობესებულია სახეობების სტატუსი, ეფექტიანი კონსერვაციული ღონისძიებების გატარებისა და მდგრადი გამოყენების გზით, მათ შორის „წითელი ნუსხის“ სახეობების 75%-ისთვის გაუმჯობესებულია კონსერვაციული სტატუსი

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
ამოცანა C.2 - o1. სახეობებზე ორიენტირებული ქმედითი კონსერვაციული (მათ შორის პოპულაციების ზრდის ხელშეწყობის) ღონისძიებების გატარება			

C.2 - 01.1. იშვიათი და ეკონომიკური ღირებულების მქონე სახეობების ეკონომიკური შეფასება ზარალის ოდენობისა და ეკოსისტემური სერვისების ადექვატური შეფასებისთვის	2015-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - 01.2. სანადირო სახეობების ნუსხის გადახალისება და სამეცნიერო ინფორმაციაზე დაფუძნებული მოპოვების კვოტების დამტკიცება	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - 01.3. იშვიათი სახეობების უკანონო მოპოვებისას სახელმწიფოსადმი მიყენებული ზიანის დათვლის სისტემის გაუმჯობესება	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - 01.4. საქართველოში ჯეირნის (ქურციკის) აღდგენის პროგრამის დანერგვა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - 01.5. ირმის კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმის შექმნა და დანერგვა	2015-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - 01.6. ნიამორის კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმის და რეინტროდუქციის (ბორჯომში) პროგრამის ჩამოყალიბება და დანერგვა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - 01.7. ხელფრთიანთა კონსერვაციის გეგმის დანერგვა	2015-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

		და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	
C.2 - 01.8. მურა დათვის კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმის შექმნა და დანერგვა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - 01.9. ევრაზიული წავის კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმის შექმნა და დანერგვა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - 01.10. გველგესლების კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმის შექმნა და დანერგვა	2016-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - 01.11. კავკასიური სალამანდრას კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმის შექმნა და დანერგვა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - 01.12. ლეოპარდის (ჯიქის) კონსერვაციის გეგმის განახლება და დანერგვა	2015-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

C.2 - o1.13. ჯიხვის კონსერვაციის გეგმის განახლება და დანერგვა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - o1.14. წყალმცურავი და მენაპირე ფრინველების კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმის შექმნა და დანერგვა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - o1.15. ლეშიჭამია ფრინველების კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმის შექმნა და დანერგვა	2015-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - o1.16. ზუთხისებრების კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმის შექმნა და დანერგვა	2016-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - o1.17. ფლორისა და ფაუნის იშვიათი და ეკონომიკური ღირებულების მქონე სახეობების გამრავლების პროგრამების ჩამოყალიბება/გადმოხერხება	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - o1.18. გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფ მცენარეთა სახეობების სულ მცირე 40%-ის კონსერვაციის უზრუნველყოფა <i>ex-situ</i> ცოცხალ კოლექციებში	2014-2020	საქართველოს ბოტანიკური ბაღები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

C.2 - o1.19 დაავადებებისა და სხვა ფაქტორების გამო საფრთხეში მყოფ მერქნიან მცენარეთა (წაბლი, კოლხური ზზა, იმერული მუხა, ფიჭვი, თელა, ძელქვა) კორომების კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმების შემუშავება და დანერგვა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - o1.20. არსებული თესლის ბანკის შემდგომი შევსება, რათა მასში დაცული იყოს საფრთხეში მყოფ სახეობათა სულ მცირე 75%-ის სათესლე მასალა, მათგან სახეობათა სულ ცოტა 20%-სთვის ხელმისაწვდომი იყოს სათესლე მასალა სახეობათა აღდგენის სამუშაოებისათვის	2014-2020	საქართველოს ბოტანიკური ბაღები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2 - o1.21. გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფ მცენარეთა სახეობების ბუნებრივი პოპულაციების არანაკლებ 10%-ის აღდგენა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო ორგანიზაციები	დონორები
C.2 - o1.22. კვლევის ჩატარება საქართველოს ფლორის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შეფასების მიზნით	2016-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	დონორები
C.2 - o1.23. საქართველოს „CITES“-ს ადმინისტრაციული ორგანოს და საბაჟოს გაძლიერება (ინსტიტუციური გაძლიერება და თანამშრომელთა კვალიფიკაციის ამაღლება)	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ფინანსათა სამინისტროს სსიპ შემოსავლების სამსახური, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	დონორები
C.2 - o1.24. საერთაშორისო ვაჭრობისთვის მნიშვნელოვან მცენარეთა სახეობების ბუნებრივი რესურსების შეფასება	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	დონორები
ამოცანა C.2-o2. ადამიანსა და ველურ ბუნებას (განსაკუთრებით ველურ მტაცებლებს) შორის კონფლიქტის შერბილება			
C.2-o2.1. ადამიანსა და ველურ სახეობებს შორის კონფლიქტში ჩართული სახეობების იდენტიფიკაცია და კონფლიქტის ძირითადი ფორმების შეფასება	2014-2016	გარემოს დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო და კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი/ დონორები

C.2-ი2.2. ადამიანსა და ველურ სახეობებს შორის კონფლიქტის მართვის სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც მოიცავს შერბილების ღონისძიებებს და მითითებებს კონფლიქტზე რეაგირების ეფექტიანი სისტემის შესახებ	2016-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.2-ი2.3. ადამიანსა და ველურ მტაცებლებს შორის კონფლიქტის მართვის და მასზე რეაგირების ეფექტიანი სისტემის ჩამოყალიბება ეროვნულ და ადგილობრივ დონეზე	2016-2020	გარემოს დაცვის სამინისტრო/არასამთავრობო და კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

ეროვნული მიზანი C.3.

2020 წლისთვის, ტყეების ბიომრავალფეროვნება დაცულია მდგრადი მეტყევეობის საუკეთესო პრაქტიკის დანერგვის გზით

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა C.3-ი1. საქართველოს სატყეო სექტორის ოპტიმალური ინსტიტუციური სტრუქტურის დანერგვა</i>			
C.3 -ი1.1 სატყეო პოლიტიკის, სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება თანამონაწილეობრივი გზით	2014 - 2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.3 – ი1.2. საერთაშორისო სატყეო პროცესებში საქართველოს სატყეო სექტორის აქტიური მონაწილეობის ხელშეწყობა (მათ შორის ევროპის ტყეების პროცესი) და საქართველოს სატყეო პოლიტიკის, კანონმდებლობისა და სტანდარტების შესაბამისობაში მოყვანა ევროკავშირის მოთხოვნებთან	2014 - 2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.3 – ი1.3. საქართველოს სატყეო სექტორის ოპტიმალური ინსტიტუციური სტრუქტურის დანერგვა და მის მართვაში სახელმწიფო და კერძო სექტორების, ადგილობრივი თემებისა და თვითმმართველობის ორგანოების ფუნქციებისა და პასუხისმგებლობების განსაზღვრა	2015 - 2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

ამოცანა C.3- ი2. ახალი სატყეო კანონმდებლობის შემუშავება და მიღება, რაც ხელს შეუწყობს ტყეების მდგრად მართვას, მათ შორის სათემო ტყეების სისტემის ჩამოყალიბებას

C.3-ი2.1. ტყის კოდექსის განახლება დაინტერესებული მხარეების მაწილეობით	2014 – 2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.3 –ი2.2. შესაბამისი სატყეო დებულებებისა და სტანდარტების მიღება, თანამონაწილეობრივი გზით, არამერქნული პროდუქტებით მდგრადი სარგებლობის, ტყის ბუნებრივი ლანდშაფტების აღდგენის, კლიმატის ცვლილების შერბილებისა და მასთან ადაპტაციის ხელის შესაწყობად	2014 - 2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.3- ი2.3 ტყეების კატეგორიზაციის ოპტიმალური სისტემის შემუშავება და დანერგვა, მათ შორის IUCN-ის V კატეგორიის, ეკოლოგიური დერეფნებისა და მაღალი კონსერვაციული ღირებულების (HCV) ტყეების გამოყოფა და მათთვის შესაბამისი სტატუსის მინიჭება	2014 - 2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.3 –ი2.4. სათემო ტყეების სისტემის დანერგვის პოტენციალის შეფასება, მათ შორის ქალთა, როგორც რესურსებით მოსარგებლეთა განსაკუთრებული როლის გათვალისწინებით, და საპილოტე პროექტების განხორციელება; წარმატებული საპილოტე პროექტების ეროვნულ დონეზე განხორციელების ხელშეწყობა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

ეროვნული მიზანი C.4

2020 წლისთვის, დაცული ტერიტორიები მოიცავს ქვეყნის სახმელეთო ფართობის სულ მცირე 12%-ს, და აკვატორიის - 2.5%-ს. ეკოსისტემური სერვისები თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობის ტერიტორიების მართვა ხორციელდება ეფექტიანად, ეკოლოგიურად წარმომადგენლობითი სისტემის და სხვა ეფექტიანი კონსერვაციული ღონისძიებების მეშვეობით; მიმდინარეობს დაცული ტერიტორიების ქსელის შექმნა და მისი ინტეგრირება ფართო სახმელეთო და საზღვაო ლანდშაფტებში

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
----------------	-------------------------------	--	--------------------------------------

ამოცანა C.4-01. დაცული ტერიტორიების ქსელის ჩამოყალიბებისათვის საჭირო ნორმატიული აქტების მიღება			
C.4-01.1. დაცული ტერიტორიების შესახებ არსებული კანონმდებლობის გავრცობა-დეტალიზაცია და დახვეწა (კანონქვემდებარე რეგულირებების სრული პაკეტის შემუშავება და მიღება) IUCN-ის უახლესი სახელმძღვანელოების გათვალისწინებით	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საქართველოს პარლამენტი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
ამოცანა C.4-02. დაცული ტერიტორიების ეროვნული ქსელის დაგეგმვა.			
C.4-02.1. დაცული ტერიტორიების სისტემაში არსებული “თეთრი ლაქების” გამოვლენა სივრცითი ანალიზის თანამედროვე მეთოდოლოგიის გამოყენებით	2014-2015	სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.4-02.2. დაცული ტერიტორიების სისტემისა და ქსელის განვითარების გეგმის შემუშავება და დამტკიცება	2015-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საქართველოს პარლამენტი, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
ამოცანა C.4-03. დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობის გაზრდა			
C.4-03.1. ახალი (სხვადასხვა კატეგორიების) დაცული ტერიტორიების დაარსება	2014 - 2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საქართველოს პარლამენტი	სახელმწიფო ბიუჯეტი
C.4-03.2. არსებული დაცული ტერიტორიების საჭიროებისამებრ გაფართოება	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საქართველოს პარლამენტი	სახელმწიფო ბიუჯეტი
C.4-03.3. საქართველოს დაცული ტერიტორიების საერთაშორისო ცნობადობის გაზრდა,	2014 - 2020	გარემოსა და ბუნებრივი	დონორები

საერთაშორისო ინსტრუმენტების გამოყენებით, როგორცაა: საერთაშორისო წყალჭარბი ტერიტორიები (ე.წ. „რამსარის საიტები“), ბიოსფერული რეზერვატები და მსოფლიო მემკვიდრეობის უბნები		რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საქართველოს პარლამენტი, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	
ამოცანა C.4-04. დაცული ტერიტორიების ქსელის ჩამოყალიბების ინიცირება			
C.4-04.1. ეკოლოგიური დერეფნების შექმნის ინიცირება დაცული ტერიტორიების ეროვნული კატეგორიების გათვალისწინებით	2015-1020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სხვა შესაბამისი სამინისტროები და უწყებები, პარლამენტი, ადგილობრივი თვითმმართველობა, არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.4-04.2. „ზურმუხტის ქსელის“ შექმნა	2014-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სხვა შესაბამისი სამინისტროები და უწყებები, პარლამენტი, ადგილობრივი თვითმმართველობა, არასამთავრობო ორგანიზაციები	დონორები
ამოცანა C.4-05. დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტიანობის გაზრდა			
C.4-05.1. დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და ცალკეული დაცული ტერიტორიების პერსონალის ცოდნისა და უნარების გაუმჯობესება (რეგულარული ტრენინგების, სტაჟირებების და სხვ. გზით)	2014 -2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.4-05.2. მენეჯმენტის გეგმების შემუშავება ყველა იმ დაცული ტერიტორიისთვის რომლებსაც არ გააჩნიათ მენეჯმენტის გეგმა	2014 -2020	სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საქართველოს	სახელმწიფო ბიუჯეტი,

		პარლამენტი, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	დონორები
C.4-05.3. დაცული ტერიტორიების დასაზუსტებელი საზღვრების იდენტიფიკაცია და დემარკაცია	2014 -2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საქართველოს პარლამენტი, ადგილობრივი თვითმმართველობები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.4-05.4. დაცული ტერიტორიების საზღვრებს გარეთ ტერიტორიის გამოყენებისა და განვითარების ირიბი და პირდაპირი ნეგატიური ზეგავლენის თავიდან ასაცილებლად ან/და შესარბილებლად ანალიზის ჩატარება, ყველა დაკავშირებულ კანონში შესწორებებისა და დამატებების პაკეტის მომზადება და ცვლილებების შეტანა	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საქართველოს პარლამენტი, ადგილობრივი თვითმმართველობები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.4-05.5 დაცული ტერიტორიების საზღვრებს გარეთ ტერიტორიის გამოყენებისა და განვითარების ირიბი და პირდაპირი ნეგატიური ზეგავლენის თავიდან ასაცილებლად ან/და შესარბილებლად დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთვის კანონით მინიჭებული უფლებამოსილებების განხორციელებისთვის კანონქვემდებარე აქტების მომზადება	2016-2018	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საქართველოს პარლამენტი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.4-05.6. დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტიანობის რეგულარული შეფასება	2014 -2020	სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საქართველოს პარლამენტი, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.4-05.7. დაცული ტერიტორიების დაგეგმვასა და მართვის პროცესში დაინტერესებული მხარეების, განსაკუთრებით ადგილობრივი მოსახლეობის, ქალებისა და კაცების თანაბრად, ჩართულობის გაზრდა	2014 -2020	სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, ადგილობრივი თვითმმართველობები, და სხვა დაინტერესებული მხარეები	დონორები
<i>ამოცანა C.4-06. ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების დამხმარე მექანიზმების შექმნის ხელშეწყობა ადგილობრივი მოსახლეობისა და კერძო სექტორის მონაწილეობით</i>			
C.4-06.1. დაცული ტერიტორიების მმართველობის სხვადასხვა ტიპების შექმნის	2015 - 2020	შესაბამისი სამინისტროები,	სახელმწიფო

შესაძლებლობის შესწავლა და პილოტირება		გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო/სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, პარლამენტი, ადგილობრივი თვითმმართველობა, არასამთავრობო ორგანიზაციები, ადგილობრივი თვითმმართველობები, ადგილობრივი მოსახლეობა, კერძო სექტორი, სხვა დაინტერესებული პირები	ბიუჯეტი, დონორები
C.4-06.2. დაცულ ტერიტორიებზე ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენებისთვის საკომპენსაციო მექანიზმებისა და პოზიტიური წამახალისებელი მექანიზმების შემუშავების შესაძლებლობების შესწავლა და დანერგვა	2015 - 2017	შესაბამისი სამინისტროები, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, საქართველოს მთავრობა, ადგილობრივი თვითმმართველობა, კერძო სექტორი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
ამოცანა C.4-07. ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის განვითარება საქართველოსა და მეზობელი ქვეყნების დაცულ ტერიტორიებს შორის			
C.4-07.1. საქართველოს საზღვრისპირა და მეზობელი ქვეყნების მოსაზღვრე დაცულ ტერიტორიებს შორის თანამშრომლობის მექანიზმების შემუშავება და შეთანხმება	2014 -2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სხვა შესაბამისი უწყებები, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	დონორები
C.4-07.2. ერთობლივი პროგრამების (ტურიზმის, მონიტორინგის და სხვ.) შემუშავება და დანერგვა საპილოტე ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობისათვის	2017-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სხვა შესაბამისი უწყებები, არასამთავრობო ორგანიზაციები	დონორები

2020 წლისთვის შენარჩუნებულია მცენარეთა და ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშებისა და კულტურულ მცენარეთა ენდემური სახეობების, ასევე მათი მონათესავე ველურ სახეობების, სხვა სოციო-ეკონომიკური თუ კულტურული მნიშვნელობის სახეობების გენეტიკური მრავალფეროვნება; ჩამოყალიბებულია და ინერგება სტრატეგიები მათი გენეტიკური მრავალფეროვნების დასაცავად

ქმედება	განხორციელ ების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელ ებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა C.5-01. კულტურული მცენარეების ენდემური სახეობების/ადგილობრივი ჯიშებისა და შინაური ცხოველების აბორიგენული ჯიშების ფერმაზე კონსერვაციის ხელშეწყობა, კულტურული მცენარეების ველური მონათესავე სახეობებისა და მნიშვნელოვანი ტრადიციული პროდუქტების დედოფების/საფუვრების კონსერვაცია მათი გავრცელების არეალებში</i>			
C.5- 01.1. ადგილობრივი ჯიშების სათესლე/სანერგე/სანაშენე მასალისა და მათი კულტივირების ცოდნის ხელმისაწვდომობის, თანაბრად ქალებისა და კაცებისათვის, გაუმჯობესება, წარმოებისა და სამეცნიერო სექტორებს შორის თანამშრომლობის გაუმჯობესების გზით	2016-2020	სოფლისა მეურნეობის სამინისტრო, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, კერძო სექტორი	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები, კერძო სექტორი
C.5-01.2. ადგილობრივი ჯიშებისა და ტრადიციული პროდუქტების ცნობადობის გაზრდა ბაზარზე, ნიშანდების სისტემების განვითარების, რეგიონული ფესტივალების, გამოფენების, სადეგუსტაციო ღონისძიებების და საპოპულარიზაციო კამპანიების გზით	2016	სოფლისა მეურნეობის სამინისტრო, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, სამეცნიერო-კვლევითი და არასამთავრობო ორგანიზაციები,	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები, მედია, კერძო სექტორი

		საზოგადოებრივი მაუწყებელი	
C.5.-01.3. მცენარეთა და ცხოველთა პრიორიტეტული ადგილობრივი ჯიშების მეურნეობაში კონსერვაციის ხელშეწყობის პროგრამების განხორციელება მათი წარმოშობის არეალში, განსაკუთრებით, დაცული ტერიტორიების დამხმარე ზონებში, და ადგილობრივი მოსახლეობისთვის, თანაბრად ქალებისა და კაცებისთვის, ტრენინგების ორგანიზება ამ ჯიშების კონსერვაციის, მოყვანის, ხალხური სელექციის, ტრადიციული პროდუქტების წარმოებისა და მარკეტინგის საკითხებში	2014-2020	დაცული ტერიტორიების სააგენტო, ფერმერები, არასამთავრობო და კერძო სექტორები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები, კერძო სექტორი
C.5-01.4. კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების (ბუნებაში შეგროვებული და სამკურნალო მცენარეების ჩათვლით) საქართველოს დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელების შესწავლა და რუკაზე დატანა, მათი კონსერვაციის საკითხების დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმებში ასახვა	2015	დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო და კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.5 -01.5.გადაშენების განსაკუთრებული საფრთხის ქვეშ მყოფი ადგილობრივი ჯიშების ოპერატიული საკონსერვაციო პროგრამების შემუშავება და განხორციელება	2015-2020	სოფლისა მეურნეობის სამინისტრო, ფერმერები, სამონასტრო ფერმები, არასამთავრობო ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები, კერძო სექტორი
C.5- 01.6. პრიორიტეტული ტრადიციული პროდუქტების იდენტიფიკაცია, მათი დედოების ნიმუშების შეგროვების მიზნით ექსპედიციების ორგანიზება, შესწავლა და იზოლირება	2015-2016	სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	დონორები
C.5- 01.7. პრიორიტეტული ტრადიციული პროდუქტების დედოების ნიმუშების რეგისტრაცია, ინტელექტუალური საკითრების კანონმდებლობის მიხედვით, და სულ ცოტა 3 პროექტის განხორციელება მათი ინდუსტრიული წარმოების ხელშეწყობის მიზნით	2016-2020	სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	დონორები, კერძო სექტორი
ამოცანა C.5-02. კულტურული მცენარეების ენდემური სახეობების/ადგილობრივი ჯიშების (ლენდრასების), მათი ველური მონათესავე სახეობების, შინაური ცხოველების აბორიგენული ჯიშების და ტრადიციული ფერმენტული პროდუქტების დედოების/საფუძვრების ex situ კონსერვაცია			
C.5-02.1. ადგილობრივი ჯიშების ex situ კონსერვაციის საქმიანობების სახელმწიფო კოორდინაციის და აგრარული ბიომრავალფეროვნების სახელმწიფო მნიშვნელობის ex situ კოლექციების სტატუსისა და ფუნქციონირების საკითხების განსაზღვრა კანონმდებლობით	2015	საქართველოს პარლამენტი, სოფლისა მეურნეობის სამინისტრო, „საქპატენტი“	სახელმწიფო ბიუჯეტი
C.5-02.2. აგრარული ბიომრავალფეროვნების სახელმწიფო მნიშვნელობის ex situ კოლექციების	2015-2020	სოფლის მეურნეობის	სახელმწიფო

სიის დამტკიცება და მათი შენარჩუნების საბაზისო დაფინანსების უზრუნველყოფის სქემაზე შეთანხმება		სამინისტრო, აგრარული უნივერსიტეტი, სხვა სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	ბიუჯეტი
C.5-02.3. პრიორიტეტულ კოლექციებში გენეტიკური რესურსების მისაწვდომობის და სარგებლის განაწილების საერთაშორისო პრინციპებზე (ITPGRFA, ბიომრავალფეროვნების კონვენციის „ნაგოიას ოქმი“) დაფუძნებული სისტემების დანერგვა	2015-2020	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, აგრარული უნივერსიტეტი, სხვა სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	დონორები
C.5-02.4. ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშების სპერმის/ემბრიონის ბანკის დაარსება	2017	აგრარული უნივერსიტეტი, სხვა სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	დონორები
C.5- 02.5. ex situ კოლექციების რეგულარული შევსება ადგილობრივი ჯიშების ახალი ნიმუშებით საერთაშორისო კოლექციებიდან/გენბანკებიდან ITPGRFA -ს და ნაგოიას ოქმით გათვალისწინებული ინსტრუმენტების გამოყენებით	2015-2020	აგრარული უნივერსიტეტი, სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების კოლექციები	სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები
C.5-02.6. მიზნობრივი ექსპედიციების ორგანიზება მცენარეთა ადგილობრივი ჯიშებისა (განსაკუთრებით ვაზისა და ხეხილის, ბოსტნეული და საკვები კულტურების) და მათი ველური მონათესავე სახეობების, აგრეთვე ტრადიციული პროდუქტების დედოების კოლექციების გასამდიდრებლად	2015-2020	აგრარული უნივერსიტეტი, სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების კოლექციები	დონორები, კერძო სექტორი
C.5-02.7. ადგილობრივი ჯიშებისა და მიკროორგანიზმების/სოკოების/ ტრადიციული პროდუქტების დედოების ეროვნული მნიშვნელობის ex situ კოლექციების მართვისა და დაფინანსების გაუმჯობესება, რათა უზრუნველყოფილი იყოს კოლექციების შენარჩუნება და მუდმივი განახლება	2015-2020	აგრარული უნივერსიტეტი, სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების კოლექციები	დონორები, კერძო სექტორი
C.5-02.8. ეროვნული მნიშვნელობის კოლექციებში დაცული ნიმუშების სრულყოფილი აღწერა, მონაცემთა ბაზების შექმნა და ინტელექტუალური საკუთრების მართვის სისტემების დანერგვა, მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად	2015-2020	აგრარული უნივერსიტეტი, სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების კოლექციები	დონორები

2020 წლისთვის ანთროპოგენური ზეწოლა შემცირებულია შავ ზღვასა და შიდა წყლების ეკოსისტემებზე და შენარჩუნებულია წყლის სისტემების მთლიანობა და ფუნქციონირება.

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა C.6-01 შავი ზღვის ეკოსისტემის მთლიანობისა და სახეობების მრავალფეროვნების აღდგენა.</i>			
C.6-01.1 სარფი-კვარიათის და მწვანე კონცხის დაცული ტერიტორიების შექმნა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.6-01.2. ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის ფარგლებში შავი ზღვის ეკოსისტემის სიჯანსაღის შეფასების ინდიკატორების განსაზღვრა	2014-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.6-01.3. შავი ზღვის ფსკერის დაზიანებული უბნების გამოვლენა, დაზიანების გამომწვევი მიზეზების იდენტიფიკაცია და საჭიროებისამებრ მათი აღდგენის გეგმების მომზადება	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტები, დონორები
C.6-01.4. ხელოვნური რიფების შექმნა გარკვეული სახეობების ჰაბიტატის ფართობის გაზრდის მიზნით	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.6-01.5. შავი ზღვის ჰაბიტატების რუკის შედგენა	2014-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.6-01.6. ვეშაპისნაირთა რიცხოვნობისა და განაწილების შესწავლა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.6-01.7. ვეშაპისნაირთა კონსერვაციის გეგმის შემუშავება და დანერგვა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.6-01.8. ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის ფარგლებში ვეშაპისნაირთა გამორიყვის თაობაზე ინდიკატორის შემუშავება და მონიტორინგის წარმოება	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.6-01.9. ვეშაპისნაირებისა და თევზების თანჭერების მონიტორინგის წარმოება	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი	სახელმწიფო

		რესურსების დაცვის სამინისტრო	ბიუჯეტი, დონორები
C.6-01.10. ზღვის თევზების კონსერვაციული სტატუსის დადგენა	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.6-01.11. ზღვის თევზების რიცხოვნობის აღდგენის გეგმის შემუშავება და დანერგვა	2014-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.6-01.12. ზღვის უხერხემლოთა, განსაკუთრებით კომერციული ღირებულების მქონე სახეობების (მიდიები და სხვა), გავრცელების და სიმჭიდროვის შეფასება; საჭიროების შემთხვევაში მათი აღდგენის გეგმის შემუშავება და დანერგვა	2014-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
ამოცანა C.6-02 შიდა წყლის ეკოსისტემების მთლიანობისა და სახეობების მრავალფეროვნების აღდგენა			
C.6-02.1. ცალკეული წყალსატევების თევზების სახეობრივი შემადგენლობის და მათი პოპულაციების შეფასება	2014 - 2018	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ს/კ ინსტიტუტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.6-02.2. ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით პრიორიტეტულ ბუნებრივ ტბებსა და მდინარეებში მცენარეთა და უხერხემლო ცხოველთა სრული ინვენტარიზაცია და საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების გამოვლენა; საჭიროების შემთხვევაში შესაბამისი კონსერვაციული ქმედებების განხორციელება	2014 - 2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ს/კ ინსტიტუტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
C.6-02.3. თევზის შერჩეული სახეობებისთვის მენეჯმენტის გეგმების დამუშავება და განხორციელება	2014 - 2018	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

გლობალური სტრატეგიული მიზანი D:

ბიომრავალფეროვნებისგან და ეკოსისტემური სერვისებისგან თითოეული ადამიანის მიერ მიღებული სარგებლის გაზრდა

ეროვნული მიზანი	შესაბამისი აიტის	ინდიკატორი	ამოცანა	აუცილებელი წინაპირობა
-----------------	------------------	------------	---------	-----------------------

	მიზანი			
<p>ეროვნული მიზანი D.1. 2015 წლისთვის საქართველოს რატიფიცირებული აქვს ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის „ნაგოიას ოქმი გენეტიკურ რესურსების ხელმისაწვდომობისა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ“ და “სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვან მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმება” და დაწყებულია მათი განხორციელება</p>	16	<p>D.1- i1.რატიფიკაციის დოკუმენტები და ამ შეთანხმებების დანერგვისთვის მოქმედი ეროვნული კანონმდებლობა</p>	<p>D.1 - o1 „ნაგოიას ოქმისა“ და „კარატახენის ოქმის“ რატიფიკაცია</p>	<p>მოცემული შეთანხმებების რატიფიკაციისა და დანერგვისთვის ხელსაყრელი პირობების არსებობა</p>
<p>ეროვნული მიზანი D.2. 2020 წლისთვის შეფასებულია კლიმატის ცვლილების პოტენციური ზეგავლენა ბიომრავალფეროვნებაზე და ამაღლებულია ეკოსისტემების მდგრადობა შესაბამისი გარემოსდაცვითი პოლიტიკის შემუშავებისა და ადეკვატური საქმიანობების დანერგვის გზით</p>	15	<p>D.2- i1. კლიმატის ცვლილების ბიომრავალფეროვნებაზე ზეგავლენის შეფასების ანგარიში და არსებული სიტუაციის დამღვევის რეკომენდაციები</p> <p>D.2- i2. ეროვნული და ადგილობრივი (რეგიონების ან მუნიციპალიტეტების) სტრატეგიების რაოდენობა, რომლებშიც ინტეგრირებულია კლიმატის ცვლილებისა და ბიომრავალფეროვნების საკითხები</p>	<p>D.2 - o1 ეროვნულ დონეზე კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ბიომრავალფეროვნების კარგვის ფაქტორების იდენტიფიცირება და მათ დასამღვევად მიმართული ქმედებების შემუშავება</p>	<p>სახელმწიფოს გრძელვადიანი პოლიტიკური ნება; სახარბიელო საზოგადოებრივი აზრის ფორმირება; ეფექტიანი სექტორშორისი თანამშრომლობა. სახელმწიფოს, საერთაშორისო დონორებს, კვლევით ინსტიტუტებსა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის ეფექტიანი კოორდინაცია</p>

2015 წლისთვის საქართველოს რატიფიცირებული აქვს ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის „ნაგოიას ოქმი გენეტიკურ რესურსების ხელმისაწვდომობისა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ“ და “სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვან მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმება” და დაწყებულია მათი განხორციელება

<i>ამოცანა D.1-01 „ნაგოიას ოქმის“ და „კარატახენის ოქმის“ რატიფიკაცია.</i>			
ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
D.1.-01.1. „ნაგოიას ოქმის“ რატიფიკაციის ინსტიტუციური და ფინანსური ასპექტების შეფასება; რატიფიკაცია და შესაბამისი კანონმდებლობის მიღება	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
D.1.-01.2. “სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვან მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმების” (ITPGRFA) რატიფიკაციის ინსტიტუციური და ფინანსური ასპექტების შეფასება; რატიფიკაცია და შესაბამისი კანონმდებლობის მიღება	2014 - 2015	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

ეროვნული მიზანი D.2.

2020 წლისთვის, შეფასებულია კლიმატის ცვლილების პოტენციური ზეგავლენა ბიომრავალფეროვნებაზე და ამაღლებულია ეკოსისტემების მდგრადობა შესაბამისი გარემოსდაცვითი პოლიტიკის შემუშავებისა და ადეკვატური საქმიანობების დანერგვის გზით

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა D.2 –01 ეროვნულ დონეზე კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ბიომრავალფეროვნების კარგვის ფაქტორების იდენტიფიცირება და მათ დასაძლევად მიმართული ქმედებების შემუშავება</i>			
D.2 –01.1 კლიმატის ცვლილების ბიომრავალფეროვნებაზე ზეგავლენის შეფასება ეროვნულ დონეზე - მოწყვლად რეგიონებში (დედოფლისწყარო, გარდაბანი, საგარეჯო, შავი ზღვის სანაპირო, მაღალმთიანი რეგიონები, ივრის ზეგანი, კარსანის ქედი) და, განსაკუთრებით, დაცული ტერიტორიების ფარგლებში; რეკომენდაციების მომზადება, სახელმწიფო, აკადემიურ და არასამთავრობო სექტორთან შეთანხმებული მეთოდოლოგიით	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

D.2 –o1.2 სემინარების და შეხვედრების ორგანიზება წინასწარ ეტაპზე იდენტიფიცირებული პრობლემების გადაწყვეტის გზების და რეკომენდაციების ყველა დონის სექტორალურ სტრატეგიულ და ადგილობრივ გეგმებში ინტეგრირების მიზნით	2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, საოფლის მეურნეობის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
D.2 –o1.3. საქართველოში ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის ხელშეწყობის მიზნით, კლიმატის ცვლილების კონვენციის მიერ შემოთავაზებული საერთაშორისო მექანიზმების (REDD+ და CO ² -ის საერთაშორისო ბაზარი) გამოყენების პოტენციალის შეფასება	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	დონორები
D.2 –o1.4 საქართველოში ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის ხელშეწყობის მიზნით კლიმატის ცვლილების კონვენციის მიერ შემოთავაზებული შესაბამისი საერთაშორისო მექანიზმების (REDD+ და CO ² -ის საერთაშორისო ბაზარი) დანერგვა	2015-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	დონორები, კერძო სექტორი

გლობალური სტრატეგიული მიზანი E:

ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიის განხორციელების გაუმჯობესება თანამონაწილეობითი დაგეგმვის, ცოდნის მენეჯმენტისა და შესაძლებლობების გაძლიერების გზით

ეროვნული მიზანი	შესაბამისი აიტის მიზანი	ინდიკატორი	ამოცანა	აუცილებელი წინაპირობა
ეროვნული მიზანი E.1. 2020 წლისთვის გაზრდილია ბიომრავალფეროვნებასთან, მის ფასეულობებთან, ფუნქციონირებასთან, სტატუსთან, ტენდენციებთან, ასევე ბიომრავალფეროვნების კარგვით	19	E.1-i1. საქართველოს ჰაბიტატების კლასიფიკაცია, ევროკავშირის რეკომენდაციების შესაბამისად E.1-i2.	E.1- o1. საქართველოს ჰაბიტატების კლასიფიკაციის ჰარმონიზება ევროკავშირის კლასიფიკაციასთან	ეფექტიანი თანამშრომლობა სახელმწიფო და არასამთავრობო სექტორებსა და საერთაშორისო

<p>გამოწვეულ შედეგებთან დაკავშირებული ცოდნა და გაუმჯობესებულია შესაბამისი სამეცნიერო ბაზა</p>		<p>ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის პრიორიტეტული ჰაბიტატების, განახლებული და სისტემატიზირებული მონაცემთა ბაზა</p> <p>E.1 – i3. გადამზადებული რეინჯერების, მეტყვეების, სამოვრების მართვის ექსპერტების, ნადირთ-მცოდნეების, მონადირეებისა და მეთევზეების რაოდენობა</p> <p>E.1 – i4. თანამედროვე ტექნოლოგიებით აღჭურვილი დაცული ტერიტორიების, სატყეო მეურნეობებისა და სამონადირეო მეურნეობების რაოდენობა</p> <p>E.1 – i5. შესაბამის საგანმანათლებლო დაწესებულებებში დანერგილი თანამედროვე სატყეო კურიკულუმები</p>	<p>E.1– o2. ტყის, დაცული ტერიტორიების, სამოვრების, ნადირობისა და თევზაობის მართვასთან დაკავშირებული პროფესიული ცოდნისა და სამეცნიერო ბაზის გაუმჯობესება, გაზიარება და ფართოდ გამოყენება</p>	<p>დონორებს შორის</p>
<p>ეროვნული მიზანი E.2. 2020 წლისთვის ბიომრავალფეროვნების საკითხების სწავლება გაუმჯობესებულია ფორმალური და აარაფორმალური განათლების ყველა საფეხურზე და არსებობს ბიომრავალფეროვნების სწავლების უწყვეტი სისტემა და შესაბამისი საგანმანათლებლო რესურსები</p>	<p>19</p>	<p>E.2- i1. ბიომრავალფეროვნების სწავლების ეროვნული კონცეფცია</p> <p>E.2- i2. ბიომრავალფეროვნების თემების სრულფასოვანი ასახვა სახელმძღვანელოებში</p> <p>E.2-i3. ბიომრავალფეროვნების თემების</p>	<p>E.2– o1. ბიომრავალფეროვნების სწავლების ეფექტიანი სისტემის შემუშავება და დანერგვა ფორმალურ და არაფორმალურ განათლებაში</p>	<p>ადგილობრივი მმართველობის ორგანოების მხარდაჭერა;</p> <p>განათლების რეფორმის წარმატებით განხორციელება, რომელიც გულისხმობს მასწავლებელთა</p>

		<p>გაშუქება პედაგოგთა მომზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების პროგრამებში</p> <p>E.2-i4 . ბიომრავალფეროვნების საკითხების გაფართოებული ასახვა უმაღლესი და პროფესიული განათლების კურიკულუმებში</p> <p>E.2-i5. მოსწავლეთა, სტუდენტთა და პედაგოგთა პროცენტული რაოდენობა, რომლებიც ინფორმირებულნი არიან ბიომრავალფეროვნების შესახებ (რაოდენობრივი და თვისობრივი კვლევის შედეგები გენდერულ ჭრილში)</p> <p>E.2- i6. ბიომრავალფეროვნების შესახებ ცოდნის ამაღლების მიზნით ჩატარებული კურსების რაოდენობა სხვადასხვა სექტორში დასაქმებული პერსონალისთვის (სექტორების მიხედვით)</p> <p>E.2 – i7. სასკოლო კლუბების, ეროვნული პარკების, მუზეუმების, ბიბლიოთეკებისა და ახალგაზრდული ცენტრების ბიომრავალფეროვნების საკითხებზე ორიენტირებული საგანმანათლებლო პროგრამების რაოდენობა; ამ პროგრამებში მონაწილეთა რაოდენობა</p>		სერტიფიცირებას
<p>ეროვნული მიზანი E.3. 2020 წლისთვის ბიომრავალფეროვნების</p>	18	<p>E.3.- i1: მიღებული კანონმდებლობა და</p>	E.3– o1. ბიომრავალფეროვნების	გრძელვადიანი პოლიტიკური ნება;

კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნა და საჭიროებები ინტეგრირებულია კანონმდებლობასა და სტრატეგიებში		დამტკიცებული სახელმძღვანელოები	(მათ შორის არგარული ბიომრავალფეროვნების) კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის აღორძინება	სახარბილო საზოგადოებრივი აზრი; შესაბამისი სტრატეგიული დოკუმენტების არსებობა
---	--	--------------------------------	--	--

ეროვნული მიზანი E.1.

2020 წლისთვის გაზრდილია ბიომრავალფეროვნებასთან, მის ფასეულობებთან, ფუნქციონირებასთან, სტატუსთან, ტენდენციებთან, ასევე ბიომრავალფეროვნების კარგვით გამოწვეულ შედეგებთან დაკავშირებული ცოდნა და გაუმჯობესებულია შესაბამისი სამეცნიერო ბაზა

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა E.1 –01. საქართველოს ჰაბიტატების კლასიფიკაციის ჰარმონიზება ევროკავშირის კლასიფიკაციასთან</i>			
E.1–01.1. საქართველოს ჰაბიტატების კლასიფიკაციის შემუშავება ევროკავშირის მიერ რეკომენდებული მეთოდოლოგიის საფუძველზე	2014-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
E.1–01.2. განახლებული მონაცემთა ბაზის შექმნა 27 პრიორიტეტული ჰაბიტატისთვის	2014-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი	დონორები

		ორგანიზაციები	
ამოცანა E.1 – 02. ტყის, დაცული ტერიტორიების, საძოვრების, ნადირობისა და თევზაობის მართვასთან დაკავშირებული პროფესიული ცოდნისა და სამეცნიერო ბაზის გაუმჯობესება, გაზიარება და ფართოდ გამოყენება			
E1- 02.1. ტრენინგებისა და გადამზადების კურსების მოწყობა ბიომონიტორინგის სპეციალისტებისთვის, მეტყევეებისთვის, საველე მეხანძრეებისთვის, დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციების თანამშრომელთათვის, ნადირობის სპეციალისტებისთვის, მონადირეებისა და მეთევზეებისათვის	2014 - 2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, სატყეო სააგენტო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები, საერთაშორისო და ადგილობრივი ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
E1-02.2. სატყეო კურიკულუმების განახლება შესაბამის უმაღლეს სასწავლებლებში	2014 - 2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სატყეო სააგენტო, აგრარული და სხვა უნივერსიტეტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
E1 – 02.3. დაცული ტერიტორიების მონაცემთა ბაზის შექმნა	2014 - 2020	სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
E.1 – 02.4. დაცულ ტერიტორიებზე კვლევა-მონიტორინგის სისტემის გაუმჯობესება	2014-2015	სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

ეროვნული მიზანი E.2.

2020 წლისთვის ბიომრავალფეროვნების საკითხების სწავლება გაუმჯობესებულია ფორმალური და არაფორმალური განათლების ყველა საფეხურზე და არსებობს ბიომრავალფეროვნების სწავლების უწყვეტი სისტემა და შესაბამისი საგანმანათლებლო რესურსები

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური
---------	------------------------	---	-------------------------

			წყარო
ამოცანა E.2-01. ბიომრავალფეროვნების სწავლების ეფექტიანი სისტემის შემუშავება და დანერგვა ფორმალურ (და არაფორმალურ) განათლებაში.			
E.2 - 01.1. ბიომრავალფეროვნების (მათ შორის აგრარული ბიომრავალფეროვნების) სწავლების ეროვნული კონცეფციის (თემები, სწავლების მეთოდოლოგიები და ინფორმაციის წყაროები, გავრცელებული შეცდომები საზოგადოებრივ და საბუნებისმეტყველო საგნების სახელმძღვანელოებში) და რეკომენდაციების შემუშავება ეროვნული სასწავლო გეგმისთვის	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ექსპერტები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
E.2 - 01.2. სახელმძღვანელოების ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემის შესაძლებლობების განვითარება და სასწავლო-საგანმანათლებლო მასალების მომზადება სკოლამდელი და ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებისთვის	2014-2016	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, ადგილობრივი თვითმმართველობები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
E.2 - 01.3. სკოლამდელი და ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის პედაგოგების მომზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების პროგრამებში ბიომრავალფეროვნების სწავლების კომპონენტის გაუმჯობესება	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
E.2 – 01.4. ბიომრავალფეროვნების სწავლების მიზნით კლუბური მუშაობის ხელშეწყობა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, ადგილობრივი თვითმმართველობები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
E.2 –01.5. სამიზნე პროფესიული და უმაღლესი განათლების კურიკულუმებში ბიომრავალფეროვნების (მათ შორის აგრარული ბიომრავალფეროვნების, ტრადიციული პროდუქტების მიკრობიოლოგიის საკითხების ჩათვლით) საკითხების სწავლების გაუმჯობესებისა და შესაბამისი ლიტერატურის განვითარების ხელშეწყობა	2014-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, გადამზადების კამპანიები	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
E.2-01.6. უმაღლესი საგანმანათლებლო და კვლევითი დაწესებულებების მიერ სფეროს საჭიროებებზე მორგებული ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული სექტორების სპეცილისტებისთვის მოკლევადიანი კვალიფიკაციის ამაღლების პროგრამების მომზადების ხელშეწყობა	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები
E.2-01.7. არაფორმალური განათლების მდგრადი „პროვაიდერების“, მათ შორის, დაცული	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი	დონორები

ტერიტორიების, მუზეუმების, ბიბლიოთეკებისა და ახალგაზრდული ცენტრების ბაზაზე ბიომრავალფეროვნების სწავლების პლატფორმების (კლუბების, სემინარების, მოძრავი და მუდმივი გამოფენების, და სხვ.) შექმნის ხელშეწყობა		რესურსების დაცვის სამინისტრო, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო	
E.2-01.8 დაცული ტერიტორიების შესაბამისი თანამშრომლების ტრენინგი, რათა მათ შეძლონ საგანმანათლებლო საქმიანობის წარმართვა სხვადასხვა ასაკობრივ ჯგუფებთან	2014-2020	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, დონორები

ეროვნული მიზანი E.3.

2020 წლისთვის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნა და საჭიროებები ინტეგრირებულია კანონმდებლობასა და სტრატეგიებში

ქმედება	განხორციელების პერიოდი	პასუხისმგებელი/განმახორციელებელი უწყება	დაფინანსების პოტენციური წყარო
<i>ამოცანა E.3- 01. ბიომრავალფეროვნების (მათ შორის არგარული ბიომრავალფეროვნების) კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის აღორძინება.</i>			
E.3. -01.1. ეფექტიანი მექანიზმების დანერგვა, ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის მოთხოვნებისა და საუკეთესო პრაქტიკის მიხედვით, საზოგადოების ინფორმირებისთვის და ყველა დონეზე ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მოსახლეობის მონაწილეობის უზრუნველსაყოფად	2014	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი. დონორები
E.3.- 01.2. მდგრად გამოყენებასთან თავსებადი ტრადიციებისა და წეს-ჩვეულებების ინტეგრირება კანონმდებლობაში	2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, არასამთავრობო და სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაციები	სახელმწიფო ბიუჯეტი. დონორები

13 განხორციელება და რესურსების მობილიზაცია

აღსანიშნავია, რომ ბიომრავალფეროვნების პირველ სტრატეგიასთან შედარებით, ამ დოკუმენტის შემუშავებისას უფრო ეფექტიანად იქნა გამოყენებული ჰოლისტიკური, „გამჭოლ“ საკითხებზე ორიენტირებული და ეკოსისტემური მიდგომები. მისი დანერგვა კი გულისხმობს სამინისტროების, ადგილობრივი მმართველობების, ეკონომიკური სექტორებისა და დაინტერესებული მხარეების უფრო ფართო სპექტრის ჩართვას.

გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს ხელმძღვანელობით შეიქმნება ბიომრავალფეროვნების დაცვის ეროვნული სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის განხორციელების ზედამხედველობისა და მონიტორინგის საბჭო, რომელშიც შესაბამისი სამინისტროებისა და სხვა დაინტერესებული მხარეების წარმომადგენლები შევლენ. ეს საბჭო უზრუნველყოფს ბიომრავალფეროვნების საკითხების სხვადასხვა სექტორებში ინტეგრირებას და მონიტორინგს გაუწევს სტრატეგიის განხორციელებას თითოეული ეროვნული მიზნისთვის გაწერილი ინდიკატორების მიხედვით.

ბიომრავალფეროვნების ეროვნულ სტრატეგიასა და მოქმედებათა გეგმაში გაწერილი ქმედებების დიდი ნაწილი თანდათან შესრულდება. სტრატეგიის ზემოხსენებული საბჭო შეიმუშავებს პრიორიტეტული ქმედებების სათანადო თანმიმდევრობით განხორციელების გეგმას.

ბიომრავალფეროვნების ეროვნული სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის შესრულება დიდწილად იქნება დამოკიდებული ამისათვის გამოყოფილ ადამიანურ და ფინანსურ რესურსებზე. შეიქმნება „რესურსების მობილიზაციის სტრატეგია“ და მის შესამუშავებლად განხორციელდება ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციაზე ამჟამად მიმართული სახსრების მონიტორინგი, ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის მიერ შემოთავაზებული მეთოდოლოგიით (UNEP/CBD/COP/11/14/Add.1).

„რესურსების მობილიზაციის სტრატეგია“ გაითვალისწინებს დაფინანსების ყველა არსებულ წყაროს, სახელმწიფო ბიუჯეტისა და უცხოელი დონორების ჩათვლით, და ასევე დაფინანსების ახალ, ინოვაციურ ხერხებს მაგ. კერძო სექტორთან პარტნიორობას.

საყურადღებოა, რომ ბიომრავალფეროვნების ეროვნული სტრატეგიის შესრულება უნდა იქნას განხილული არა მარტო როგორც ფინანსური დანახარჯი, არამედ, როგორც სახსრების ეკონომიაც და/ან შემოსავალიც. ის, რაც მოკლევადიან პერსპექტივაში მხოლოდ დანახარჯია, გრძელვადიან პერსპექტივაში შესაძლებელია ინვესტიციად იქნას აღქმული. ანუ როგორც ხარჯი, რომელიც ძვირფასი ეკოსისტემური სერვისების დასაცავადაა გაღებული. სახსრების ეკონომია და/ან დამატებითი შემოსავლები შესაძლებელია მიღებული იქნას სხვადასხვა წყაროდან, როგორცაა მაგალითად, ეროვნულ პარკებში შესასვლელი ბილეთების საფასური, ბიოლოგიური რესურსების გამოყენებაზე გაცემული ლიცენზიების მოსაკრებელი; აგრეთვე

იქიდან, რომ რესურსები (მაგ. სატყეო რესურსები, თევზის მარაგები) აღარ იქნება ჭარბად გამოყენებული და მათი მდგრადი გამოყენება ამ სექტორების გრძელვადიანი სიცოცხლისუნარიანობის გარანტი გახდება.

გლობალური სტატეგიული მიზნები და „აიტის“ მიზნები

სტრატეგიული მიზანი A: ბიომრავალფეროვნების კარგვის გამომწვევი ძირეული მიზეზების წინააღმდეგ ბრძოლა სამთავრობო სტრუქტურებისა და საზოგადოების საქმიანობაში ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირების გზით.

მიზანი 1: არაუგვიანეს 2020 წლამდე საზოგადოებას გაცნობიერებული აქვს ბიომრავალფეროვნების ფასეულობები და ასევე იცის რა ნაბიჯები შეიძლება გადადგას თვითონ ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მისი მდგრადი გამოყენების უზრუნველსაყოფად.

მიზანი 2: არაუგვიანეს 2020 წლამდე ბიომრავალფეროვნების ფასეულობები ინტეგრირებულია განვითარებისა და სიღარიბის შემცირების სტრატეგიებსა და დაგეგმვის პროცესებში ადგილობრივ და ეროვნულ დონეზე და ასევე ასახულია ეროვნული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემებში.

მიზანი 3: არაუგვიანეს 2020 წლამდე ბიომრავალფეროვნებისათვის საფრთხის შემცველი წამახალისებელი მექანიზმები, სუბსიდიების ჩათვლით, ნეგატიური გავლენის შემცირების ან არიდების მიზნით თავიდან აცილებული, თანდათან შემცირებული ან შეცვლილია. შექმნილია და გამოყენებულია ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენებისაკენ მიმართული პოზიტიური წამახალისებელი მექანიზმები, რომელიც შეთავსებულია და ჰარმონიაშია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციასა და სხვა შესაბამის საერთაშორისო ვალდებულებებთან და ამასთან, ითვალისწინებს ეროვნულ სოციალურ-ეკონომიკურ პირობებს.

მიზანი 4: არაუგვიანეს 2020 წლამდე, მთავრობებს, ბიზნესს სექტორს და ყველა დონეზე დაინტერესებულ მხარეებს გადადგმული აქვთ ნაბიჯები ან განხორციელებული აქვთ გეგმები მდგრადი წარმოებისა და მოხმარებისათვის და ბუნებრივი რესურსების გამოყენებით გამოწვეული ზემოქმედება გარანტირებულად მოქცეული აქვთ ეკოლოგიურად უსაფრთხო საზღვრებში.

სტრატეგიული მიზანი B: ბიომრავალფეროვნებაზე პირდაპირი ზეწოლის შემცირება და მდგრადი გამოყენების ხელშეწყობა.

მიზანი 5: 2020 წლამდე ყველა ბუნებრივი ჰაბიტატის, მათ შორის ტყეების, კარგვის ტემპი, მინიმუმ განახევრებულია და სადაც შესაძლებელია, ნულამდეა დაყვანილი; ჰაბიტატების დეგრადაცია და ფრაგმენტაცია საგრძნობლად შემცირებულია.

მიზანი 6: 2020 წლისთვის ხორციელდება თევზისა და უხერხემლო ცხოველთა მარაგებისა და წყლის მცენარეების მართვა და მოხმარება მდგრადად, კანონიერად და ეკოსისტემაზე დაფუძნებული მიდგომებით, ისე რომ: არ ხდება გადაჭარბებული თევზჭერა; შემუშავებულია აღდგენის გეგმები და ღონისძიებები ყველა რაოდენობრივად შემცირებული სახეობისათვის, თევზჭერას აქვს უმნიშვნელო არახელსაყრელი გავლენა გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფ სახეობებზე და მოწყვლად ეკოსისტემებზე,

და თევზჭერის გავლენა მარაგებზე, სახეობებზე და ეკოსისტემებზე მოქცეულია ეკოლოგიურად უსაფრთხო საზღვრებში.

მიზანი 7: 2020 წლისთვის ხორციელდება სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორიების, აკვაკულტურებისა და სატყეო სექტორის მდგრადი მართვა, რითაც უზრუნველყოფილია ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნება..

მიზანი 8: 2020 წლისთვის გარემოს დაბინძურება, ჭარბი ნუტრიენტებით გამოწვეული დაბინძურების ჩათვლით, დაყვანილია იმ დონეზე, როცა საფრთხე არ ექმნება ეკოსისტემების ფუნქციონირებას და ბიომრავალფეროვნებას.

მიზანი 9: 2020 წლისთვის ინვაზიური უცხო სახეობები და მათი ინტროდუქციის გზები იდენტიფიცირებული და პრიორიტეტიზირებულია. პრიორიტეტული სახეობები კონტროლის ქვეშ არის, ან საერთოდ აღმოფხვრილია; მათი გავრცელების გზების მართვასთან დაკავშირებით შემუშავებულია შემოღწევისა და დამკვიდრების თავიდან ასაცილებელი ღონისძიებები.

მიზანი 10: 2015 წლისთვის მარჯნის რიფებზე და სხვა მოწყვლად ეკოსისტემებზე, რომლებიც განიცდიან კლიმატის ცვლილების ან ოკეანის მკავიანობის გაზრდის ზეგავლენას, მუდმივი ანთროპოგენური ზეწოლა შემცირებულია იმდენად, რომ შენარჩუნებულია მათი მთლიანობა და ფუნქციონირება.

სტრატეგიული მიზანი C: ბიომრავალფეროვნების სტატუსის გაუმჯობესება ეკოსისტემური, სახეობრივი და გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვის გზით

მიზანი 11: 2020 წლისთვის, სახმელეთო და შიდა წყლების მინიმუმ 17 პროცენტისა და სანაპირო ზოლისა და ზღვის ტერიტორიების 10 პროცენტის, კერძოდ კი, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემის მომსახურების თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობის ტერიტორიების კონსერვაცია ხორციელდება ეფექტიანი და გონივრული მართვით, ეკოლოგიურად წარმომადგენლობითი და კარგად დაკავშირებული დაცული ტერიტორიების სისტემებით, ტერიტორიის მიხედვით სპეციფიური კონსერვაციული ღონისძიებებით, და ისინი ინტეგრირებულია ფართო სახმელეთო და საზღვაო ლანდშაფტებში.

მიზანი 12: 2020 წლისთვის გადაშენების პირას მყოფი სახეობების გადაშენების საშიშროება აღკვეთილია და კონსერვაციული სტატუსი, განსაკუთრებით რაოდენობრივად ძალზედ შემცირებული სახეობებისა, არის გაუმჯობესებული და სტაბილური.

მიზანი 13: 2020 წლისთვის გენეტიკური მრავალფეროვნება კულტურული მცენარეების, შინაური ცხოველებისა და მათი მონათესავე ველური სახეობებისა, ასევე სოცალურ-ეკონომიკური თუ კულტურული ფასეულობების მატარებელი სახეობებისა შენარჩუნებულია. გაუმჯობესებულია და ხორციელდება სტრატეგიები გენეტიკური ეროზიების შემცირებისა და გენეტიკური მრავალფეროვნების დასაცავად.

სტრატეგიული მიზანი D: ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების მომსახურებით მიღებული სარგებლის გაძლიერება

მიზანი 14: 2020 წლისთვის ეკოსისტემები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მნიშვნელოვან მომსახურებებს, წყალთან დაკავშირებული მომსახურებების ჩათვლით და ასევე, რომლებიც ხელს უწყობენ

ჯანმრთელობას, საარსებო საშუალებებსა და კეთილდღეობას, აღდგენილი და დაცულია, ქალთა, მკვიდრი და ადგილობრივი თემების, ღარიბთა და დაუცველთა საჭიროებების გათვალისწინებით.

მიზანი 15: 2020 წლისთვის ეკოსისტემის მოქნილობა და ბიომრავალფეროვნების წვლილი ნახშირბადის აკუმულაციისათვის გაუმჯობესებულია ბუნების კონსერვაციისა და აღდგენის მეშვეობით, რომელიც მოიცავს დეგრადირებული ეკოსისტემების მინიმუმ 15 პროცენტს, რაც ხელს შეუწყობს კლიმატის ცვლილების გავლენის შერბილებას, ადაპტაციას და გაუდაზნოებასთან ბრძოლას.

მიზანი 16: 2015 წლისთვის ნაგოიას ოქმი გენეტიკურ რესურსების ხელმისაწვდომობასა და მათი მოხმარებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ ძალაშია და მოქმედებს ეროვნულ კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში.

სტრატეგიული მიზანი E: განხორციელების გაუმჯობესება თანამონაწილეობითი დაგეგმვის, ცოდნის მენეჯმენტისა და შესაძლებლობების გაძლიერების გზით.

მიზანი 17: 2015 წლისთვის ყველა მხარეს შემუშავებული და მიღებული აქვს ბიომრავალფეროვნების განახლებული ეროვნული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა, როგორც პოლიტიკის განმსაზღვრელი ინსტრუმენტი და დაწყებული აქვს მისი განხორციელება.

მიზანი 18: 2020 წლისთვის მკვიდრი და ადგილობრივი თემების ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნა, ინოვაციები და პრაქტიკული გამოცდილება, მათი წეს-ჩვეულებების მიხედვით ბუნებრივი რესურსების მოხმარება აღიარებულია ყველა შესაბამის დონეზე; წარმოადგენს ეროვნული კანონმდებლობისა და შესაბამისი საერთაშორისო ვალდებულებების საგანს და სრულად არის ინტეგრირებული და ასახული კონვენციაში და ხორციელდება მკვიდრი და ადგილობრივი თემების სრულყოფილი და ეფექტიანი მონაწილეობით.

მიზანი 19: 2020 წლისთვის ბიომრავალფეროვნებასთან, მის ფასეულობებთან, ფუნქციონირებასთან, სტატუსთან, ტენდენციებთან, ასევე ბიომრავალფეროვნების კარგით გამოწვეულ შედეგებთან დაკავშირებული ცოდნა, სამეცნიერო ბაზა და ტექნოლოგიები გაუმჯობესებულია, ფართოდაა გაზიარებული, გადაცემული და გამოყენებული.

მიზანი 20: არ უგვიანეს 2020 წლისთვის, ბიომრავალფეროვნების 2011 - 2020 სტრატეგიული გეგმის ეფექტიანად განხორციელებისთვის ფინანსური რესურსების მობილიზაცია ყველა წყაროდან არსებითად უნდა გაძლიერდეს, რესურსების მობილიზაციის სტრატეგიის ერთიანი და შეთანხმებული პროცესის შესაბამისად. აღნიშნული მიზანი შეიძლება შეიცვალოს მხარეთა მიერ განხორციელებული რესურსის საჭიროებების შეფასებისა და ანგარიშის წარდგენის შედეგად.

ბიომრავალფეროვნების სფეროში მოქმედი ძირითადი მარეგულირებელი ინსტრუმენტები და პოლიტიკის განმსაზღვრელი დოკუმენტები

- საქართველოს კონსტიტუცია (1995)
- კონვენცია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ (საქართველოში ძალაშია საქართველოს პარლამენტის 1994 წლის 21 აპრილის დადგენილებით)
- ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის ბიოუსაფრთხოების კარტახენის ოქმი (საქართველოს პარლამენტის 2008 წლის 26 სექტემბერის 305-III-ს დადგენილება „ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის ბიოუსაფრთხოების კარტახენის ოქმთან საქართველოს შეერთების თაობაზე“)
- გაეროს კონვენცია გაუდაბნობასთან ბრძოლის შესახებ (საქართველოში ძალაშია საქართველოს პარლამენტის 1999 წლის 23 ივნისის დადგენილებით)
- გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენცია (საქართველოში ძალაშია საქართველოს მინისტრთა კაბინეტის 1994 წლის 16 მაისის #302 დადგენილებით)
- ველური ცხოველების მიგრირებადი სახეობების დაცვის შესახებ კონვენცია (ბონი, 1979) - კონვენციას საქართველო შეუერთდა “ველური ცხოველების მიგრირებადი სახეობების დაცვის შესახებ” კონვენციასთან შეერთების თაობაზე” საქართველოს პარლამენტის 2000 წლის 11 თებერვლის დადგენილებით (საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, III, 2000 წ., #12, მუხ. 110)
- „ველური ცხოველების მიგრირებადი სახეობების დაცვის შესახებ“ ბონის კონვენციით გათვალისწინებული “აფრიკა-ევრაზიის მიგრირებადი წყლის ფრინველების დაცვის შესახებ” შეთანხმება – რატიფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის 2001 წლის 2 მარტის დადგენილებით (საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, III, 2001 წ., N21, მუხ. 185)
- „ველური ცხოველების მიგრირებადი სახეობების დაცვის შესახებ“ ბონის კონვენციით გათვალისწინებული „შავი ზღვის, ხმელთაშუა ზღვისა და მიმდებარე ატლანტის ოკეანის მცირე ვეშაპისებრთა დაცვის შესახებ“ შეთანხმება – რატიფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის 2001 წლის 2 მარტის დადგენილებით (საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, III, 2001 წ., N21, მუხ. 186)

- „მიგრირებადი სახეობების დაცვის“ ბონის კონვენციით გათვალისწინებული „ევროპაში ღამურების დაცვის შესახებ“ შეთანხმება – რატიფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის 2001 წლის 21 დეკემბრის დადგენილებით (საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, III, 2002 წ., #3, მუხ. 24)
- კონვენცია საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი, ტერიტორიების შესახებ (RAMSAR) - საქართველოს პარლამენტის 1996 წლის 30 აპრილის დადგენილება შეერთების თაობაზე
- ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის კონვენცია (ბერნი, 1979) - საქართველოს პარლამენტის 2008 წლის 30 დეკემბრის დადგენილება „ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის კონვენციასთან“ შეერთების შესახებ”
- ევროპის ლანდშაფტების კონვენცია (2000) - საქართველოს პრეზიდენტის 2010 წლის 9 ივნისის #395 ბრძანებულება „ევროპის ლანდშაფტების კონვენციის“ დამტკიცებისა და ძალაში შესვლის შესახებ”
- კონვენცია გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ველური ფლორისა და ფაუნის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ (CITES)
- საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“(1996)
- საქართველოს კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ (1996)
- საქართველოს კანონი „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“ (1996)
- საქართველოს კანონი „წყლის შესახებ“ (1999)
- საქართველოს კანონი „ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ“ (1999)
- საქართველოს ტყის კოდექსი (1999)
- საქართველოს კანონი “საქართველოს “წითელი ნუსხისა” და “წითელი წიგნის” შესახებ” (2003)
- საქართველოს „კანონი ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობისათვის მოსაკრებლების შესახებ“ (2004)
- საქართველოს კანონი „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“ (2005)

- საქართველოს კანონი „სივრცითი მოწყობისა და ქალაქთმშენებლობის საფუძვლების შესახებ“ (2005)
- საქართველოს კანონი “ბუნებრივი და ტექნოგენური ხასიათის საგანგებო სიტუაციებისაგან მოსახლეობისა და ტერიტორიის დაცვის შესახებ” (2007)
- საქართველოს კანონი “გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ” (2007)
- საქართველოს კანონი “ეკოლოგიური ექსპერტიზის შესახებ” (2007)
- საქართველოს კანონი “ტყის ფონდის მართვის შესახებ” (2010)
- საქართველოს კანონი “საქართველოს მთავრობის სტრუქტურის, უფლებამოსილებისა და საქმიანობის წესის შესახებ” (2004)
- საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი (1984)
- საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი (1999)
- საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა - 2012-2016 (საქართველოს მთავრობის 2012 წლის 24 იანვრის N127 განკარგულება)
- საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა (საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 19 თებერვლის #27 დადგენილება)